

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 6 чэрвеня 1986 г. № 23 (3329) • Выходзіць з 1932 г. • Цана 10 кап.

Фрагмент канцэрта, прысвечанага ўрачыстаму адкрыццю Дзён.

НЕКАЛЬКІ ПЯЛЁСТКАЎ З БУКЕТА ДРУЖБЫ

адным сведчаннем непарушнага адзінства савецкіх народаў, пацвярджэннем правільнасці ленінскай нацыянальнай палітыкі, агульнасці інтарэсаў эстонскага і беларускага народаў, якія ў адзінай савецкай сям'і будуць камуністычнае грамадства.

29 мая афіцыйная дэлегацыя Беларускай ССР, якая прыбыла на Дні літаратуры і мастацтва Беларускай ССР, была прынята ў ЦК Кампартыі Эстоніі. Ад імя ЦК Кампартыі Эстоніі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў ЭССР гасцей сардэчна вітаў другі сакратар ЦК Кампартыі Эстоніі Г. В. Алешын.

Кіраўнік дэлегацыі Беларускай ССР, сакратар ЦК Кампартыі БССР А. Т. Кузьмін, які выступіў у адказ, перадаў сардэчнае

прывітанне эстонскім таварышам ад ЦК Кампартыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў рэспублікі.

Пра тое, як праходзілі Дні літаратуры і мастацтва Беларускай ССР у Эстонскай ССР, раскажваюць нашы карэспандэнты.

ДАНИНА ПАШАНЫ І ПАМЯЦІ

Сонечнай выдалася раніца 29 мая. Лёгка ветрык, што з боку Фінскага заліва трапляе і сюды, у цэнтр Таліна, калыша сцягі Савецкага Саюза, БССР і Эстонскай ССР, іншых саюзных рэспублік. Ля будынка ЦК Кампартыі Эстоніі, ля помніка Уладзіміру Ільічу Леніну за-

стылі ў ганаровай варце піянеры, на плошчы сабраліся сотні гараджан.

Народная артыстка БССР М. Захарэвіч чытае верш Максіма Танка, прысвечаны самому чалавечнаму чалавеку на зямлі — Леніну. Гучыць велічная мелодыя песні А. Ягорава «Лікуй, Кастрычнік», што выконвае хор Дзяржтэатрадыё БССР пад кіраўніцтвам народнага артыста БССР В. Роўды. Дэлегацыя Беларускай ССР на чале з сакратаром Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі А. Т. Кузьміным накіроўваецца да помніка правяду і ставіць да яго падножка кошкі з кветкамі. Кветкі ўскладаюць таксама прадстаўнікі творчых калектываў, якія прымаюць удзел у Днях.

(Заканчэнне на стар. 2—3).

«Сардэчна запрашаем, дарагія сябры!», «Тэрэ тулемаст, келлід сабраад!», «Добро пожаловать, дорогие друзья!» — словы гэтыя на працягу больш тыдня гучалі ў старадаўнім Таліне, Тарту, Кохтла-Ярвэ, Вільяндзі, Пярну і іншых населе-

ных пунктах Эстоніі. Іх можна было прачытаць на транспарантах, што ўпрыгожылі вуліцы і будынкі, на старонках рэспубліканскіх газет. З 28 мая па 4 чэрвеня ў Эстоніі праходзілі Дні літаратуры і мастацтва Беларускай ССР, што сталі яшчэ

УДАСТОЕНЫ ВЫСОКИХ УЗНАГАРОД

За высокае мастацкае майстэрства, актыўны ўдзел у правядзенні Дзён літаратуры і мастацтва Беларускай ССР у Эстонскай ССР узнагароджаны ганаровымі граматамі Прэзідыума Вярхоўнага Савета ЭССР — Беларуска дзяржаўная філармонія, Акадэмічны народны хор БССР, народны аркестр БССР імя І. Жыновіча, фальклорна-харэаграфічны ансамбль «Харошкі», хор Дзяржаўнага камітэта БССР па тэлебачанню

і радыёвяшчанню, Мінскі камерны аркестр, вакальна-інструментальны ансамбль «Верасы» і «Сябры».

Вышэйшай узнагароды рэспублікі удастоена таксама група кіраўнікоў калектываў і салістаў.

На прайшоўшай 4 чэрвеня урачыстай цырымоніі ўзнагароды ўручыў Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета ЭССР А. Ф. Руйтэль. Ён сардэчна павіншаваў узнагароджаных, падзякаваў ім за актыўную прапаганду сродкамі мастацтва высокіх ідэалаў нашай партыі, за ўклад ва ўмацаванне дружбы савецкіх народаў, ва ўзаемаўзабагачэнне брацкіх культур.

БЕЛТА.

Пасяджэнне прэзідыума СП БССР

На першым пасля IX з'езда пісьменнікаў БССР пасяджэнні прэзідыума абмеркаваны пытанні: падрыхтоўка да VIII з'езда пісьменнікаў ССР, размеркаваны абавязкі паміж сакратарамі праўлення, зацверджаны склад камісій СП БССР, праўлення Беллітфонду, праўлення Дома літаратара і савета Бюро прапаганды мастацкай літаратуры.

Прыёмная камісія: В. Зуёнаў (старшыня), В. Вітна, П. Макаль (намеснікі старшыні), Я. Міклашэўскі (сакратар).

Камісія па рабоце з маладымі літаратарамі: Я. Сіпакоў (старшыня), Г. Далідовіч (намеснік), Я. Міклашэўскі (сакратар).

Гісторыка-мемарыяльная камісія: М. Луканін (старшыня), А. Мальдзіс, Г. Кісялёў (намеснікі старшыні), А. Ліс (сакратар).

Камісія па выкладанні літаратуры і мовы ў школах рэспублікі: Б. Сачанка (старшыня), Д. Бугаёў (намеснік), М. Гамолка (сакратар).

Камісія па ваенна-мастацкай літаратуры і шэфскай рабоце:

Л. Пронша (старшыня), М. Гамолка (намеснік).

Камісія па навукова-фантастычнай і прыгодніцкай літаратуры: Э. Ялугін (старшыня), У. Шыцік (намеснік), У. Машкоў (сакратар).

Жыллёвая камісія: Л. Дайнена (старшыня).

Рэспубліканскі камітэт па сувязях з пісьменнікамі краін Азіі і Афрыкі: А. Асіпенна (старшыня), А. Вярцінскі (намеснік), А. Гардзіцкі (сакратар).

Савет па прапагандзе мастацкай літаратуры: П. Місьню

РЭПАРТАЖ У НУМАР

НЕКАЛЬКІ ПЯЛЁСТКАЎ З БУКЕТА ДРУЖБЫ

(Заначэнне. Пачатак на стар. 1).

Наступны маршрут дэлегацыі на Маар'ямягі — свяшчэннае месца для кожнага эстонца. Тут, амаль на самым узбярэжжы Фінскага заліва, знаходзіцца мемарыяльны комплекс, узведзены ў гонар памяці аб барацьбітах за Савецкую ўладу, якія аддалі сваё жыццё за перамогу сацыялізму ў Эстоніі. Строгі, велічны помнік — даніна пашаны тым, хто назаўсёды застаўся ў памяці народа.

Урачысты мітынг адкрывае член Бюро ЦК Кампартыі Эстоніі, першы сакратар Талінскага гаркома партыі М. А. Педак. Мы сабраліся, гаворыць ён, на гэтым свяшчэнным месцы, каб ушанаваць памяць герояў. Сабраліся ў той час, калі ўсё савецкі народ, усё прагрэсіўнае чалавецтва асабліва актыўна змагаецца за мір, за прадукцыйнае ядзернай вайны. Барацьба за раззбраенне набыла важнае значэнне. Тым больш ні ў якім разе нельга забываць урокі гісторыі.

Беларускі і эстонскі народ разам з іншымі народамі нашай краіны вынеслі на сваіх плячах цяжар барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

У іх агульная памяць і адно права рабіць усё, каб падобнае больш ніколі не паўтарылася. Пра гэта нагадвае Герой Савецкага Саюза, адказны сакратар Мінскай секцыі ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны А. Барданаў, успамінаючы, як у грозныя дні лета сорок першага даялося яму ваяваць на эстонскай зямлі, трымаючы свой першы воінскі экзамэн. Наогул, у Мінску жыве нямала тых, хто вызваляў Талін ад гітлераўскіх захопнікаў, гэтаксама, як у Таліне жывуць тыя, хто ў час суроўга выпрабавання прайшоў дарогамі шматпакутнай Беларусі. Мы ўсе, падкрэслівае А. Барданаў, сёння ў адказе за мір, але асабліва адказнасць кладзецца на плечы ветэранаў.

Да Вечнага агню, запаленага на мемарыяле, члены беларускай дэлегацыі ўскладаюць кветкі. Трывожна, велічна-непаўторна адзваецца ў сэрцы кожнага мелодыя песні Р. Шчадрына «Да вас, загінуўшыя».

Непадалёку ад мемарыяла знаходзіцца Талінскі парк дружбы народаў, першыя дрэвы ў якім былі пасаджаны шэсць гадоў назад. Цяпер добрая справа прадоўжана — у

парку з'явіліся і беларускія дрэвы.

Дэлегацыя Беларускай ССР усклала вянок і да помніка Вызваліцелям на Тынісмягі, ушанаваўшы мінутай маўчання памяць загінуўшых у час Вялікай Айчыннай вайны ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

МЕЛОДЫЯ СВЯТА — МЕЛОДЫЯ СЭРЦАЎ

У святочным убранні Палац культуры і спорту імя У. І. Леніна — самая вялікая глядзельная зала рэспублікі, у якім сабраліся тысячы жыхароў Таліна, шматлікія прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў, прамысловых прадпрыемстваў, навучальных устаноў. У цэнтры сцэны — партрэт У. І. Леніна, па баках яе — эмблемы Дзён і надпісы: «Няхай жыве братняя дружба народаў СССР!», «Няхай квітнее шматнацыянальная савецкая культура!» Уверсе, паўкругам, Дзяржаўны сцяг Саюза ССР і дзяржаўны сцягі саюзных рэспублік.

У прэзідыуме — члены і кандыдаты ў члены Бюро ЦК Кампартыі Эстоніі, кіраўнікі партыйных, савецкіх, камсамольскіх арганізацый горада, вядомыя дзеячы культуры, вучоныя, кіраўнік афіцыйнай дэлегацыі БССР, сакратар ЦК Кампартыі Беларусі А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, дэлегацыі беларускіх пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, кінематаграфістаў, майстроў тэатральнага мастацтва.

Урачысты святочны вечар кароткім уступным словам адкрывае старшыня арганізацыйнага камітэта, сакратар ЦК Кампартыі Эстоніі Р. Э. Рыстлаан. З хваляваннем і радасцю, гаворыць ён, сустракаем мы пасланцоў таленавітага і працавітага беларускага народа. Мы ўпэўнены, што Дні, якія пачынаюцца сёння, паслужаць справе далейшага пашырэння ўзаемаўзабагачальнага супрацоўніцтва нашых рэспублік, стануць важным укладам ва ўмацаванне ленинскай дружбы ўсіх савецкіх народаў.

Р. Э. Рыстлаан аб'яўляе Дні літаратуры і мастацтва Беларускай ССР у Эстонскай ССР адкрытымі. Выконваюцца Гімны Савецкага Саюза, Беларускай і Эстонскай ССР.

Ля мікрафона Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Эстонскай ССР А. Ф. Руйтэль. Мы з'яўляемся сведкамі і ўдзельнікамі значнай падзеі ў культурным жыцці нашых саюзных рэспублік, значнае прамоўца. Сёння адкрываюцца Дні літаратуры і мастацтва Беларускай ССР у Эстонскай ССР. Паміж нашымі рэспублікамі склаліся цесныя эканамічныя, сацыяльныя, культурныя сувязі і адносіны. Плячо к плячу з эстонцамі, прадстаўнікамі іншых нацый і народнасцей жывуць і працуюць на эстонскай зямлі і грамадзяне беларускай нацыянальнасці. Беларусь прадстаўлены і ў вышэйшым заканадаўчым органе рэспублікі — Вярхоўным Савеце Эстонскай

Беларускія пісьменнікі са сваімі эстонскімі калегамі.

У выставачнай зале.

ССР. Глыбокія, арганічныя сувязі, карані якіх ідуць у гісторыю, склаліся паміж беларускім і эстонскім народамі за гады Савецкай улады. У фундаменце гэтай дружбы — сумесная барацьба за ўстанавленне ўлады працоўнага народа, гераічныя старонкі Вялікай Айчыннай вайны, гады аднаўлення разбуранай народнай гаспадаркі, бескарыслівая дапамога, якую аказала нашым рэспублікам уся краіна.

Ад імя Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Эстоніі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў рэспублікі А. Ф. Руйтэль выказвае ўпэўненасць, што Дні літаратуры і мастацтва Беларускай ССР стануць значнай вехай у культурным жыцці дзвюх рэспублік, уносяць важкі ўклад у развіццё шматбаковых сувязей паміж Беларуссю і Эстоніяй. Творчыя кантакты, працягвае ён, плённыя тады, калі ёсць што перадаць адзін аднаму. Але ж яны з'яўляюцца і добрым стымулам творчасці. Несумненна будзе карысным і далейшае знаёмства беларускай грамадскасці з духоўнай культурай Савецкай Эстоніі.

Па даручэнні Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі і ўрада рэспублікі ад іх імя, ад імя працоўных Беларусі самая сардэчная прывітанні і найлепшыя пажаданні Цэнтральнаму Камітэту Кампартыі Эстоніі, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета і Савету Міністраў Эстонскай ССР, усяму братняму эстонскаму народу перадае кіраўнік дэлегацыі Беларускай ССР, сакратар ЦК Кампартыі Беларусі А. Т. Кузьмін. Творчую справаздачу перад працоўнымі Эстоніі, гаворыць ён, дзеячы літаратуры і мастацтва Беларусі трымаюць у перыяд шырокага разгортвання ўсенароднай барацьбы за рэалізацыю выпрацаванага XXVII з'ездам КПСС стратэгічнага курсу партыі. Прыняўшы рашэнні з'езда як кіраўніцтва да дзеяння, мастацкая інтэлігенцыя Беларусі ўключылася ў патрыятычны рух за паскарэнне сацыяльна-эка-

намічнага развіцця краіны і рэспублікі, далейшы ўздым сацыялістычнай культуры. Любая добрая справа, зазначае А. Т. Кузьмін, сагравае сэрцы і яшчэ мацней згуртоўвае савецкіх людзей. Культура таксама адзін з трывалых мастоў, які яднае людзей. У жывым, няспынным духоўным абмене, разнастайных кантактах нацыянальнай культуры, захоўваючы свае асаблівасці, насычаюцца сукупным ідэйна-мастацкім вопытам шматнацыянальнай савецкай сацыялістычнай культуры. Гэта вялікі набытак, які дазваляе кожнай сацыялістычнай нацыі і ўсім ім разам узняцца ў сваім развіцці на больш высокую ступень.

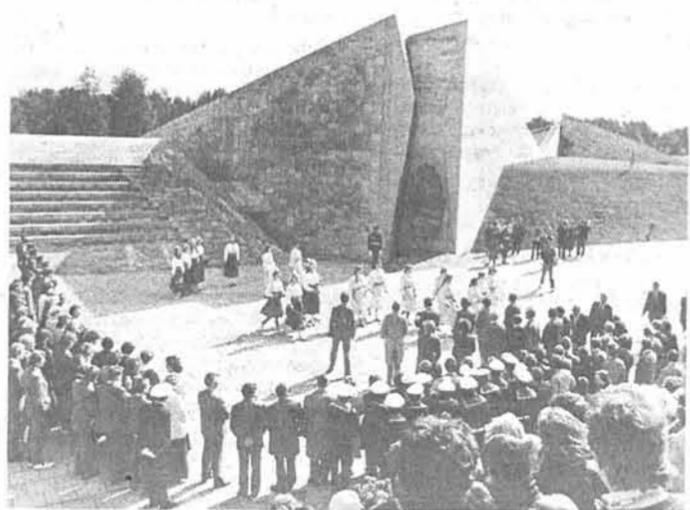
Працоўным Савецкай Беларусі добра вядомы мастацкія калектывы, творчасць выдатных дзеячаў культуры і мастацтва братняй Эстоніі. Мінчанам, жыхарам іншых беларускіх гарадоў запомніліся выступленні ДАТ «Эстонія», Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра Эстонскай ССР, Дзяржаўнага акадэмічнага мужчынскага хору, Талінскага квінтэта духавых інструментаў імя Я. Тамма, ансамбля старадаўняй музыкі «Хортус музікус», шэрагу іншых калектываў і выканаўцаў.

Камуністы, усе працоўныя Беларусі высока цэняць вернасць мастацкай інтэлігенцыі рэспублікі ленинскім прынцыпам партыйнасці і народнасці ў творчасці, прынцыпам сацыялістычнага рэалізму, яе сумленную працу на ніве камуністычнага выхавання мас, сцвярджэння высокіх ідэйна-палітычных, маральна-эстэтычных ідэалаў сацыялізму, савецкага ладу жыцця, яе дзейнасць у барацьбе супраць буржуазнай ідэалогіі і маралі. Няхай жа свята літаратуры і мастацтва паслужыць яшчэ большаю збліжэнню савецкіх народаў, умацаванню ў працоўных нашых рэспублік любові да сваёй савецкай Радзімы, пачуцця інтэрнацыянальнага братэрства і адзінства.

Таварыш А. Т. Кузьмін падносіць эстонскім сябрам памят-

Кветкі да помніка Уладзіміру Ільічу Леніну.

Цырыманіял на мемарыяле Маар'ямягі.

(старшыня), Г. Васілеўская (намеснік), П. Ліпай (сакратар).
Праўленне Белліфонду: А. Русецкі (старшыня), Я. Сіпакоў, В. Вільгоўскі (намеснікі старшыні).

Праўленне Дома літаратара: С. Панізіні (старшыня), П. Шыдлоўскі (намеснік), У. Матрошаў (сакратар).

Зацверджана рэдакцыя «Дня пазіі-87»: К. Цвірка (галоўны рэдактар), Р. Барадулін, У. Казбярук, Я. Сіпакоў, Б. Спрычан, Л. Тарасюк, Я. Міклашэўскі (складальнік).

Прэзідыум ператварыў камісію па нарысе і публіцыстыцы ў секцыю.

Т. МАРТЫНЕНКА.

СЛОНІМСКАЯ «ПАЎЛІНКА» Ў МІНСКУ

Другі ўсесаюзнны фестываль народнай творчасці, прысвечаны 70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, народны тэатр Слонімскага раённага Дома культуры азнаменаваў спектаклем «Паўлінка». Сёмае яго прадстаўленне адбылося днямі на сцэне вучэбнага тэатра Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута перад студэнтамі і выкладчыкамі ВНУ культуры Мінска, жыхарамі горада.

Гэта другі зварот рэжысёра тэатра, заслужанага работніка культуры БССР М. Варвашэвіча

да неўміручай камедыі Янкі Купалы. У 1968—1970 гадах спектакль па гэтай п'есе паспяхова ішоў на сцэнах горада і Слонімскага раёна. Цяпер п'еса па-стаўлена з новымі саставам.

Добры акцёрскі ансамбль, рэалістычная сцэнаграфія (афармляў спектакль рэжысёр-пастаўшчык), музычная партытура спектакля яшчэ раз засведчылі высокі творчы ўзровень вядомага ў рэспубліцы народнага тэатра. Найбольш удаліся ўзроставай ролі — Агаты, якую выконвае ветэран самадзейнай сцэны К. Палішчук, Пранцыя

Пустарэвіча і Сцяпана Крыніцкага ў выкананні артыстаў народнага тэатра А. Рыжкова і В. Шчарбакова, а таксама творчы дэбют у галоўнай ролі Паўлінкі Л. Чайкоўскай (яна ў тэатры толькі другі год). Вялікі творчы патэнцыял тоіць у сабе выканаўца ролі Адольфа Быкоўскага В. Касікоўскі. Шчыра, пераканаўча іграе Якіма Сароку вопытны акцёр А. Цярэнін.

Пасля прагляду новай работы слонімцаў адбылося абмеркаванне спектакля.

У. ЛАПАТО-ЗАГОРСКІ.

ЗАДАЧЫ КРЫТЫКІ

«Крытыка і сучасны тэатральны працэс» — гэтай тэме было прысвечана сумеснае пасяджэнне секцыі крытыкі Беларускага тэатральнага аб'яднання і секцыі тэатра Навуковага савета АН БССР па праблемах мастацтвазнаўства.

Перад прысутнымі выступіў кандыдат мастацтвазнаўства, загадчык сэнтра тэатра ЛГІТ-МІКА М. Любамудраў (г. Ленінград). Адбылося зацікаўленае абмеркаванне надзённых задач тэатральнай крытыкі і тэатразнаўства.

Г. ДЗМІТРЬЕУ.

Вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Беларусь, мая песня» ў выкананні Дзяржаўнага акадэмічнага хору БССР.

ны сувенір ад Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларускай і Савета Міністраў за СР — вазу, зробленую майстрамі шклозавода «Нёман», якая сімвалізуе вялікае аднаўленне і згуртаванасць савецкіх народаў.

Беларускі і эстонскі народы — народы-сябры. Гэта пацверджана на працягу не аднаго дзесятка гадоў цесных удзельна-сувязей паміж імі. Сведчанне таму Дні літаратуры і мастацтва. Пра гэта гавораць брыгады дзіцячых Талінскага домабудаўнічага камбіната, заслужаны будаўнік Эстонскай ССР У. Крайко, беларус па нацыянальнасці, Эстонія для якога стала другой радзімай; народны артыст СССР, Герой Сацыялістычнай Працы Э. Кап, дырэктар апорнапаказальнага плодгароднічнага саўгаса імя У. І. Леніна Э. Алба, ткачыя камбіната «Балтыйская мануфактура», дэлегат XXVII з'езда КПСС, заслужаны работнік прамысловасці Эстонскай ССР В. Мураўёва, заслужаны артыст Эстонскай ССР К. Рандалу, народны артыст ЭССР М. Міківер. Музычнае прывітанне гасцям перадаюць удзельнікі ансамбля «Сылеке» Талінскага Палаца піянераў і школьнікаў.

З заключным словам выступае сакратар ЦК Кампартыі Эстоніі Р. Э. Рыстлаан. Ён жадае ўдзельнікам Дзён вялікіх і радасных поспехаў.

Чуваць пазыўныя Беларускага, Эстонскага і Усесаюзнага радыё. Пачынаецца святочны канцэрт, прысвечаны ўрачыстаму адкрыццю Дзён літаратуры і мастацтва Беларускай ССР у Эстонскай ССР. Вялікая і разнастайная праграма ўвабрала ў сябе многае з таго лепшага,

што сведчыць аб высокім узроўні беларускага мастацтва. У адзінае цэлае паядналися на вечары вершы і песні, танцы і харэаграфічныя кампазіцыі. Мірная, стваральная праца савецкіх людзей, гераізм народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, дружба савецкіх народаў — стрыжнявыя моманты канцэрта. Поруч — нумары з класічнага рэпертура.

«У коле сяброў» — так называецца кампазіцыя (музыка В. Іванова, словы А. Вольскага), якую выконваюць народная артыстка БССР З. Бандарэнка (яна, дарэчы, разам з У. Оттам вядзе канцэрт) і Дзяржаўны народны оркестр БССР імя І. Жыновіча. Яе змяняе вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Беларусь, мая песня». Выканаўца — Дзяржаўны акадэмічны народны хор БССР.

А гэта ўжо задушэўная мелодыя эстонскіх сяброў — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола ансамбль «Сырпус» знаёміць прысутных з народным танцам «Рыйдаяская полька». Праходзіць некалькіх мінут, і ў вихуры «Лявоніхі» закружыліся беларускія і эстонскія артысты — разам выступаюць Дзяржаўны ансамбль танца БССР і ансамбль «Сырпус».

Дружнымі апладысмантамі сустракае зала верш П. Панчанкі «Шалка эстонца» ў выкананні народнай артысткі БССР М. Захарэвіч — народны паэт Беларусі, як вядома, нарадзіўся ў Таліне. Выступаюць вакальна-інструментальны ансамблі «Сябры» і «Верасы», эстрадна-харэаграфічны ансамбль «Чараўніцы», фальклорна-харэаграфічны ансамбль «Харошкі», Мінскі камерны ар-

кестр, хор Дзяржтэлерадыё БССР, лаўрэаты Усесаюзнага конкурсу артыстаў балета І. Душкевіч і А. Куркоў, заслужаная артыстка БССР Л. Колас, лаўрэат Усесаюзнага конкурсу імя М. І. Глінкі М. Жылюк.

«Слова аб міры» (музыка Я. Глебава, вершы І. Шклярэўскага) — сапраўдны гімн чалавечу-стваральніку, працаўніку, упэўненасць у тым, што мір абавязкова пераможа вайну. Глыбокае ўражанне ва ўсіх выклікае гэты нумар у выкананні народнага артыста СССР В. Тарасава, ансамбля «Верасы» і тэатра пантамімы «Рух».

Завяршае святочную праграму вялікая «Песня аб Радзіме» І. Дунаеўскага. Яе выконваюць хор Дзяржтэлерадыё БССР, хор Дзяржтэлерадыё ЭССР, усе ўдзельнікі канцэрта. Саліст — народны артыст БССР Я. Пятроў.

УСЕ МУЗЫ — ПАЎПРЭДЫ СЯБРОўСТВА

Праграма Дзён была надзіва змястоўная і насычаная. Нават просты пералік мерапрыемстваў зойме нямала месца. Аднак сярод іх ёсць і такія, пра якія проста нельга не ўспомніць. У першую чаргу, відаць, варта сказаць пра тыя «старонкі» свята, якія далі магчымасць эстонцам пазнаёміцца з беларускім выяўленчым і дэкаратыўна-прыкладным мастацтвам, скульптурай, творчасцю народных майстроў.

Некалькі выставак прывезлі гасці. Найбольш прадстаўнічая — экспазіцыя твораў жывалісу і скульптуры, што аб'яднала ў сабе каля ста твораў. Для размяшчэння яе была прадастаўлена зала Талінскага Дома мастакоў. Аматы мастацтва пазнаёміліся з работамі, выкананымі беларускімі творцамі ў апошнія два дзесяцігоддзі. Сярод імянаў — М. Савіцкі, В. Грамыка, Г. Вашчанка, Л. Шчымляў, З. Азгур, А. Анікейчык, Л. Гумілеўскі і іншыя. Творы дазваляюць прасачыць, як развіваецца беларускае выяўленчае мастацтва і скульптура на сучасным этапе, у якім кірунку выяўляюць аўтары сваю творчую індывідуальнасць. Адназначна знаёмства з экспазіцыяй пераконвае, што і ў беларускіх, і ў эстонскіх мастакоў на першы план выходзяць агульныя матывы і самы галоўны сярод

іх — усведамленне сваёй адказнасці перад грамадствам, разуменне той высокай і ганаровай ролі, якая належыць мастацтву ў справе выхавання савецкіх людзей.

Гэта падкрэслівалі на адкрыцці выстаўкі міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч і міністр культуры ЭССР І. А. Лот, які зазначыў, што за апошнія дзесяць гадоў у Талінскім Доме мастакоў было арганізавана і праведзена каля ста выставак. Найбольш значныя з іх ператварыліся ў сапраўднае свята і для твораў, і для прыхільнікаў іх таленту. Есць усе падставы сцвярджаць, што такім сваятам стане і цяперашняя экспазіцыя.

Тыя ж, хто наведваў Дзяржаўны мастацкі музей ЭССР, далучыліся да творчасці народнага мастака БССР і РСФСР, правадзейнага члена Акадэміі мастацтваў СССР В. Бялыніцкага-Бірулі. Сорак дзевяць палотнаў выдатнага майстра савецкага пейзажнага жывалісу, створаныя ў розныя гады, далі магчымасць наведвальнікам прасачыць, як фарміраваўся і развіваўся талент аўтара.

Выстаўка беларускай графікі была арганізавана ў Саарэмааскім краязнаўчым музеі. Работы Л. Асецкага, Г. Паплаўскага, Н. Паплаўскай, А. Лось, В. Цвіркі, В. Шаранговіча і іншых аўтараў сталі для эстонцаў таксама сваясаблівымі ўваходзінамі ў свет беларускага мастацтва. Гэтую ж цікавасць выклікала ў іх і выстаўка дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва — яна размясцілася ў Талінскім музеі прыкладнага мастацтва.

У выставачнай зале Кохтла-Ярва працавала выстаўка народнага мастацтва Беларусі. Нельга не заўважыць, што ў Эстоніі трывала захоўваюцца народныя традыцыі, вялікай папулярнасцю карыстаецца творчасць умельцаў. Прыемна, што шмат чаму гаспадары маглі павучыцца і ў нашых майстроў. Вялікую цікавасць выклікалі лепшыя ўзоры ткацтва вёсак Неглюбка і Моталь, а таксама вырабы саломяпяцця, выкананыя Т. Агафоненка, Т. Аляксеевай, Л. Главацкай, Г. і Я. Саламянкамі.

У рамках Дзён працавала кніжная выстаўка, разгорнутая ў Доме палітасветы ЦК Кампартыі Эстоніі. На яе адкрыцці выступілі старшыня Дзяржкамвыда ЭССР Л. Кайк, намеснік старшыні Дзяржкамвыда БССР Ю. Кедзіч і сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі В. Казько.

І, вядома, прайшло некалькі сустрэч беларускіх літаратараў з эстонскімі чытачамі. У складзе афіцыйнай дэлегацыі Беларускай ССР быў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Н. Гілевіч, прымаў удзел у Днях таксама В. Казько, Р. Барадулін і Я. Сіпакоў.

Сяброўская гаворка, у ходзе якой былі закрануты пытанні далейшага пашырэння творчых кантактаў і ўзаемасувязей паміж дзвюма братнімі літаратурамі, адбылася ў Саюзе пісьменнікаў Эстоніі. Беларускае кніжнае карыстаецца ўсё большай папулярнасцю ў эстонскага чытача, які можа чытаць на сваёй роднай мове творы Я. Купалы, Я. Коласа, К. Чорнага, З. Бядулі, І. Мележа, Я. Брыля, І.

Верш Максіма Танка, прысвечаны Уладзіміру Ільчу Леніну, чытае народная артыстка БССР Марыя Захарэвіч.

Шамякіна, М. Лынькова, А. Адамовіч, М. Танка, І. Пташнікава, П. Броўкі, Р. Барадуліна, В. Віткі, Я. Сіпакова, В. Казько... У апошні час больш плённа пачалі ўзнаўляцца творы эстонскіх аўтараў па-беларуску.

На сустрэчы ў СП ЭССР выступілі намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Эстоніі А. Сійг, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Н. Гілевіч, Р. Барадулін і іншыя.

Беларускія літаратары былі гасцямі супрацоўнікаў і чытачоў Дзяржаўнай бібліятэкі ЭССР імя Крэйцвальда, рыбакоў калгаса імя С. М. Кірава, мелі гутарку ў таварыстве кнігалюбаў рэспублікі, наведвалі востраў Саарэмаа.

Аматы кіно Эстоніі прынялі ўдзел у мерапрыемствах фестывалю беларускага фільма, які праходзіў у рамках Дзён. Дэманстраваліся мастацкія стужкі «Белыя Росы», «Ідзі і глядзі», «З юбілеем пачаекам», «Падарожжа ў краіну пачвар», «Навучыся танцаваць» і іншыя, шэраг хранікальна-дакументальных і навукова-папулярных фільмаў.

Дні падарылі эстонцам шмат іншых запамінальных вечароў і сустрэч. Нязвычайным поспехам карысталіся выступленні ансамбля народнай музыкі «Свята», ансамбля старадаўняй музыкі «Кантабіле». Пры перапоўненых залах праходзілі аўтарскія вечары народнай артысткі СССР С. Данілюк, заслужанай артысткі рэспублікі В. Пархоменка, лаўрэата міжнародных і ўсесаюзных конкурсаў І. Алоўнікава, лаўрэата ўсесаюзнага конкурсу Л. Колас...

Народны артыст БССР Я. Пятроў, лаўрэаты ўсесаюзных конкурсаў вакалістка Н. Губская, салісты балета І. Душкевіч і А. Куркоў поруч са сваімі эстонскімі калегамі выступалі ў вядучых партыях акадэмічнага тэатра оперы і балета «Эстонія». Сумесна дэманстравалі сваё майстэрства беларускія і эстонскія выканаўцы ў час урачыстага закрыцця Дзён, якое адбылося ў канцэртнай зале «Эстонія».

Уладзімір КРУК (фота), Аляксей МАРЦІНОВІЧ, спецыяльныя карэспандэнты «ЛіМа».

Пасадка дрэў у Талінскім парку дружбы народаў.

За сорок кіламетраў ад Калінавічы знаходзіцца вёска Крукавічы — цэнтральная сядзіба саўгаса «Беразнінскі». Тут, у «глыбінцы», шмат будуюць і жытла, і розных аб'ектаў сацыяльна-культурнага прызначэння. У саўгасе апошнім часам было ўзведзена некалькі шматкватэрных дамоў — усяго 70 кватэр. Апошнімі будаваліся 10 кватэраў — дабrotных аднакватэрных дамоў на чатыры пакоі кожны. Усе тут ёсць: газ, гарачая і халодная вада, паравое ацяпленне, ванна і душ, санвузел, кухня, склеп. Адным словам, жыць і радуйся. Але... Але вёска ёсць вёска — са сваім укладам жыцця, сваёй, так сказаць, «спецыфікай». Ну, добра — у цябе добраўпарадкаваная кватэра, але тут не горад — пайшоў у магазін і купіў бульбы, мяса, малака. Селянін і сёння, як кажуць, корміцца са свайго агарода, са свайго кароўкі і свіней. І вось тут наважэ не задаволены. Не задаволены тым, што пры тых дамах-кватэрах, бывае, няма дзе трымаць жывёлу. Ва ўсякім разе, столькі жывёлы, колькі можна. Мне давялося выязджаць на месца па пісьме тэхнічнай мясцовай васьмігодкі, жонкі саўгаснага механізатара, маці пяцірачых дзяцей Я. Сарокі, якая пісала ў рэдакцыю: «Кватэры ў нас вялікія, але свіней хоць на дах заганяй ці да плоту прывязвай. Парабілі нам такія хлявы, што толькі адна карова памяшчаецца. Дырэктар саўгаса нам катэгарычна адмовіў у дапамозе».

Разам з Яўгеніяй Ануфрыеўнай мы аглядаем прысвядзібную гаспадарку. За некалькі дзесяткаў метраў ад дамоў стаяць цагляныя гаспадарчыя хлявы для ўтрымання асабістых жывёлы і птушкі. Якія хлявы? 17—20 квадратных метраў — трэба паставіць тут і кароўку, і свіней, і птушку. Цесна? Вельмі! Добраму гаспадару патрэбны гаспадарчы двор: хлёў, птушнік, будына для сена, саломы і іншага фуражу, склад для садова-агароднага інвентару, іншых сельскагаспадарчых прылад. А хіба гаражы не патрэбны сёння ў вёсцы? Вунь колькі машын калясць па вясковых вуліцах.

Кажуць, што ўсе гэтыя пабудовы не прадугледжаны пра-

У нарысе старэйшага беларускага публіцыста Ігната Дуброўскага «Лянкавы камень», які сёлета публікаваўся ў трох нумарах «ЛіМа», закраналася вельмі важная праблема кааператывага жыллёвага будаўніцтва ў вёсцы. У сённяшнім артыкулеводгуну ўзнікаюць іншыя пытанні забудовы вёскі. Варта нагадаць тое месца ў Палітычным дакладзе ЦК КПСС XXVII з'езду КПСС, дзе гаворыцца: «Многа нараканняў выклікае нізкая якасць жыллёвага будаўніцтва. У гэтай сувязі неабходна распрацаваць меры, якія стымулявалі б яе істотнае павышэнне, а таксама паляпшэнне планіроўкі, добраўпарадкавання архітэктуры нашых гарадоў і вёсак».

ектам. Дык пытанне: чаму? Я не кажу ўжо пра тое, што даўно ў новыя дамы-кватэры ўсяляліся людзі, з ўся тэрыторыя вакол скрозь у ямах, смецці, няма ні тратураў, не пасаджана ніводнага дрэўца. Сакратар сельсавета В. Панцялеенка за-

хіба нельга было ўлічыць пажаданні будучых жыхароў, дзе паставіць хлёў, які ён павінен быць і г. д.? Гэта тым больш важна цяпер, калі развіццю падсобных гаспадарак надаецца асабліва ўвага.

Вось што кажа начальнік уп-

наогул не хапае. Але калі б хто настойліва дамагаўся, маглі б выпісаць гарбылёў і іншых адыходаў па таннай цане. Бяда ў тым, што людзі прывыклі ўсё атрымліваць бясплатна, ды яшчэ з дастаўкай на дом...

Добра, што Яўгенія Ануфрыеўна ўнесла сваім лістом у агульную размову аб праблемах вясковага будаўніцтва сваё веданне і бачанне, свой погляд. Па яе перакананні, вясковы дом павінен быць сядзібнага тыпу, на сялянскім падвор'і трэба развіваць жывёлагадоўлю. Без каровы ў вёсцы — не жыццё. Але і без скваркі, каўбасы таксама не абыйсця

не зашыяся сады яблынявай, грушавай, слівавай, вішневай лістогай. Ім і справы няма, якія падсобныя памяшканні пабудаваны на сядзібе, бо яны заўсёды пустыюць.

І яшчэ шмат можна гаварыць наогул пра безаблічнасць аднастайнасць сучасных вясковых дамоў. Трэба пагадзіцца, што, апрача агульнага, характэрнага для раёна, кожная вёска павінна мець сваё ўласнае аблічча. Але як гэтага дасягнуць? Відаць, трэба смялей пераадоляваць непрадуманую жорсткую цэнтралізацыю практавання, калі тып дома выбіраецца не з меркаванняў зручнасці спажываца ці домабудаўнічых патрабаванняў, не з улікам прыродна-кліматчных і нацыянальна-бытавых асаблівасцей, а па прычыне, што больш выгадна і спадручна будаўнікам. Па словах галоўнага архітэктара раёна В. Савіцкага, аблічча вёсак было б больш індывідуальным і выразным, калі б у межах адной мясцовасці не прымяняліся аднастайныя жылыя дамы, практы — якіх максімальна спрошчаныя, створаныя ў адрыве ад рэальных умоў.

— Архітэктурная служба раёна, — кажа В. Савіцкі, — не мае ніякага ўплыву на практаванне жылых дамоў для вёскі. Усё спускаецца зверху ў гэтым выглядзе. Праўда, з кожным годам прапановуецца для ўкаранення новыя тыпавыя практы дамоў з максімальным наборам падсобных памяшканняў і практыкуюцца будаўніцтва індывідуальных аднапавярховых рубленых жылых дамоў таксама з разнастайнымі гаспадарчымі пабудовамі. І ўсё ж распрацоўваюцца практыкаўныя выдзеньні марудна, без уліку мясцовага вопыту, а забудовшчыкі яшчэ не навуучыліся, не ўзялі за правіла рабіць больш строгі выбар тыпаў дамоў, якія нават у нашых умовах могуць быць ім даступныя.

Жыллёвая праблема — адна з самых складаных і адказных у выкананні сацыяльнай праграмы па далейшым развіцці вёскі. Жыллё — агульнанародная каштоўнасць.

М. НЯХАЙ.

Калінавіцкі раён.

ВЯСКОВЫ ДОМ

паўнівае, што ўсё гэта павялічвае з часам. Што такое — «з часам»? Дамы былі заселены амаль два гады назад.

Лічыцца, што добраўпарадкаванне вёскі — гэта ўзвядзенне жылля, магазінаў, ясляў, дзіцячых садоў, школ, сталовых і іншых неабходных аб'ектаў. Але няблага памятаць і аб рэчах, здаецца, менш значных, аб якіх і гаварыць не прынята: элементарны парадок усюды. Чысціня ў кватэры, прыбраныя вуліцы, сады, прысады — ад гэтага таксама залежыць настрой чалавека.

У гэтым напрамку шмат што задумваецца праекціроўшчыкамі, але застаецца неажыццёвым па многіх прычынах. Дзейнічае традыцыйны прычып прапановы вёсцы другараднага прыяцця, ды і тэхналогія будаўніцтва пакідае жадаць лепшага. Відаць, і кіраўнікі некаторых гаспадарак не працягваюць належнай патрабавальнасці да будаўнікоў. Маўляў, пабудавачы — пабудавалі, а як — не мае вялікага значэння. А

раўнення капітальнага будаўніцтва райвыканкома В. Залескі:

— Калі б дырэкцыя саўгаса загадзя паведаміла нам, якія канкрэтныя патрабаванні да гаспадарчых пабудов маюць будучыя гаспадары, мы маглі б іх улічыць. Але ж, з другога боку, у час будаўніцтва яшчэ невядома, каму дастанецца той ці іншы дом, таму мы абсталяваем хлявы для ўсіх аднолькава, як належыць па пракце.

Сам жа дырэктар саўгаса Л. Залуцкі тлумачыць сваю пазіцыю па гэтым пытанні такім чынам:

— Нашы будаўнікі ледзь спраўляюцца рамантаваць вытворчыя памяшканні. Прыватны сектар яны пакуль што абслужыць не могуць. Мы да таго яшчэ не дараслі. Той, хто не зламак, не гультай, павінен сам зрабіць неабходныя ўдасканаленні, не чакаць дапамогі збоку. Гэта дазваляецца кожнаму. Што ж датычыць будматэрыялаў, то ў нас іх

Адным словам, не толькі кароў і свіней, а і коз, авечак, трусаў, курэй, гусей, качак, індэўкоў трэба гадаваць у кожным двары. Чым больш жывёлы будзе выгадавана ў падсобных гаспадарках, тым больш малака і мяса з'явіцца на прылаўках магазінаў, на калгасных рынках. Выгоду атрымаюць усе: уладальнікі жывёлы, гаспадарка, насельніцтва, дзяржава.

Яўгенія Ануфрыеўна заўважыла і тое, што маюць большую цягу да зямлі, больш развітае пачуццё гаспадароў — людзі мясцовыя, якія тут нарадзіліся, ураджэнцы саўгаса. А ім даюць кватэры ў апошнюю чаргу, перавагу маюць тыя, каго запрашаюць на працу з іншых мясцін (кватэры ж і будуцца для прыцягнення і замацавання кадраў на вёсцы). Але ў псіхалогіі такіх навасельцаў, асабліва моладзі, ёсць шмат і адмоўных рыс. Яны, напрыклад, не ведаюць, што такое разводзіць жывёлу, птушку, вырошчываць гародніну, кветкі. Пад вокнамі іх дамоў

Пачатак традыцыі

Прызнацца, калі ў сярэдзіне мінулага года ў Тбілісі я дамаўляўся з загадчыкам аддзела літаратурных узаемасувязей Музея дружбы народаў АН ГССР прафесарам І. Багамолавым наконце сумеснай канферэнцыі па беларуска-грузінскіх літаратурных сувязях, не зусім верылася, што менш чым праз год гэты намер удасца ажыццявіць. Але дапамагі і дружбы, і сам наш час — час шырокага праўлення ініцыятывы. І вось ужо на стол ляглі выданыя грузінскімі таварышамі пад грыфам Музея дружбы народаў АН ГССР і БДУ імя У. І. Леніна праграма і тэзісы міжрэспубліканскай навуковай канферэнцыі «Узаемаўзбагачэнне літаратурна-навуковага (на прыкладзе грузінска-беларускай грамадска-літаратурнай садружнасці)». А 22—23 мая гэтага года канферэнцыя з поспехам прайшла на філалагічным факультэце нашага ўніверсітэта.

Канферэнцыя розных у нас праводзіцца нямае. Чым жа вызначаецца гэтая? У Палітычным дакладзе Цэнтральнага Камітэта КПСС XXVII з'езду Камуністычнай партыі Саветаў Саюза, з якім выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС таварыш М. С. Гарбачоў, сказана: «Мы па праву ганарымся дасягненнямі савецкай многанацыянальнай сацыялістычнай культуры. Убіраючы ў сябе багацце нацыянальных форм і фарбаў, яна становіцца ўнікальнай з'явай у сусветнай культуры. Але важна, каб здарова цікавацца да ўсяго каштоўнага, што ёсць у кожнай нацыянальнай культуры, не ператваралася ў спробы адгарадзіцца ад аб'ектыўнага працэсу ўзаемадзеяння і

збліжэння нацыянальных культур». Канферэнцыя і з'явілася, бадай, ці не першым у краіне канкрэтным адказам літаратуразнаўцаў на сённяшні партыйны ўстаноўкі. Ва ўсякім разе, у Беларусі і Грузіі гэта першая навуковая канферэнцыя па праблемах збліжэння нацыянальных культур пасля гістарычнага XXVII з'езду КПСС.

Разам з тым гэта ўвогуле першая канферэнцыя па беларуска-грузінскіх літаратурных узаемасувязях. І хоць не яна кладзе пачатак іх навуковаму вывучэнню (у Грузіі, у прыватнасці, абаронены ўжо тры кандыдацкія дысертацыі на гэтую тэму), усё ж яна пачынае традыцыю сістэматычнага і мэтанакіраванага калектыўнага даследавання ўзаемасувязей дзвюх савецкіх літаратур, нацыянальных па форме, сацыялістычных па змесце, інтэрнацыяналісцкіх па сваім духу.

З двух дзесяткаў дакладаў, заслуханых на канферэнцыі, амаль палова была адведзена аналізу розных відаў кантактных сувязей: перакладам, творам на іншанацыянальную тэматыку, асабістым кантактам пісьменнікаў і інш. Доктар філалагічных навук Н. Цхаўрэбаў сваё выступленне прысвяціў пытанню перадачы нацыянальнай спецыфікі арыгінала ў грузінскіх перакладах беларускай паззіі. Гэту ж праблему вырашала і нядаўняя выпушніца БДУ імя У. І. Леніна, кандыдат філалагічных навук Н. Гапрындавілі, толькі ўжо на матэрыяле перакладу на грузінскую мову апавесці В. Быкава «Сотнікаў». Дацэнт К. Хромчанка разглядаў ролю беларуска-грузінскіх

літаратурных узаемасувязей у развіцці беларускай літаратуры 20—30-х гг. XX ст., аўтар гэтых радкоў — ролю трэцяга пленума праўлення СП СССР (Мінск, люты 1936 г.) у станаўленні беларуска-грузінскага літаратурнага пабрацімства. Сёлетні выпушнік філфака БДУ імя У. І. Леніна У. Сіўчыкаў, які тры гады вывучаў грузінскую мову ў Тбіліскім універсітэце, гаворыць пра ўспрыманне грузінскай дзіцячай літаратуры ў Беларусі. Два даклады былі прысвечаны Янку Купалу як фундатару беларуска-грузінскіх міжнацыянальных узаемаадносін — прафесара, загадчыка кафедры беларускай літаратуры ўніверсітэта А. Лойкі («Паэтыка вершаў Янкі Купалы пра Грузію») і дацэнта гэтай кафедры В. Казловай («Грузія ў паэзіі Янкі Купалы»). Разглядалася таксама роля іншых пісьменнікаў Беларусі і Грузіі ў асабленні іншанацыянальнай тэматыкі, у развіцці літаратурных сувязей — Іло Масавалі (М. Нінідзе), Раждзена Гветадзе (Т. Мгебрышвілі), Давіда Сімановіча (М. Кшондзер).

Не менш цікавымі і значнымі былі даклады па тыпалогіі беларускай і грузінскай літаратур. «Бяссмерце» К. Лардкіпанідзе і «Будучыня» Э. Самуіленка — новы аспект асаблення іншанацыянальнай тэматыкі савецкай літаратурай — з дакладам на такую тэму выступіў І. Багамолаў. Вопытам тыпалагічнага супастаўлення дзіцячай літаратуры Беларусі і Грузіі падзялілася М. Яфімава, агульнае і своеасаблівае ў беларускім і грузінскім вяселлях выявіла В. Захарова, пра маральна-этычныя грані духоўнага свету чалавека ў сучаснай беларускай і грузінскай літаратурах раскажаў У. Навумовіч, апавяданні пра Вялікую Айчынную вайну для дзяцей у беларускай і грузінскай прозе прааналізаваў А. Шыловіч. Шлях пісьменніка ад маральна-этычных пошукаў да філасофскіх абгульненняў на прыкладзе раманаў Н. Думбадзе і І. Шамякіна прасачыла І.

Ключановіч. Агульнаму і адметнаму ў вырашэнні тэмы калектывізацыі ў рускай, беларускай і грузінскай прозе 30-х гг. («Узнятая цаліна» М. Шолахавы, «Вязьмо» М. Зарэцкага, «Зірн Калхіды» К. Лардкіпанідзе) прысвяціла свой даклад Т. Каваленка.

Адкрываючы канферэнцыю, рэктар БДУ імя У. І. Леніна акадэмік АН БССР Л. Кісялеўскі падкрэсліў, што трыбуна канферэнцыі цалкам прыдатная для пастаноўкі не толькі навуковых, але і навукова-практычных пытанняў, якія закранаюць жыццё філалагічнага факультэта і ўніверсітэта ў цэлым. Як вядома, універсітэт рыхтуе для Грузіі кадры філолагаў. Л. Кісялеўскі падтрымаў думку Максіма Танка, выказаную ў дакладзе на апошнім з'ездзе пісьменнікаў, што БДУ імя У. І. Леніна мог быць адыграць значна большую ролю, чым дагэтуль, у падрыхтоўцы перакладчыцкіх кадраў шляхам абмену студэнтамі паміж універсітэтамі краіны.

Своеасаблівай ілюстрацыяй да гэтых разваг з'явіліся два даклады, прачытаныя на канферэнцыі. Намеснік дэкана філфака М. Піпчанка раскажаў пра падрыхтоўку русістаў і беларусістаў для Грузіі на філалагічным факультэце БДУ імя У. І. Леніна, прааналізаваў як дасягнутыя поспехі, так і асабныя ўпущэнні ў вырашэнні гэтага пытання. Дацэнт Р. Кавалёва спынілася падрабязна на метадыцы індывідуальнай працы па вывучэнні рускага і беларускага фальклору студэнтамі-грузінамі. Канферэнцыя, такім чынам, і сапраўды набыла практычны ўхіл, вельмі важны для ўніверсітэцкай навуцы.

Застаецца дадаць, што матэрыялы канферэнцыі плануецца выпусціць асобным выданнем.

В. РАГОЙША,
дацэнт кафедры беларускай літаратуры БДУ імя У. І. Леніна.

Уладзімір МАРУК

«СВЕТ
ПАЧЫНАЕЦЦА
З МАЛОГА...»

Усё пачынаецца з малога:
Расы, што высцэле гару,
І цноты возера ляснога,
І слоў, што ўсім не гавару.

Ад асцярожнага прыліву
Зялёных фарбаў з-за вады,
Дзе шматгалосага матыву
Чуваць чымліныя гуды,

Дзе перад сцежкай — белы камень
З парослай мохам галавой...
І свет такі гаворыць з намі,
Як паміж небам і травой.

Дзе ледзь пачата дарога
Сваіх не ведае прыкмет...
Свет пачынаецца з малога —
І гэтым ён вялікі, свет.

Малодзік над сівай галавой.
Цішыня пра дарогу пытае.
Абарніся — зямля за тавар,
Прыпыніся — ніхто не вяртае.

А святло высачэнных нібс
Ад рухава цемры бароніць...
Абарніся — абярнецца лёс,
Прыпыніся — дарога дагоніць.

За сцяной калючае ажыны
Зліўся рэк і лесу даўні шум,
Свету невядомы сцяжыны,
Па якіх іду да светлых дум.

Там спыняе воблакі над жытам
Вечнае цікаўнасці пагляд,
І нібы па свеце неабжытым,
Маці немаўля нясе праз сад.

І ў зялёным голля сутарэнні
Безупынку дзень сваё пле —
Пра чые, не ведаю, імгненні,
Пра гады, не вызнаю, чые.

І захочаш стаць неасцярожным,
Каб і гэтай песні паспытаць,
І над светам, быццам
птах трывожны,

З коннае сцяжыныкі узятца.

Усё, што бачу раннім летам,
Яшчэ аддыхае вясну.
І спадзванні
родным светам

Душу напоўняць не адну.

І ўсе палітні, што ірдыюць
У чыстых водблісках зары,
Яшчэ мяне ўтрымаць умеюць
На гэтых могілках старых.

Дзе на вясну гукае лета,
І кржг гайдаецца, ці цень,
І на далонь, бы на планету,
Апошні падае прамень.

Дзе ўсё сшылося на змярканні,
Што ў ціхай памяці нашы,
І да апошняга жадання,
Ужо не месціцца ў душу.

Колькі выпадзе смутку і жалю?..
Не схаваўшы пачуццямі ані.
Дзе бярозы ў палеснім паркулі
Прыпыняюць пагляд на агні.

І вачэрня стома палоща
Іх надзеі за свет заглянуць,
І, як сходзяцца вуліцы,
у плошчы,

Жаль і смутак да сэрца ідуць.

Жаль і смутак — лісця трапятанне —
Па зары, што далоні кране,
І па тым, як ступае змярканне
Па траве, па майй старане.

Жаль і смутак, прыходзяць і гінуць,
І не просяць ні слоў, ні вады,
Толькі месца ў сэрцы пакінуць,
Каб вяртацца было ім куды.

Восенню нас напаўняюць лясны
Крэўнай трывогай і літасцю
Стратай лістоты, як стратай
красы,

Цішай напеўнай, як доляй
няпэўнай.

Восенню ўкрадкі даверыцца нам
Дождж, што не можа
Утрымацца на голлі...
Восенню мы давярэем лясам
Літасць, трывогу, красу
нашай долі.

Мінаю рэкі і броды.
Яшчэ брульц крынціцы.
Хоць не знайсці жывой вады, —
Было б жывым напіцца.

А хто крынцічку задуміў —
Не пашкадуе мора.
Няма прасторы для душы, —
Была б душы прастора.

І усё вяртаецца да нас,
Што высахла, забыта...
Дзе у нямёт ступае час —
І час ідзе з нямёту.

БАГАТАЯ і разнастайная літаратурна-мастацкая спадчына Міхася Лынькова, пісьменніка яркага і самабытнага таленту, вялікай і шчодрой душы, надзвычайнай сумленнасці, трывала ўвайшла ў духоўны набытак нашага народа, стала неад'емнай часткай свядомасці мільёнаў чытачоў. Гэта перш за ўсё таму, што пісьменнік быў асабліва чулым да грамадскага жыцця, да вострых патрэб часу. Яго творчыя пошукі заўсёды адбываліся на галоўным напрамку, уліваліся ў асноўнае рэчышча развіцця беларускай савецкай літаратуры. Апаўданны, аповесці, раманы М. Лынькова, разлічаныя на чытачоў рознага ўзросту, інтэлектуальнага ўзроў-

у сябе лёс цэлага пакалення беларускіх літаратараў, якое абудзіў да актыўнай грамадскай і літаратурнай дзейнасці Вялікі Кастрычнік, а новы сацыялістычны лад адкрыў неабмежаваныя магчымасці для росквіту іх талентаў. Сын чыгуначніка, удзельнік грамадзянскай вайны, вясковы настаўнік, газетны работнік, пачынаючы маладняковец з Бабруйскай філіі М. Лынькоў упэўнена ўвайшоў у сярэдзіне 20-х гадоў у беларускую савецкую літаратуру са сваім уласным арсеналам тэм, матываў, вобразаў, з адметным мастацкім стылем, творчым почаркам і адразу заняў у ёй віднае месца. Пераехаўшы ў 1930 годзе ў Мінск, ён апынуўся ў цэнтры літаратурнага жыцця рэспублікі, а

дваецце, з часу заснавання Саюза пісьменнікаў БССР быў яго адказным сакратаром, а затым з 1938 па 1948 год старшынёю праўлення, у 1938—1940 гг. рэдагаваў часопіс «Полымя рэвалюцыі». Будучы з 1936 г. членам-карэспандэнтам, а затым з 1953 г. акадэмікам АН БССР, працаваў у Інстытуце літаратуры на пасадзе дырэктара (1944—1946, 1949—1952), загадчыка сектара (1952—1953), старэйшага навуковага супрацоўніка (1953—1967), прымаў самы чынны ўдзел у рабоце рэспубліканскіх і ўсесаюзных пісьменніцкіх з'ездаў, пленумаў, шмат выступаў па самых розных пытаннях літаратурнага і культурнага жыцця краіны.

Публіцыстычная і крытычная спадчына Міхася Лынькова складае змест 6 і 7 тамоў Збору твораў. Літаратурна-навуковыя і крытычныя працы, даклады і выступленні вядомага майстра слова, аднаго з актыўнейшых удзельнікаў літаратурнага жыцця рэспублікі, маюць значэнне перад усім як праўдзівыя дакументы эпохі. Размешчаныя ў храналагічнай паслядоўнасці, яны ствараюць цэласны малюнак развіцця беларускай савецкай літаратуры на працягу паўстагоддзя ў агульным рэчышчы сацыялістычнага будаўніцтва. Выяўляючы шырыню погляду аўтара на жыццё, глыбокае разуменне ім бліжэйшых і перспектывных задач савецкай літаратуры, гэтыя даследаванні з'яўляюцца яркім прыкладам прыкладнасці, часам узорам высокакваліфікаванага навуковага аналізу мастацкай творчасці.

ЖЫЦЦЁМ І ЧАСАМ НАРОДЖАНАЕ

Да выхату ў свет Збору твораў Міхася ЛЫНЬКОВА

неўзабаве стаў адным з яго арганізатараў і кіраўнікоў. Змешчаны ў Зборы твораў апаўданны, аповесці, нарысы, артыкулы тых гадоў сведчаць аб кіпучай энергіі маладога пісьменніка, яго самаадданым служэнні справе рэвалюцыйнага пераўтварэння жыцця краіны. Пра ўсё гэта хораша і неяк па-чалавечы замілавана расказана ва ўступным артыкуле да ўсяго выдання «Грамадзянін роднай краіны» Ю. Пшыркоў, былым вучнем М. Лынькова ў Свэржанскай сямігодцы на Рагачоўшчыне. Аўтар артыкула гаворыць пра свайго настаўніка і старэйшага таварыша: «Народ, Радзіма, Камуністычная партыя, савецкая рэвалюцыя вельмі многае далі Міхасю Ціханавічу Лынькову, кланатліва выпеставалі яго талент пісьменніка, вучонага, грамадскага і дзяржаўнага дзеяча, але і ён не астаўся ў даўгу. Беручы, ён шчодро аддаваў усё людзям, шчыра служыў услаўленню і паэтызацыі вялікай справы пабудовы камуністычнага грамадства, гераічных дзеянняў савецкіх людзей у ратным змаганні з ворагамі і ў мірнай стваральнай працы». І спраўды. Чытаеш мастацкія творы, літаратурна-крытычныя і публіцыстычныя артыкулы, лісты М. Лынькова — і перад вачыма паўстае жывая, рухомая карціна суровай і велічнай гісторыі нашага народа. Барачьба з белалаякамі ў гераічны 1920, перабудова вёскі, асушка балот Палесся і поспехі савецкай авіяцыі, Днепрагэс і Беламорска-Балтыйскі канал, Першы ўсесаюзны з'езд савецкіх пісьменнікаў, вызваленчы паход у Заходнюю Беларусь і вогненны дарогі Вялікай Айчыннай, незагойны боль ран, нясеных вайною, і барацьба за мір, радасць ад дасягненняў нашага народа ў развіцці эканомікі і культуры і шчыры клопат пра здабыткі сваёй роднай літаратуры — гэтае і многае іншае адкрываецца ў сваёй непаўторнай сутнасці са старонак новага Збору твораў, пададзенае праз усрэмманне чалавека, які меў да ўсяго самае непасрэднае дачыненне.

Як пісьменнік, вучоны-філолаг, літаратурназнавец, крытык М. Лынькоў знаходзіўся на перадавых рубяжах развіцця нашай літаратуры, быў адным з тых, хто ажыццяўляў і накіроўваў гэтае развіццё. У 1930—1932 гадах ён узначальваў БелАПП і загадваў аддзелам у Беларускім дзяржаўным вы-

данні і прыкладнасці, выверанасцю і дакладнасцю ацэнак. Многія з іх не страцілі сваёй каштоўнасці і на сённяшні дзень.

З веданнем справы, зайздросным умненнем пранікнуць у самую сутнасць творчасці, прыроду таленту, асаблівасці майстэрства напісаны артыкулы пра М. Гогаля, А. Чэхава, Л. Талстога, Т. Шаўчэнку, А. Горкага, Р. Тагора. Шырынёю погляду на гісторыка-літаратурны працэс, імкненнем выявіць яго асноўныя заканамернасці і вядучыя тэндэнцыі вызначаюцца аглядныя даследаванні М. Лынькова, напісаныя з нагоды розных этапных вежаў у жыцці рэспублікі, юбілейных дат. Характэрнымі ў гэтых адносінах з'яўляюцца «Да трэцяй гадавіны існавання «Маладняка», «Белорусская литература в дни Отечественной войны», «Літаратура народа» (1945), «Ідэі патрыятызму ў беларускай дарэвалюцыйнай і савецкай літаратуры» (1947), «Мастацкая проза ў 1947 годзе», «Современная белорусская литература» (1953), «Узаемазвяззі літаратур трох братніх народаў, рускага, украінскага і беларускага» (1954), «Летапіс эпохі» (1966), «Паўдзее гістарычнай важнасці» (1974). З некаторымі літаратурна-крытычнымі працамі пісьменніка, у прыватнасці, «Белорусская литература в дни

Отечественной войны», «Янка Купала» (1943), «Літаратура народа» (1943), «Белорусская литература» (1944), выступленне на пленуме праўлення СП СССР (1944), прамова на першым з'ездзе пісьменнікаў Літвы, «Сардэчна вітаю» (1947), «А. М. Горький» (1953), «О буржуазной культуре» (1961), «Рабиндранат Тагор» (1961), «Ф. М. Дастаеўскі» (1971), «Шляхам жыцця» (1972), «Андрэй Александровіч» (1973), чытач зможа пазнаёміцца ўпершыню. Толькі ў скарачаным выглядзе друкаваліся ў розныя часы «Мастацкая проза ў 1947 годзе», «А. П. Чэхаў», «Л. М. Талстой», «Пра чалавека, друга, настаўніка», «І будзе вечна свяціць», «Аб часе, аб сабе», «Усмешка паэта» і інш.

Прыцягвае ўвагу вялікая любоў, нейкая асаблівая цеплыня, глыбокая павага і чалавечнасць ва ўспамінах пра сустрэчы з А. М. Горкім, Я. Купалам, Я. Коласам, П. Тычынам, прашчырую дружбу з К. Крапівой, П. Глебкам, М. Танкам, А. Куляшовым, П. Панчанкам і многімі іншымі беларускімі літаратарамі. З цікавасцю чытаюцца матэрыялы пра слаўных сыноў беларускага народа Л. Даватара, К. Заслонава, К. Арлоўскага, С. Прытыцкага, В. Казлова, прычым артыкулы пра Заслонава і Казлова апублікаваны ў Зборы твораў без скарачэнняў, «Даватор» (1942) наогул друкуецца ўпершыню.

Асобнай гаворкі заслугоўвае публіцыстыка М. Лынькова. Пісьменнік-камуніст, грамадзянін і патрыёт сваёй Радзімы, ён гарача адклікаўся на ўсе важнейшыя падзеі ўнутранага і міжнароднага жыцця: пісаў пра пераўтварэнне старой вёскі («Дарожныя нататкі»), сацыялістычнае будаўніцтва («Агні вялікай станцыі»), пра ўз'яднанне беларускага народа («На Народным Сабранні»), славіў мужнасць і гераізм савецкіх людзей у барацьбе з фашысцкімі акупантамі («Грозным метітэлем слава»), «Востраць сякеры беларусы», «Слава воінам-вызваліцелям!», радаваўся поспехам нашага народа ў аднаўленні зруйнаванай ворагам Беларусі («К светлому будзему»), «У няспынным руху наперад!», выкрываў чалавечана-навісніцкія планы падпальшчыкаў новай вайны («Демократія наизнанку», «Силы мира непобедимы», «Гісторыя ідзе наперад»), паказваў сапраўднае аблічча сучаснай Амерыкі («За акіянам», «Амерыканскі лад жыцця»). Яго публіцыстычныя артыкулы, нарысы, нататкі, праякнутыя камуністычнай ідэянасцю, вызначаюцца баявітасцю, выразнасцю ацэнак грамадска-палітычных падзей, дакладнасцю і траннасцю характарыстык, часта падсвечаных сакавітым лынькоўскім гумарам.

Упершыню чытач атрымаў магчымасць даволі шырока пазнаёміцца з эпistolярнай спадчынай Міхася Лынькова, якая прадстаўлена ў Зборы твораў 454 лістамі да розных адрасатаў. Літаратурная, службовая, дзелавая, нават прыватная перапіска пісьменніка цікавая і каштоўная ў многіх адносінах. Яна не толькі высвечвае многія новыя грані асобы самога аўтара, уводзіць у свет яго

(Заканчэнне на стар. 6).

КНИГАПІС

І. ШАМЯКІН. Начныя зарніцы. На кітайскай мове. Пекін, 1985.

Багатая пошта народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна, і ўсё ж гэты ліст узрадаваў асабліва. «Мы русісты, былыя саветскія студэнты, вельмі любім вашы творы, у якіх праўдзіва, хвалююча адлюстраваны мужнасць, доблесць і слава саветскага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, яго поспехі ў сацыялістычным будаўніцтве. Усё гэта блізка і зразумела нам, як чытачам. Калі вам няцяжка — вышліце свае новыя творы ці тыя, якія вы палічыце патрэбнымі, для перакладу на кітайскую мову», — пісалі пераладчыкі Са Шын, Са Юнь, Чжан Чжунчжы і іншыя.

Разам з пісьмом Іван Пятровіч атрымаў на кітайскай мове і сваю пенталогію «Трывожнае шчасце», якая выйшла пад назвай «Начныя зарніцы». Гэта трыцяя кніга І. Шамякіна, выдадзеная ў Кітаі. Яшчэ ў пяцідзятых гадах на кітайскай мове выйшаў раман «Глыбокая плынь», нядаўна — «Вазьму твой боль».

К. СВДЗЕРСКІ.

НОВЫ паэтычны зборнік Васіля Жуковіча «Цана цішыні» нельга не заўважыць. І не толькі таму, што ён ужо чацвёрты, а значыць, творчая біяграфія аўтара пачалася не сёння. Новы зборнік узнімаецца над ранейшымі трыма ўзроўнем мастакоўскага спасціжэння свету, убірае ў сябе лепшае з іх.

«Народная песня» знойдзем шматзначнае выслоўе:

Маці, мова, песня ды айчына —
Усё паняцці роду аднаго.

Прачулыя, сардэчныя вершы і паэмы пра матуль ёсць у многіх беларускіх паэтаў. В. Жуковіч піша пра сваю маці, якой няма ў жывых, але вобраз яе, уважліва-патрабавальныя вочы

та, неўрадлівае поле, дзеці, што здабылі сваё шчасце.

...узля я з матуліных вуснаў —
бы маланка, імгненнае —
слова «грэх»,
Гэтым словам яна асуджала,
ушчувала, бывала, яна:
...грэх — ля гора чужога

смяцця,
ад працы
хавацца,
бурыць...
з гэтым кодэкам рос я, вырас,
з ім падняўся ў свой першы
вырай,
не расстаўся й да гэтай пары.
(«Мая мама верыла ў бога...»)

Тут не месца для залішняй метафарызаты, цымянай вобразнасці, надуманага эпітэта. Вершы пра маці простыя, як яе жыццё, поўныя журбы, удзячнасці.

Зборнік адкрываецца вершам пра родны край, яго асаблівасці і прыкметы. Працяг — у вершы «Беларусі» («Калі вораг прышоў, ваявала ты зброяй гневу і помсты...»), заснаваным на своеасаблівай персаніфікацыі. Але ці можна падаць вобраз роднага краю без яго людзей, песень, гісторыі, без сённяшніх праблем і трывог?

Самыя выдатныя людзі нашай зямлі М. Багдановіч, Я. Купала, Я. Колас — настаўнікі ў самым шырокім сэнсе слова. З маленства, гаворыць аўтар, знаёміўся з творчасцю Купалы, і святло яго ідэй глыбока запала ў сэрца. Я. Колас, як ніхто, «чуў рознага пагодай зямелькі роднай галасы», умеў слухаць іх душою.

З удзячнасцю ўспамінае аўтар сваіх школьных і інстытуткіх настаўнікаў, якія вучылі

і сваім асабістым прыкладам. Не абдызены ўвагай просты калгаснік, стары хлебароб дзед Яўсей, які не мог жыць без працы. Калгас паслаў яго на курорт, але дзед не вытрымаў бяздзейнасці, засумаваў і захварэў.

У зборніку «Цана цішыні» нямаю прыкладаў паэтызацыі зямлі, поля, сяла і несканчонай работы ў ім. Сімвал вясны, мірнага жыцця ў паэзіі В. Жуковіча — жаваранак над жытам.

Узнімуцца сонцак палі,
паплавы,
нахіліцца колас наліты, —
спявае, не моўкне ўвесь
дзень светлавы
жаваранак над жытам.

Паэт шукае чыстыя крыніцы жыцця, спыняецца перад самым вартасным і прыгожым. Духоўна высокім, ачышчальным для яго з'яўляюцца дзеці, жанчына, прырода, мова, песня. На сваёй роднай зямлі і за яе межамі чалавек не пражыве без пачутай у маленстве песні — песні, што нясе душу народа. Песні, без якое мы не мы: няма песні — значыць, ты без роду, няма песні — значыць, ты нямы.

Пра чыстыя крыніцы жыцця думаць і пісаць прыемна. Але ў нашым пасляваенным мірным жыцці куды больш драматызму, бядот, трывогі, чым гэта мы бачым у паэтычнай кнізе В. Жуковіча. Паэтызацыя ў яго нярэдка пераходзіць у ідэалізацыю. Праўда, мімаходзь сказаў аб тым, што па нашай планеце ходзяць войны, што нішчацца лясы і мялеюць сажалкі. Але ці дастаткова цяпер, на-

НЯХАЙ МЯНЕ НЯШЧЫРАСЦЬ АБМІНЕ...

Пошук сябе ў паэзіі быў і раней. Незадаволенасць прагучала ў ранніх вершах «Натхненне», «Падтрымка», «Настаўніку». Потым была канстатацыя: «Я — голас у хоры, я — дрэва ў бары, я — кропля ў моры». Аднак жа становішча харыста задаволіць поўнасцю не магло. Прыходзіла ўсведамленне: кожнаму паэту неабходны свой непаўторны спеў, свая паэтычная інтанацыя. Гэта можа прыйсці, калі пішаш пра самае блізкае і дарагое.

«Край заповітны» — так называецца першы раздзел кнігі, дзе нямаю шрыху да партрэта «малой радзімы», а ў вершы

В. Жуковіч, Цана цішыні. Вершы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1985.

свецца яму, сочаць за ім заўжды і паўсюль — на лясной дарозе, у полі і дома. Тут і таямнічасць («Нехта сочыць за мной»), і падтэкст; і думка, што выходзіць за межы аднаго верша: сучаснае пакаленне людзей адказнае не толькі перад нашчадкамі, але і перад продкамі, бо яно неабходнае звяно ў ходзе жыцця.

Адданаму сыну і ў сне з'яўляецца маці, ён гаворыць з ёю, расказвае пра свае трывогі, бяду: «мала я табе, мама, ношу несіці памог». Сон і ява тут памыяліся месцамі («Зноў за крыжам акна...») Маці жывую бачыць ён то за плугам, то ля дзяжы, то за кроснамі. Усё яе жыццё паўстае ў памяці сына, а ёй, пэўна, сніцца бедная ха-

(т. 6, с. 661), дае пералік філій у Віцебску, Барысаве, Бабруйску, Оршы, Ленінградзе, Слуцку, Маскве і чамусьці не ўпамінае Магілёўскую, Полацкую, Калінінскую, Гомельскую, Смаленскую філіі. Каменціруючы артыкул «Янка Купала», яна на старонцы 692 сцвярджае, што ў архіве сям'і пісьменніка захоўваецца яго машынапіс, пад якім пастаўлена дата: 1946. І тут жа невідма дзеля чаго зазначае, што артыкул прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы.

У каментарыях С. Забродскай да прозы Т. Р. Шаўчэнкі (т. 7, с. 706) гаворыцца, што, па сведчанні самога ўкраінскага паэта, ён напісаў на рускай мове дзве аповесці. На справе іх напісанне было значна больш, але захавалася толькі дзевяць. Недакладна пададзены ён на с. 710 і 711 час правядзення дэкады беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве — 11—15 лютага 1955 года. У сапраўднасці дэкада праходзіла з 11-га па 21-е лютага. У каментарыях У. Ларчанкі да артыкула М. Лынькова «Впечатления и выводы» (т. 7, с. 720), у якім пісьменнік дзеліцца ўласнымі ўражаннямі ад дэкады 1955 года, чамусьці пазначана дата 1965 год, дзе адпаведна храналагічнаму прычыпу размяшчэння матэрыялу памылкова і надрукаваны артыкул. Паэма ж Я. Купалы «Над ракою Арэсай» няправільна датуецца ім у каментарыі на старонцы 714 1938 годам замест 1933. В. Дзюнскай у каментарыях да артыкула «Летапіс эпохі» варта было ўказаць на памылковасць сцвярджэння М. Лынькова (т. 7, с. 407), што Максім Гарэці ўпершыню выступіў у літаратуры ў 1914 годзе, што паэта Губэрнатараву завуць Міхась, а не Алякс, што ў артыкуле «Сердечный привет друзьям» (с. 625) аўтар, гаворачы пра свой удзел разам з Я. Купалам і П. Броўкам у рабоце першага з'езда пісьменнікаў Літвы 13—19 чэрвеня 1941 года, дапускае памылку. Прысутнічалі яны тады на першым з'ездзе пісьменнікаў Латвіі.

Можна было б папракнуць складальніка «Летапісу жыцця і творчасці» М. Кенюку за недастаткова ўважлівы адбор фактаў, падзей, да якіх меў дачыненне М. Лынькоў. Прыводзіцца часам другарадным, прыватным звесткі і не называюцца такія важныя падзеі, як, напрыклад, прысутнасць пісьменніка на Народным Сходзе Заходняй Беларусі ў настрычніку 1939 года. Няправільна ўказаны ў «Летапісе» ініцыялы ўкраінскага літаратуразнаўца Леаніда Навічэна, зусім страчаным азначаўся 1955 год, затое двойчы ўказаны 1954. Разам з тым варта адзначыць, што «Летапіс» у цэлым значна пашырае нашы ўяўленні пра асабістае жыццё, грамадскую і літаратурную дзейнасць М. Лынькова, дае магчымасць лепш зразумець многія факты яго творчасці.

Кузьма ХРОМЧАНКА.

ЖЫЦЦЁМ І ЧАСАМ НАРОДЖАНАЕ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

роздумаў, настрой, захвалення, але і дазваляе глыбей пранікнуць у атмасферу грамадскага жыцця народа, краіны ў розныя перыяды гісторыі, лепш зразумець многія факты і з'явы нашай літаратуры.

Важнае значэнне ў гэтых адносінах набывае «Летапіс жыцця і творчасці». Праз біяграфію М. Лынькова, важнейшыя факты яго літаратурнай і грамадскай дзейнасці паўстае шырокая панарама імклівага жыцця нашага народа з многімі складанасцямі, супярэчнасцямі, цяжкімі выпрабаваннямі і перамогамі, выразна прасочваецца працэс станаўлення і развіцця ўсёй беларускай саветскай літаратуры.

Каштоўнасць любога навуковага выдання разам са зместам, аб'ёмам уключанага ў яго літаратурнага матэрыялу ў значнай ступені залежыць ад каментарыяў, іх паўнаты, дакладнасці вытлумачэння фактаў, урэшце ад формы самога каменціравання.

Пры падрыхтоўцы тамоў перад укладальнікамі ўзнікала неабходнасць не толькі вытлумачыць асобныя моманты жыцця і творчай біяграфіі самога Лынькова, але і данесці да чытача сэнс многіх гістарычных падзей, фактаў грамадска-палітычнага і культурнага жыцця, да якіх пісьменнік меў дачыненне або пісаў пра іх у сваіх творах. З гэтай задачай калектыў тэксталагаў увогуле справіўся паспяхова. Да ўсіх тамоў Збору твораў дадзены гісторыка-літаратурныя каментарыі, у кожным з якіх грунтоўна прааналізавана і ацэнена зробленае М. Лыньковым у той ці іншай галіне творчай дзейнасці, вызначаны яго роля і месца ў літаратурным працэсе. Кваліфікавана, з вышнімі дасягненнямі сучаснага літаратуразнаўства асэнсоўваюць і прадстаўляюць чытачу

М. Лынькова-навеліста ў 1-м томе Д. Бугаёў, у 2-м — М. Ярош, аўтара аповесцей і раманаў у 3-м томе — М. Кенюка, як публіцыста і крытыка ў 6-м і 7-м тамах — А. Лысенка, эпістальную спадчыну пісьменніка разглядае ў 8-м томе М. Мушыньскі.

Да рамана «Векапомныя дні», змешчанага ў 4-м і 5-м тамах Збору твораў, маюцца асобныя гісторыка-літаратурныя каментарыі ў кожным з тамоў. Думаецца, мэтазгодней было б даць адзін шырокі каментарый у 4-м томе, або пасляслоўе ў 5-м томе, у якім раскрыць гісторыю напісання твора, яго ідэйна-эстэтычны змест, паказаць месца гэтага рамана ў беларускай мастацкай прозе аб Вялікай Айчыннай вайне і г. д. А так атрымалася двойная гаворка пра адно і тое ж з непазбежнымі ў такіх выпадках паўтарэннямі.

Тэксталагічныя каментарыі да ўсіх тамоў Збору твораў робяць у цэлым прыемнае ўражанне. Складальнікамі праведзена вялікая і вельмі патрэбная праца па вытлумачэнні асобных фактаў, падзей, незразумелых слоў і тэрмінаў, па выпраўленні недакладнасцей у тэкстах твораў і многае іншае. Але разам з тым у каменціраванні маюць месца і некаторыя пралікі, упущэнні, наяўнасць якіх у такім салідным навуковым выданні, як Збор твораў, вельмі не пажадана.

Што датычыць мастацкіх твораў пісьменніка, дык тут усё больш-менш у парадку. Можна, толькі не варта было ў 2-м томе абразом «Ластаўчына талана» змяшчаць у раздзеле «Асамблейныя замалёўкі», паколькі ён да гэтага чыкла не мае ніякага дачынення, а аповесць «Пра смелага ваяку Мішку і яго слаўных таварышаў» у анатацыі да 3-га тома называецца «Пра храбрага ваяку Мішку...».

Часцей сустракаюцца недакладнасці ў каментарыях да публіцыстычных і крытычных артыкулаў М. Лынькова. Так, Г. Рэут, гаворачы пра літаратурнае аб'яднанне «Маладняк»

ПЕРШАЕ АБАГУЛЬНЯЮЧАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ

Кніга ўяўляе безумоўную цікакасць не толькі для спецыялістаў этнаграфіі, а для ўсіх, каму неабыхавая гісторыя роднай зямлі. Бо этнаграфічныя працэсы — гэта ўсе тыя змены, якія адбываюцца ў этнасе ў працэсе яго развіцця. Этнаграфія як навука інтэгруе палітычную, эканамічную і культурную гісторыю народа.

Кніга складаецца з шасці раздзелаў, дзе разгледжаны асноўныя этапы, тэндэнцыі, гісторыяграфія праблем паходжання, фарміравання і развіцця беларускай народнасці, а потым нацыі.

Права на ўласную гісторыю, права мець сваё імя было заваявана беларускім народам у жорсткай барацьбе. Ад дваранскай і буржуазнай гісторыяграфіі ідзе антынавуковая традыцыя падзелу беларусаў па рэлігійным прычыпе на «палакаў» (г. зн. католікаў) і «рускіх» (праваслаўных). Гэта пытанне ўздымалася ўсякі раз, калі вырашалася «праблема», у актыўныя эпохі народа залічыць таго ці іншага прадстаўніка беларускай культуры. Сам жа беларус са свайго веравызнання праблем ніколі не рабіў, ставіўся да яго звычайна абыякава. «Нават на пытанне, якой ён веры, адказваў, што перш быў польскай, а цяпер, здаецца, рускай».

З гэтых жа далёкіх часоў ідзе і другая фальсіфікатарская версія (асабліва распаўсюджаная ў літаратуры другой паловы XIX — пачатку XX стагоддзя) аб нібыта гістарычна абумоўленай «бяскаласавай

структуры» беларускага народа, погляду на беларусаў як народ выключна сялянскі. Аднак, як адзначаюць аўтары кнігі, антынавуковая і антынародная сутнасць гэтых думак была выкрыта саветскай гістарычнай навукай. Пры аб'ектыўным аналізе старажытных крыніц становіцца відавочным, што феадальнае грамадства Беларусі ў яго саслоўна-класавай і сацыяльнай сутнасці мала чым адрознівалася ад іншых аналагічных супольнасцей Усходняй і Заходняй Еўропы.

Глыбокаму навуковаму аналізу падвяргаюць аўтары розныя тэорыі этнагенезу беларусаў. Падрабязна разглядаецца, напрыклад, пытанне аб той ролі, якую адыграў у ім балцкі субстрат (этнічны субстрат — карэнае насельніцтва, якое падвяргаецца асіміляцыі з боку прышэльцаў). Існуе тэорыя, што этналінгвістычная і іншыя асаблівасці беларускай народнасці склаліся ў выніку асіміляцыі ўходзімі славянамі балцкіх плямёнаў. Аб актыўнай палітыцы ўсходніх славян у Прыбалтыцы сведчыць, напрыклад, тое, што ў XII—XIII стст. у Латгалі існавалі княствы Герсіка і Кукенойс, якія былі васаламі Полацка і кіраваліся полацкімі князямі. Іх сваякамі ці наместнікамі. Не падлягае сумненню і той факт, што найбольш старажытная частка Вільні (Крывы горад) заснавана крывічамі. Добра адлюстравана ў кнізе роля Полацкага княства як эканамічнага і палітычнага ядра Заходніх рускіх зямель. Але, на жаль, недастаткова выяўлена роля Навагрудка (Навагрудка) як пераемніка гістарыч-

Этнаграфія беларусаў. Гісторыяграфія, этнагенез, этнічная гісторыя. Мінск. «Навука і тэхніка», 1985.

ват у паэзіі, такой канстатацыі фактаў?

Назву кнігі «Цана цішыні» раскрывае другі яе раздзел, дзе змешчаны вершы і балады пра Айчынную вайну, яе незлічоныя ахвяры. Сюжэтны ліра-эпічны верш легендарна-гістарычнага зместу мы сустрэлі ў першым раздзеле (паданне «Нарач»). У другім — прыклады гераічнай балады: «Балада журбы» пра трагедыю Хатыні, «Балада пра подзвіг Гастэлы», «Балада роспачы» пра беларускую кабету Фядору, якая пахавала ўсіх сваіх блізкіх, «Начная балада» пра чалавека, які многа гадоў пакутуе «ад ваеннай бяды», «Балада крэпасці», дзе ёсць пажаданне, каб усе крэпасці на зямлі сталі музэямі, як стала ім Брэсцкая крэпасць-герой. Замяняюцца вершы «Пра Васіля Быкава», «Уллына», «На блакітным экране», «Белы бант». Гэтыя творы В. Жуковіча выяўляюць адносіны яго пакалення літаратараў да народнай памяці аб вайне. Трэці раздзел «Абсягі» — самы невялікі і, бадай што, самы слабы ў зборніку. Надта кніжнымі здаюцца нам вершы пра Тараса Шаўчэнка, Махтумкулі, Чурлёніса.

Сустрэкаюцца яшчэ ў В. Жуковіча прахадныя, рытмічны аднастайныя, недастаткова маляўнічыя вершы, але асоба аўтара раскрываецца ў новым зборніку ўсё больш выразна. Піша ён у традыцыйнай манеры, абавязна па выпыт нашага багацця фальклору. І гэта для яго арганічна.

Марына БАРСТОК.

АНАТОМІЯ АГРЭСІІ І РАЗБОЮ

Сярод выданняў па контр-прапагандыскай тэматыцы, якія выйшлі ў Беларусі ў апошні час, кніга памфлетаў К. Чарнова «Інквізітары XX стагоддзя» займае адно з першых месцаў. І справа не толькі ў тым, што на рэспубліканскім конкурсе яна адзначана прэміяй. Галоўнае — вострая публіцыстычнасць гаворкі аўтара пра надзённы міжнародныя праблемы, уменне па паасобнымі фактамі з жыцця капіталістычнага грамадства і найперш Злучаных Штатаў Амерыкі ўбачыць прорву, у якую коціцца буржуазны свет, паказаць яго няздольнасць вырашыць сацыяльны супярэчнасці ўнутры краіны, раскрыць самую сутнасць так званых «свабоднага грамадства».

К. Чарноў не адзін год выступае ў галіне міжнароднай публіцыстыкі. Яго памфлеты, фельетоны змяшчаліся на старонках рэспубліканскіх газет і часопісаў, выходзілі асобнымі кніжачкамі. Аўтар бярэ на ўзбраенне сарказм, іронію, часта прыводзіць прыказкі і прымаўкі, карыстаецца крылатымі выразамі. Творы яго нясуць важкі зарад грамадзянскасці, партыйнай не-

прымірымасці да ворагаў міру і прагрэсу, да ўсіх, хто спрабуе дзейнічаць з пазіцыі сілы, а ў ранг дзяржаўнай палітыкі ўзводзіць жорсткі антысаветызм, спрабуючы арганізаваць «крыжовыя паходы» супраць краін сацыялістычнай садружнасці і, найперш, Савецкага Саюза.

Такая і гэтая яго кніга — «Інквізітары XX стагоддзя».

З першага раздзела «Крыжовыя антыкамунізму» добра бачна, хто ёсць хто — з пачатку нашага стагоддзя па сённяшні дзень. Ва ўсёй ганебнай шматлікасці паўстаюць твары і «ўладу маючых», і іх падбрыхіваюць розных масцей, у тым ліку тых, хто ў розныя гады прадаў сваю радзіму, пайшоўшы на службу капіталу.

«Імперыя зла» — назва аднаго з падраздзелаў — пра сённяшні Злучаныя Штаты Амерыкі. Як паказвае К. Чарноў, Амерыка трыццаціх і Амерыка васьмідзесяціх гадоў вельмі падобная паміж сабой. Непадабенства толькі ў маленькіх «дробязях». Раней было 8 мільёнаў беспрацоўных, цяпер — 10... Тады выступленні салдат-ветэранаў былі падаўлены танкамі і кавалерыяй, цяпер тыя,

хто ваяваў у В'етнаме, канчаюць жыццё самагубствам і пакутуюць ад невылечных хвароб, — сказваецца атручванне хімічнымі рэчывамі, якія ў вялікай колькасці прымяняліся супраць няскоранага в'етнамскага народа.

Праўда, не абыходзіцца і без «прагрэсу». Свайго, амерыканскага, які вядзе да далейшай нівеліроўкі чалавечай асобы, да своеасаблівага разбурэння яе. Гэта сёння, а заўтра... Амерыканскі футуролаг Герман Кант і тыя, хто яго падтрымлівае, мараць, што неўзабаве лёгка можна будзе кантраляваць учынкі кожнага радавога амерыканца.

Са старонак кнігі паўстае сённяшня Амерыка ў яе паўсядзённасці — «З прэтэнзій на лідэрства», «Падпальшчыкі», «Рыцары з вялікай дарогі», «Культ насілля і страху», «Фашызм па-амерыканску» і г. д. Раскрываецца сама анатомія насілля і разбою, агрэсіі і чалавечанавісці. Не абыходзіць К. Чарноў сваёй увагай і работу прапагандыскага апарата — газеты, часопісы, радыё, тэлебачанне штотды вядуць раз'юшаную антысаветскую прапаганду. Пра гэта — памфлет «Трубадуры вайны».

Гаворачы ў канцы кнігі аб тым, што ў 1984 годзе быў закрыты доступ да вядомай статуі Свабоды ў Нью-Йорку, аўтар заўважае: «Капітальны рамонт, магчыма, выратуе статую Свабоды. Але нішто не можа выратаваць лад, які выдзяляе з усім сваіх пораў кроў і бруд».

М. ВАРАНЦОУ.

Валянцін ЛУКША

З ІТАЛЬЯНСКАГА СШЫТКА

У РЫМСКІМ КАЛІЗЕ

Сутонее.
Неонам пунсавее,
Ласноу фар іскрыцца цесны Рым.
Прыпынімся у гульнім Калізе,
Сярод муроў настывлых памаўчым.

Уявіць кожны,
Быццам бы найве,
Як глядытар-раб канчаўся тут,
І як тыран,
Што роўны богу ў «славе»,
Не заўважаў жывых людскіх пакут.

Як са скляпенняў
Тыгры і мядзведзі
Ірваліся да сонца,
Да святла...
Убачыўшы часцінку неба

Кроў па арэне чорная цыкла...
Звер адчуваў:
Пануль ёсць моц у целе,
Памерці лепш у жорсткай барацьбе,

Чым зведаць голад,
Холод,
Страх
І цемру,
Чым век у падзямеллі прагібець.

І ведаў глядытар:
Не загіне,
Зноў атрымае рабскае жыццё,
Калі глядач угору рукі ўскіне,
І сэрца не кране мяча асцё...

У клопатах адвечных
«Вечны горад».
Яны —
Трывогай у вакач людзей,
Заручаных з напрыстым лёсам,
Горам,
Усім,
Што ім нясе наступны дзень.

МОГІЛЬНІК МАШЫН У МІЛАНЕ

І дзе іх блск?
І дзе іх пыха?..
Праз рэбры хошчуць мургаі.
Насы машыны ў дол,
Як крыгі,
Вясноу трушчаць берагі.

«Фіаты»,
«Сікі»,
І «Таёты»
На могільнік адзін прыйшлі.
За брамай —
Трасы
І турботы,
Усе беды,
Радасці зямлі.

Цяпер машынам больш ніколі
Па магістралях не прамачца...
Якім нясцерпна-лютым болям
Іх твары мёртвыя крычаць!

У салонах «Фіджаў»
І «Дыёраў»
Не вытрыпыць мяккі пах,
І позірк вогненны сініёры,
І пачалунак на губах.

Кароткі век усіх лятгован
У век касмічных караблёў...
Па трасах вокамігненых
Новых

Машын імчыцца статак зноў.
Тут скрыгату металалому
даю нікто не замінаў...
Патрушчаны «Фіат»

Пад вечар пад жылло прыдбаў ВУЛІЧНЫ МАСТАК

Мастак — пад хіпі —
На бетоне
Угоднікаў малое лікі.
Дзень не з бяднейшых будзе сёння:

На мёртвых тварах
Сонца блікі.
Натоўп плыве,
Плыве ракою,
У бляшанку,
Нібы кроплі, —
Ліры.

Мастак вытрасвае спакойна
Аду манетку...
Дзве...
Чатыры...

Святы ўгоднік адхінае
Рыззё.
Відны худыя грудзі.
З хітрыннай мастаку міргае —
Святым,
Як чарку возьмеш,
Будзеш.

Вясновы дзень на Апенінах
Бывае шчодры на дажджы.
Дождж заструменіў па галінах,
Дождж па бетонцы ўжо бяжыць.
Далоньй мокрых за тратуру
Сцёр дожджык крэндавых святых,

І зноў на стромы,
На абшары,
Памчаў на крылах веснавых.
У паднібесці пасвятлела,
І вецер кроплі
З дрэў страсаў...

На дне бляшанні заблішчэла
Сіупал дробязь,
Як сліза.

стойнае развіццё.

Усё ж нягледзячы на неспрыяльныя ўмовы ў дадзены перыяд развіцця, беларусы захавалі этнічную самасвядомасць, асабліваці мовы, нацыянальную культуру. Пра гэта сведчаць нацыянальна-культурнае адраджэнне на мяжы XIX і XX стагоддзяў, рэвалюцыя 1905—1907 гг., Вялікі Кастрычнік. Кастрычніцкая рэвалюцыя назаўсёды ліквідавала нацыянальны і сацыяльны прыгнёт, адкрыла ўсім народам нашай краіны шлях да эканамічнага і культурнага росквіту. Былі створаны ўмовы для ўзнікнення новага сацыялістычнага тыпу нацыі, якія фарміруюцца ў ходзе будаўніцтва сацыялістычнага грамадства ў выніку карэннага, перш за ўсё сацыяльна-эканамічнага пераўтварэння буржуазных нацыі. Этнічным працэсам на Беларусі ў савецкі перыяд беларусы апошні раздзел кнігі. У ім глыбока і шматбакова прааналізаваны іх новы сацыяльна-культурны, грамадска-палітычны змест. Багаты фактычны матэрыял дае падставы для наступнага сцвярджэння: «Беларуская сацыялістычная нацыя разам з усімі братамі нацыямі і народнасцямі Савецкага Саюза, у складзе новай інтэрнацыянальнай супольнасці — савецкі народ, збліжаецца з нацыямі краін

сацыялістычнай садружнасці, што, відавочна, прывядзе да стварэння яшчэ больш шырокай інтэрнацыянальнай агульнасці...»

«Этнаграфія беларусаў» — увогуле цікавая і карысная кніга, але яна не пазбаўлена і некаторых недахопаў. Гэта натуральна. Было б дзіўна, каб усё ў першым абагульняючым даследаванні па дадзеным пытанні было б бездакорным.

І ўсё ж даводзіцца шкадаваць, што ў кнізе не расказана пра той уклад, які ўнеслі прадстаўнікі беларускага этнасу ў гісторыю і культуру суседзяў. Кніга была б больш пераканаўчай, каб аўтары хоць бы ў самых агульных рысах расказалі пра этнічныя працэсы ў Расіі, на Украіне, Жмудзі, у Польшчы. Праз параўнанне з бліжэйшымі суседзямі мы маглі б лепш зразумець наш уласны гістарычны шлях, яшчэ раз упэўніцца, што ў братніх народаў працэсы фарміравання і развіцця народнасцей і нацыі праходзілі па сутнасці ў аднолькавых формах і ў адны і тыя ж гістарычныя часы і тэрміны. Але ж такая параўнальная этнаграфія можа быць тэмай і спецыяльнага даследавання беларускіх вучоных.

Віталь БОГУШ.

Паспалітай увайшла ў склад Расійскай імперыі, апалячванне і акаталічванне беларускага народа толькі ўзмацнілася.

Існавала душэўная згода паміж польскім і расійскім шавінізмам. За «цішыню» на заходніх межах імперыі, за здару нацыянальным інтарэсам народаў Рэчы Паспалітай царызм плаціў польскаму магнату і каталіцкаму духавенству хаўрусніцтвам у падаўленні беларускага нацыянальнага руху.

Ідылія парушалася, калі «няўдзячная» шляхта падняла ў 1830 годзе паўстанне з мэтай аднаўлення «Польшчы ад мора і да мора». Інтэрэсы дрэпелікаў сутыкнуліся. Царызм быў вымушаны абвясціць вайну «паланізацыі».

Пасля названых падзей імператар Мікалай I асабіста забараніў выкарыстанне назвы «Беларусь». Замест яе ўводзіўся «Паўночна-Заходні край Расіі». Беларусі ў афіцыйных дакументах пачалі называць «захаднерусамі». Беларуская мова і літаратура былі абвешчаны «польскай інтрыгай» і на падставе гэтага падлягалі забароне і знішчэнню. Выкарыстоўваючы такую акалічнасць, як генетычны роднасць беларускага этнасу з рускім і ўкраінскім, царызм нават адмаўляў права беларускага народа на сама-

МАТЭРЫЯЛЫ НАВУКОВАЙ КАНФЕРЭНЦЫІ

«Сучасная праблема ваеннай прозы» — так называлася рэспубліканская навуковая канферэнцыя, праведзеная Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук сумесна з Саюзам пісьменнікаў рэспублікі ў красавіку 1983 года. У гаворцы аб аднаасці сучаснай літаратуры аб вайне за захаванне міру на зямлі, прадухіленне ядзернай катастрофы, палітычнае гуманістычнага пафасу гаварылі вядомыя беларускія пісьменнікі і літаратуразнаўцы, госці з іншых рэспублік, маладыя даследчыкі.

Пад назвай «Літаратура аб вайне і праблемы веку» матэрыялы канферэнцыі выпушчаны асобнай кнігай у выдавецтве «Навука і тэхніка». Выступленні ўдзельнікаў аформлены ў артыкулы. Кніга адкрываецца выступленнем П. Панчанкі «Дзеля жыцця на зямлі». Змешчаны таксама выступленні А. Адамовіча «Заглядаючы ў дзень наступны», Я. Брыля «Абавязак пісьменніка ў сучасным свеце», В. Быкава «Наша

сіла і воля», В. Каваленкі «Ідэяна-маральныя асновы гераізму ў сучаснай ваеннай прозе», М. Тычыны «Інтэрнацыянальны пафас і праблема нацыянальнага характару ў беларускай ваеннай прозе», Д. Бугаёва «У барацьбе за чалавека», Э. Снобелева «Пісьменнік і ядзерная эпоха», І. Чырынава «Духовны свет героя ў літаратуры аб вайне», В. Казько «Памяць бацькоўскай зямлі», А. Савіцкага «Хто нас пачуе» і іншыя.

Прынцыповую гаворку вядуць госці канферэнцыі: Ю. Каракін — «Не спазніцца!», Д. Гранін — «Што літаратура можа», В. Кандрацэў — «Думкі аб будучым ваеннай прозы», І. Дзялюк — «Адказнасць за мінулае і будучае», М. Галай — «Героі — людзі звычайныя»...

Друкуецца заключнае выступленне А. Адамовіча. Завершаюць кнігу адказы некаторых удзельнікаў канферэнцыі на анкету, падрыхтаваную В. Жыбулем і Л. Казырам.

І. ЛЕГАНЕНКА.

Генадзь ПАШКОЎ

Няма у свеце лішняга нічога — хаця куды слаборнічаць з табой! — адведзена маленькая аблога быліццы і казюрэццы любой.

Свой час зямны мы ў рупнасці шчыруем, і нейкі сэнс хаваецца у тым, што так гарым, буяем і віруем пад месяцам і сонцам залатым.

А, можа, проста місія такая: за дзень, за два, або за сотню год — з'яўляемса, жывём і паміраем, здзяйсняючы жыцця кругазварот.

І ў гэтым свеце, радасным і жорсткім, дзе ўсім — прастор і цесната для двух, гармоніяй сваёй і супрацьборствам, магчыма, мы — той несупынны рух.

І, пэўна, у касмічных гэтых ветрах — не збіць бы той гармоніі хаця б — да сонца паварочвае планету вышэйшая механіка жыцця.

Пра што шуміць лісцё над галавой? Чаму ў зубрыным стогне столькі жалю? Ступаеш ты, і пырскаюць зарой крамяныя брусьціцы на выжарах.

Ступаеш ты, і у вацах давер. Ступаеш ты, і ні хмурынкі злога — хай чалавек, хай дрэва, або звер — да усяго, што ёсць вакол, зямнога.

Мы ўсе тут госці — старац і дзіця, і нават лес, і жар брусьціца спакусны, і кропляю салёнага жыцця пячэ сляза абветраныя вусны.

І не таму, што ты часовы тут, што і твой след, як тысячаў,

растане, а ад таго, што бацькаўшчыны кут быць шчодрым на любоў не перастане.

Жыве між нас ад продкаў русых, самааддана служыць дню

густая мова беларусаў, багатая на дабрывіно.

Мой рускі брат, латыш і ненец, на мовах розных што пяюць, яны маю таксама цэнцаць і раўнапраўнай прызнаюць.

А ты, ступаючы на ляда, дзе столькі ветраў выла злых, чаму паморшчыўся пагардна ад слова прадзедаў сваіх, ад слова таго, што ніколі не загнушылі крумкачы і на славянскім вешчым полі вастрыла косы і мячы; ад слова, што гаіла раны спагаднай шчодрасцю без лек, і — што шаптала загаханым, іх сэрцы лучачы навек; што раскінала даляглядзі, святлом крынчыла ў цішы.

...Акуль? Адкуль яна, пагарда, у гэтай выстылай душы? Я не за тое, каб народы брылі па вузкай каляі. А я за тое, каб заўсёды — які б там час, якія б моды! — быць верным роднае зямлі і жыць яе суровай доляй, сумленнай лустай на сталі, радзімым небам, жытнім полем і, пэўна ж, з песняю яе.

У зорным праменні — матчыны рукі. Пад зорным каменнем — чые мы унукі.

Зорны парад. І камета касая зоркавы град над Зямлёй выкрасе.

Неба ратаі — зорныя асы да зор пракладаюць зорныя трасы.

Зорныя думы зорных паэтаў поўныя тлуму зорнага свету.

Зорная мова дзіцяці малага. Зорнае... Зорнае... Зорнага многа.

Вусны абваглелі жахам прыгожым. ...Зорныя войны... Зорныя войны...

На полі ратным пасля бою

Другія суткі б'ём па цішыні. На пыл зямлю перамалолі танкі. Дзе гай звінеў — куродымныя пні, і гільзы пад нагамі і бляшанкі.

На палігоне гром. Там не да сну. І дзень, і ноч — маланкавы ўспышкі. На нашу агнявую паласу сам генерал

глядзіць з каманднай вышкі.

Нам вецер твар гаркотна паласкаў, як сціхнуў бой і мы у пералынку ішлі да пачарнелага ляска у верасе прылегчы на хвілінку.

Ішлі, як пераможцы, па зямлі, з металам і агнём перамашанай, ды анямелі здзіўлена,

калі ступілі ў верас вогненна-каляны. Там, між калюг, задымленых і гразкіх, як верныя вайсковому закону, сасмаглыя, у пачарнелых касках, баравікі трымалі абарону. І першы раз дрыжэла так рука, і пераможца поўзаў на каленях — жывых і мёртвых між калюг шукаў. ...Ішлі баў вучэбнага значэння.

У браслаўскім зацішку

Зліліся ў дымцы Браслаў і азёры, з гаёвай выспы бачыцца — як ёсць! — скрозь лёгкі шум бярозаў белакорых няхітрая Радзімы прыгажосць.

Пясчаныя, хваёвыя, калінавыя, у аксаміце голля і травы — куды ні глянь — дзяржавамі птушынымі кальшущца на хвалях астравы.

І ўсё вакола спеласцю прапахла. І у траву павалішся ты ніц, і, радасны, адным глытаеш махам азораную прыгаршчу суніц.

Пад ветравеем лёгкім — у паглядзе глыбее сіль ад неба і вады. Прасмоленым чаўном на даляглядзе спускае хмара ліўняў невады.

Сыдзі з гары. Дзе эдзіць бор жывіцу, сустрэнь ручай чырвоны ад руды, і ўверх пайдзі — сцюдзёная крынца падаць жывой у слоіку вады.

І тут жа, побач, дзікае ігрышча цябе аслепіць — пад шатром лясным наколешся на чорны след кастрышча, на спелены мурашнік ля сасны.

І тут, дзе дух бароў азёрных смолкі, — ажно мурашкі пойдуць па спіне! — нібыта хтось бутэлемным асколкам, аслеплены, пад сэрца садане.

І ўсе твае узнёсласць, сантыменты ці варты мядзянага граша, або дыханьня гораснага ветру і нават гэтай сцежкі мураша!..

РАМАНЧУК згроб лісткі з тэкстам свайго выступлення і, нібы саромеючыся радзённых апладысмантаў, пайшоў з-за трыбуны.

— Пачакайце, Павел Васільевіч, — спыніў яго Ігар Канстанцінавіч, які вёў нараду. — Вось вы пра ўсё расказалі, раскрытыкавалі ўсіх, а ні слова пра надол... Ці, можа, я праслухаў?

— Нечым хваліцца, Ігар Канстанцінавіч, — азірнуўся Раманчук на шматлюдны прэзідыум, спыніўшыся. — Але мы не снім у шапку. Думаем, шукаем, плануем, адным словам, прымаем рашучыя меры. У выніку праз год выйдзем на ўзровень лепшых паказчыкаў у вобласці.

У зале заварушыліся, быццам усе раптоўна прачнуліся. Нехта выразна хмыкнуў.

— Што ж, таварышы, — здавалася, Ігар Канстанцінавіч не заўважыў гэтых праяў недаверу да прамоўцы, — запомнім яго абяцанні. Праз год папросім падзяліцца вопытам.

Раманчук вярнуўся на сваё месца, аслабаніў крыху сіні з чырвонымі кубікамі гальштук, ямчэй выцягнуў ногі ў чорных, бліскучых, па-летняму лёгкіх чаравіках, адкінуўшы галаву на спінку крэсла, прыжмурыў вочы. Яму даўно абрыдлі гэтыя нарады, на якіх у большасці гучалі, як кажуць, дзеля птушачкі інфармацыйныя выступленні, і рэдка хто вылазіў на трыбуну з набалелым.

Здрамаць яму не даў малады звонкі голас. Выступала жанчына з прыгожым усмешлівым тварам, пабліскаючы на высокіх грудзях ордэнамі і медалямі.

— Хто такая? — нахіліўся Раманчук да суседа.

— Даярка, — адказаў сусед і даў скептычна. — Выскачка нейкая.

— Кажуць, малако ў каровы на языку, — гаварыла тым часам без паперкі жанчына. — Толькі не ў нашых кароў. Нашым хоць манную кашу тапыць ў рот, болей не даб'ешся. Усё Крöpfка... Тут перада мной таварыш заявіў, што за год нагоніць абласныя паказчыкі. Гэта не сур'ёзна, таварышы. Так можа гаварыць толькі які хвалько. Я ведаю: як даюцца гэтыя літры. Трэба рашуча паляпшаць статак. За адзін год яго не паапешыш. Я як і помню, нашаму калгасу не далі ніводнай пародзістай цялушкі. А ў газетах пішучы, што недзе іх выводзяць. Самі падумайце. За апошнія два гады ў нас змянілася пяць лінейных селекцыянераў. Мясцовыя не хочучы вучыцца гэтай прафесіі, бачыце, ім сорамна, а тыя, што прыязджаюць, доўга не затрымліваюцца. Няма жылля. З-за гэтых селекцыянераў у нас не толькі запушчана племянная работа, а ледзь не трэць статка заўсёды ў ялаўках ходзіць. Я неяк на раённай нарадзе гаварыла, калі няможна наш калгас забяспечыць добрымі селекцыянерамі, то дазвольце трымаць пару добрых быкоў. Ім кватэры не трэба, — пад шквальныя апладысменты скончыла жанчына.

Высокая, стройная, дужая целама, яна спакойна і ўпэўнена прайшла па праходзе паўз сцяну і ўселася крыху наперадзе. Цяпер была відаць толькі русявая стаўбуністая прычоска з чырвоненькай заколкай на патыліцы. Раманчук да самага канца нарады сачыў за гэтай заколкай. Калі ж пасяджэнне было закрыта, ён першым юркнуў у дзверы, узяў у гардэробе сваю сінюю куртку на падшэўцы са штучнай футры і, адшоўшыся ўбок, апрануўся, нацягнуў берацік, на хаду зыркнуў на сцяну ў шырокае люстэрка на сцяне ля дзвярэй, убачыў свой папшызлы ад адраслага за дзень шчэпця круглы твар з задзірыстым кірпачым носам, выйшаў з памяшкання, спыніўся паблізу, пільна сачыў за выхадам. Вось паказалася і яна. У крэмавым з белым каўнерыкам паліто, у лёгкай блакітнай хусцінцы, якая, як туманец, ахутвала настаўбуненую прычоску. Спынілася, некага пашукала вачыма, потым перасекла напраткі плочку і скірвала на праспект. Раманчук назіраючы пасунуўся за ёй. Калі ж яна мінула доўгую чаргу легкавушак, што ціснуліся да тратуара, не збочыла ні ў адзін магазін, хоць папшыла мінучы іх некалькі, ён паскорыў крок і ўжо ля гасцініцы дагнаў яе.

— Я іду, іду за вамі, а вы ад мяне, — паўраўнаўся Раманчук з ёй. — Я падамуў, ці не баіцеся мяне? Абазвалі перад усімі хвалько, цяпер, думаеце, буду помсціць...

— Ой, я і забылася ўжо, — зыркнула на яго шэрымі вясёлымі вачыма. — Сёння дамоў? — пацікавіўся ён. — Хацела, ды нашы застаюцца на заўтра.

— І правільна робіць. Нечага суп-

Верш Ю. Таўбіна «Тэдзі» па-нямецку

У красавіку 1936 года ў часопісе «Огонек» быў змешчаны верш Юлія Таўбіна «Тэдзі», гнеўныя радкі якога уліліся ў бурны паток пратэсту супраць арышту кіраўніка нямецкага рабочага руху Эрнста Тэльмана, які тады знаходзіўся ў берлінскай турме.

Верш запаў у памяць нямецкаму камуністу з 1918 года Рудольфу Ціке, які па рашэнні кіраўніцтва партыі знаходзіўся ў эміграцыі ў Савецкім Саюзе, працаваў інжынерам на адным з левінградскіх заводаў, а ў час Вялікай Айчыннай вайны быў работнікам Прыангарскіх геалагічных партый.

Мне давлялася з Рудольфам Рудольфавічам працаваць разам да 1955 года, пакуль ён не выехаў на радзіму ў ГДР. А пераліску з ім мы вядзем і па сённяшні дзень.

Напярэдадні 100-годдзя з дня нараджэння Э. Тэльмана Р. Ціке папрасіў высласць яму матэрыялы з нашага друку, у якіх расказваецца пра правадыра нямецкага рабочага руху. У адным з пісем прыгадаў даўно працытаны твор Ю. Таўбіна. У Дзяржаўнай бібліятэцы СССР імя У. І. Леніна мне перадрукавалі гэты верш, і я паслаў твор свайму нямецкаму сябру. Р. Ціке перадаў яго вядомаму нямецкаму паэту Гельмуту Прыцслеру для перакладу на нямецкую мову. Верш «Тэдзі» змешчаны ў адным з красавіцкіх нумароў берлінскай газеты «Юнге Вельт». Рудольф Ціке і рэдактар «Юнге Вельт» Хантэс Верц паведамілі мне, што гэты твор з'яўляецца кавалачкам гісторыі, які адлюстроўвае пачатак нямецка-савецкай дружбы.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

Advertisement for 'Junge Welt' magazine, featuring a poem 'Dichtergruß hinter die Zellentür' by Teddy. The ad includes the magazine's logo, contact information, and a small photo of the author.

роць начы ехаць. Я таксама вырашыў пераначаваць, а ранкам ехаць. Цяпер вось іду і думаю, што рабіць цэлы вечар. У горадзе сваіх нікога... Слухайце, як вас велічаць?.. Мяне — Павел Васільевіч... Ганна Андрэеўна?.. Дык, можа, Ганна Андрэеўна, зойдзем у рэстаран, пасядзім, паспрачаемся пра надой? Ці вы куды ўжо запрошаны?

— Каму мы тут трэба? Хіба не ведаеце, як з нашымі братам? Запросіце, выцягнуць на трыбуну, паслухаюць, паляскаюць і... забудуць. Так што дзякую, Павел Васільевіч, за запрашэнне. Толькі пачакайце, пераадзенуся, а то з гэтымі медалямі ў рэстаран...

— Нічога, хай ведаюць нашых. — Тады хоць паліто пакіну ў нумары.

— Чакайце, я за вамі зайду, — а сам кінуўся ў цырульню, якая была тут жа ў гасцініцы.

Ганна Андрэеўна спынілася ў дзвярах, аглядзелася і была памкнулася да століка ў зацемненым кутку, ад-

мі нечакана здзіўленымі вачыма, нібы сапраўды гэтая ідэя раптоўна стукнула яму ў галаву, уразіўшы яго сваёй нечаканасцю. — А што? Заўтра ранкам і паедзем.

— Ой, што вы! Я і цяпер як не свая. З галавы дзеці не выходзяць. Адных пакінула.

— А муж? — Быў ды сплыў, — і, памаўчаўшы, растлумачыла. — Прагнала. Піў, біўся. Навошта, каб дзеці бачылі такое, пераймалі?

— Паглядзелі б нашу ферму, — Раманчук зрабіў выгляд, што яго менш за ўсё цікавіць яе асабістае жыццё. — Правялі б з нашымі маладымі даяркамі ўрок майстэрства. Нам карысць, пра вас у газеце напішуць. Слава...

— Ой, мне гэтая слава і так поперак горла, жыцця з-за яе няма! — А потым паскардзілася: — Усім жа здаецца, што медалі даюць за прыгожыя вочы. А таго не бачаць, што на ферму ра-

патым носам гарачы водар, які ўдарыў яму ў твар. — Ну і ну!

Заглынула ў гаршчочак і Ганна Андрэеўна.

— І гэта называецца фірменнай ядой? — хмыкнула яна. — Я такую фірменную ледзь не кожны дзень гаваю. Толькі ў вялікім чыгунку.

— Затое тут гэтая смажанка пад музыку, — кінуў ён на барадатых аркестрантаў, якія ў блакітных штанах і ружовых пінжаках займалі свае месцы ў аркестры, спрабавалі інструменты...

— Ой, аж ногі гудуць, — Ганна Андрэеўна вісла ўсім сваім цяжарам на руцэ Раманчука, калі яны падымаліся з рэстарана на свой паверх. Адчыняючы дзверы ў нумар, яна з гульвай таямнічасцю спытала:

— Як у вас з сэрцам?

— Маё сэрца не баіцца радасці, — шапнуў ён на вуха Раманчук.

На другі дзень, паснедаўшы ў гас-

пад'едзеш да мяне ў кантору, — і, вылезшы з машыны, пайшоў паспешліва, заклапочана, ганарліва задрэўшы свой кірпаты нос. На Ганну Андрэеўну і не глянуў, нібы яе не было ў машыне.

У яе прапала ўсялякае жаданне глядзець што-небудзь тут. Але рабіць было нечага, тым больш што вадзіцель адрозу ж, як толькі старшыня лягнуў дзверцамі, развярнуў машыну, абгнуў школу, скіраваў паўз машынны двор на гравійцы да доўгіх прысадзістых будынін, што былі зусім блізка, — за бульбоўнікам, пад лесам.

Ганна Андрэеўна нямала пабачыла ферму ў сваім раёне, і ў суседніх. Усе тыя фермы, не, не фермы — комплексы, — уражвалі сваімі памерамі, — сапраўдныя палацы! — металічнымі станкамі, цяжкімі чыгуннымі рашоткамі на падлозе, трубамі, транспарцёрамі, механізмамі, карацей, усімі тымі набыткамі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, якімі стараліся наглуха адгарадзіць рагуль ад зялёнага свету, зрабіць з жывой істоты запраграмаваны механізм па вытворчасці хімічнага рэчыва, якое яшчэ па традыцыі называюць малаком.

У гэтым жа калгасе* фермы былі звычайныя, падкрэслена традыцыйныя. Доўгія, з нізкімі сценамі кароўнікі, у якіх былі вузкія акенцы ледзь не пад самым дахам. Каровы стаялі ў два рады галовамі да сцен. Паўз сцены можна было праехаць невялічкому трактару, развезці кармы. У кармушках ляжала сена. Было відаць, што сена тут не шкадуець. Ля кожнай каровы — аўтапаілка. Каровы стаялі на саломе, яшчэ не ўтапанай. Яе, відаць, нядаўна раскідалі. У памяшканні не было таго атрутнага паху аміяку, як у комплексах, тут можна было ўлавіць і пах сіласу, і пах духмянай травы. Каровы былі чорна-пярастай пароды, спраўныя, з крутымі і такімі гладкімі бакамі, што і клубоў не было відаць. Ніводнай кастлявай, бруднай. Аж блішчэлі. Нібы нядаўна памылі іх.

— Гэта добра, што кароўкі на саломцы, — Ганна Андрэеўна азірнулася на вадзіцеля, які не адставаў ад яе. — Не будучь хварэць. А як жа з гноем?

— Бульдозерам. Кароў выганяюць у двор, а гной за вароты, у гноесвішча. У нашага Васільевіча ўсё прадуманна.

Далёнае памяшканне, кармацэх асабліва ўражання на Ганну Андрэеўну не зрабілі: такое яна бачыла не раз.

Але болей за ўсё яе ўразіў катэдж, уразіў і памерамі, і колькасцю пакояў, сваёй ужо залішняй раскошай, як ёй падалося. Прыходня — хоць у футбол гуляй, кухня большая, чым хата, дзе яна цяпер жыла з дзецямі, спецыяльныя пакоі мыць і сушыць бялізну, некалькі пакояў на другім паверсе, веранда, балкон, — і гэта ўсё на адну сям'ю...

— Гэта ўжо занадта, — не без зайздрасці сказала Ганна Андрэеўна.

— Васільевіч кажа, што катэджы разлічаны, каб у іх не сорамна было жыць і пры камунізме, — заўважыў вадзіцель.

Цяпер Ганна Андрэеўна, здаецца, разумела, навошта Раманчук запрасіў яе да сябе ў калгас. Маўляў, паглядзі, як гаспадарцаць людзі, а потым вылазь з крытыкай. Правучыў, так сказаць. І ад гэтага ў душы яе расла крыўда на старшыню, што такі дробязны, помслівы, на сябе, што такая наўная, занадта даверлівая. З гэтай крыўдаю яна і зайшла ў кабінет Раманчука.

— Ну як? — спытаў старшыня, не адрываючы вачэй ад папер, якія, відаць, не паспеў дачытаць.

— Сюды трэба прыязджаць вучыцца, а не вучыць. Не разумею толькі, чаму ў вас з надоямі не вельмі...

— Яшчэ не раздаілі.

— Не сказала б. Праўда, я ўсіх не бачыла, мы толькі ў адным кароўніку былі.

— Там тое ж самае, — весела паглядзеў на яе старшыня. — А катэдж?

— І ферма, і катэдж, — усё, як казка. Каб хто расказаў, не паверыла б.

Раманчук закрывў папку з паперамі, адваліўся ў крэсле, і цяпер ужо глянуў на яе так пранізліва і строга, што даярка адчула сябе рахманай вучаніцай перад патрабавальным настаўнікам на экзамене. Пачырванеўшы, апусціла вочы.

(Заканчэнне на стар. 12).

Леанід ГАУРЫЛКІН

АПАВЯДАННЕ

КАТЭДЖ З ЦЁМНЫМІ ВОКНАМІ

разу ля ўвахода злева, але Раманчук, абшчэрыўшы сваімі ўчэпістымі пальцамі яе за локаць, правёў жанчыну ледзь не праз усю залу, нетаропка, спаважна, каб іх, значыцца, паспелі ўсе заўважыць, і ўсадзіў за столік пад самым носам у аркестрантаў. Іх сапраўды адрозу ж заўважылі. Не паспелі яны і ўсесціся, як ля іх стала вырасла рухавая маладзенькая афіцыянтка і застыла з блакноцікам у руках.

— Што вы нам прапануеце? — спытаў у яе Раманчук, пашукаўшы вачыма ў меню і не знайшоўшы там нічога прываблівага. — Такое, што толькі ў вас ёсць і нідзе болей.

— Вазьміце смажаніну ў гаршчочках. Наша фірменнае.

— Можа, і сапраўды? — глянуў ён на Ганну Андрэеўну. — Паглядзім, што яны ўмеюць рабіць з таго мяса, якое мы з вамі вагонамі адпраўляем у гарады. Вы не супраць? Што ж, нясіце, дзяўчынкі, ваша фірменнае.

Ганна Андрэеўна, відавочна, няёмка адчувала сябе ў гэтай вялізнай ярка асветленай зале сярод незнаёмых людзей, якія, як ёй здавалася, залішне часта зыркаюць на яе. Яна ўжо шкадавала, што паслухалася Раманчука, не пакінула ў нумары свае ўзнагароды. Каб іх хоць крыху схавалі, яна паставіла локці на стол, загарадзіўшы свае грудзі рукамі, падпёршы далонямі шчокі, якія аж смылілі ў яе пад пальцамі. Раманчук, каб вывесці жанчыну з гэтага знямення, спытаў пра звычайнае ёй:

— Дык, кажаце, у вас дрэнна з жыллём?

— Чаму ж дрэнна? У кожнага свая хата. Усё начальства мясцовае. Брыгадзіры, загадчыкі ўсялякія, старшыня. Пяціцэнні ў іх, дай бог... А спецыялістам, што прыязджаюць, няма дзе жыць. Для іх нічога не будуць.

— А ў вас? Асабіста?

— Я ў матчынай хаце жыву. Праўда, хата малая, старэнькая, яшчэ адрозу пасля вайны ставілі, але нам з сынамі хапае. З дрывамі, праўда, цяжкавата, але нічога.

— Паглядзелі б вы, як жывуць мае спецыялісты, даяркі. У катэджах!.. Па некалькі пакояў, вада з краёна, цэнтральнае ацяпленне. А што? Гэта ж ідэя. Можа, сапраўды паглядзіце? — Ён устаў і паказаў жанчыну такі-

ней усіх і дамоў пазней усіх. А як недасыпала, калі вучылася завочна ў тэхнікуме? У гэтым жыцці дарма нічога не даецца.

— А я ўжо падумаў, што заўтра раницай і паедзем разам, — неяк нечакана сумна сказаў Раманчук, потым замаўчаў, трывожна прыслухоўваючыся да нечага ў сабе, таропка дастаў з кішэні скуранага пінжака шклянку прабірачку, высыпаў з яе на далоню некалькі таблеток, глынуў іх, запіўшы мінералкай, якую якраз паставіла на стол афіцыянтка.

Раманчук даўно заўважыў, што людзі, якія раптам пачынаюць глытаць таблеткі, выкікаюць заўсёды спачуванне. Нават строгі начальнік, які толькі што бязжаласна дакараў у нечым падначаленага, раптам мітусліва падае яму шклянку вады, калі той дастае прабірачку з таблеткамі. Нікому не хочацца, каб у ягоным кабінэце некага хапіў інфаркт.

Завёў сабе шклянку прабірачку і Раманчук, насыпаўшы ў яе звычайных вітамінных таблеток. І кожны раз, калі яму трэба было схіліць каго на свой бок, ён даставаў прабірачку. Дзякуючы таблеткам ён выбіваў звышпланавую цэглу, цэмент, запчасткі, камбікармы, машыны, камбайны — усё, што трэба было калгасу.

Афіцыянтка прынесла закураныя гаршчочкі на беленькіх талерачках.

Раманчук сядзеў, як скамянелы, зацята прыслухоўваўся да сябе.

Ганна Андрэеўна не зводзіла з яго спалоханых вачэй, аж нахілілася наперад, гатовая кожную хвіліну кінуцца на помач. «А ты, птушачка, у маіх руках», — падумаў Раманчук і, каб схавалі міжвольную ўсмешку, нагнуўся і пачаў размінаць рукою падбародак, вусны, нібы яны адзеравянелі, потым глыбока ўздыхнуў, павёў бадзёра плячымі, дэманструючы, што ўсё небяспечнае мінавала, і як нічога і не было, спытаў:

— Дык як, паедзем?

— Ой, Васільевіч, пагаворым потым, — узрадавалася жанчына, што не здарылася нічога благага.

— Добра, Ганна Андрэеўна. Што паездка? Драбязя ў параўнанні з тым, што ў гэтых гаршчочках, — ён падняў накрывку, пацягнуў зморшчаным кір-

цінічным буфцеце тугімі перасоленымі сасіскамі і чаем, яны выехалі...

Ганна Андрэеўна аж сваяцкілася бяздумнай радасцю, — так свеціцца шчаслівыя людзі, без дай прычыны, проста ад таго, што жывуць на свеце, што ў гэтым свеце ёсць ядраная асенняя раница з бляклай плямай халоднага сонца ў ранішняй смуге, а ў цэле такая лёгкасць, што каб крылы — чалавек не застаўся б на зямлі, паляцеў... Жанчыне хацелася гаварыць, смяяцца, але вадзіцель Барыс, чарнявы, з вялікімі цыганскімі і сумнымі вачыма, а яшчэ болей сам старшыня Раманчук былі нейкія дужа маўклівыя, не жывыя людзі, а іх нямыя адбіткі. Асабліва яе ўражваў Раманчук. Ён быў зусім непадобны на сябе ўчарашняга. Ледзь не ўлёгся на заднім сядзенні, з галавой схаванайся ў каўнер свае курткі. — Толькі берэцік тапырыцца над каўняром ды нос сучком тырчыць з-пад таго берэціка, — ці спіць, ці робіць выгляд, што спіць, не маючы ахвоты размаўляць.

— Ці не захварэў наш старшыня? — услых падумала Ганна Андрэеўна.

— Нічога, адаспіцца за дарогу, — усцешыў яе вадзіцель Барыс.

Ажывіўся Раманчук, калі ўехалі ў цэнтральную вёску ягонага калгаса. Паправіў гальштук, прымасціў на ўпартай чупрыне набанір берэцік, некалькі разоў правёў далонню па твары, нібы зняў з яго ліпкую павуціну.

Спачатку ехалі па звычайнай вясковай вуліцы з даўнімі хатамі, са стракатымі агародчыкамі перад імі з аднолькавага штыкетніка, потым апынуліся на шырокай заасфальтаванай вуліцы, з бетоннымі тратуарамі паўз двухпавярховыя белыя катэджы, перад якімі кволіліся яшчэ нядаўна пасаджаныя маладыя дрэўцы, выехалі на раскідзістую плошчу, якую абступалі школа, двухпавярховы, з аднаго, здавалася, шкла, магазін, Палац культуры, аблепленая чырвонымі лозунгамі кантора.

Калі машына спынілася, Раманчук заклапочана глянуў на гадзіннік, загадаў вадзіцелю:

— Вось што, Барыс. Да абеду яшчэ ёсць час, дык пакажы Ганне Андрэеўне нашу ферму, катэдж, а потым

ГЕРОІ двух розных спектакляў словы вымавілі — амаль аднолькава... Што гэта, выпадак? Супадзенне ці своеасаблівае «змова» сцэнічных персанажаў?

Але перш пазнаёмімся. І з героямі, і са спектаклямі.

...Гісторыя на будоўлі адбылася такая. Шафёр Пятрэнка дзве з палавінай гадзіны вазіў туды-сюды поўны кузаў бетону. Выватай у марнатраўстве прызнаў дыспетчара растворна-бетоннага вузла Зінулю Капцэву, якая накіравала Пятрэнку нібыта не на той аб'ект. Начальнік БМУ Віктар Мікалаевіч думаў нядоўга, сёкануў наводмаш — звольніў Зінулю з пасады. У знак пратэсту яна села на пянік у бліжнім ляску і заявіла, што не ўстане да скону дзён сваіх, калі не будзе адноўлена ў правах — службовых, грамадзянскіх і проста чалавечых...

«Зінулю» А. Гельмана іграюць на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. У рэжысуры Валерыя Мазынскага гэта спроба публіцыстычнага відовішча. Ці не ўпершыню ў сваёй творчасці пастаноўшчык для пабудовы спектакля карыстаецца метадамі газетнай вёрсткі, калі спачатку, як вядома, клапоціцца пра «цвік», потым — «у падбор» — дадаюць іншыя матэрыялы, менш значныя і дасканалыя.

Узнаўляючы напружаны рытм вялікай будоўлі на сцэне, разпораз уздымаюцца і апускаюцца пад'ёмнікі, узад-уперад па рэйках ездзіць дыспетчарская будка, з якой Зінуля ў мікрафон камандуе сваёй складанай гаспадаркай. Адмысловая канструкцыя (мастак А. Салаўёў), лёгкая, не без дапамогі натрэніраванага глядацкага ўяўлення, ператвараецца з тэатралізаванай будаўнічай пляцоўкі ці то ў інтэрнат, ці то ў службовы кабінет Віктара Мікалаевіча альбо ў прыватную кватэру Пятрэнка. Часам дзеянне пераносіцца на балконы глядзельнай залы, але найчасцей канцэнтруецца на авансцэне, дзе і знаходзіцца месца добраахвотнага Зінулінага выгнання — бярозавы пянік.

Песа, умела зробленая спрактыкаванай рукой вядомага драматурга, чытаецца тэатрам як «рабочая», вартая ўвагі менавіта сёння. Стваральнікі відовішча быццам бы спяшаюцца: спектакль ідзе ў хуткім тэмпе, без антракта, некаторыя эпізоды наўмысна не распрацаваны, пазначаны; многія персанажы з'яўляюцца з адной-дзвюма рэплікамі, учынкамі сваімі не запа-

нага Валерыем Маслюком у Рускім тэатры БССР імя М. Горкага. Нават немагчыма, бо спектакль адметны спалучэннем «ўзаемавыгоднага» актёрскага партнёрства з удумлівай, цвёрдай і тактоўнай рэжысурай. Для таго, што адбываецца на сцэне (літаральна — за «чэчвёртай сцяной»), важныя не так шчыльная вязь дыялогаў і нечаканасць сюжэтных паваротаў,

растаюць у пошуме дажджу і стую рабочых інструментаў, непрыемна рэзаніруюць у гулкім аб'ёме вялікага пакоя. Сваёй няспешнасцю спектакль нават крыху падражнівае гледача, уцягваючы ў здарэнне, якое, магчыма, не выйдзе за межы гэтага васьмікабінета.

...Да канца прыёму па асабістых пытаннях застаецца дзве гадзіны. За гэты час Казміну (пакуль што намесніку міністра)

ствам даводзяць дон-кіхоты ўстаноў, гамлеты і антыгоны будаўнічых пляцовак. Хлусня нерэнтабельная, сцвярджаюць яны, бо вымагае непрадукцыйных выдаткаў і ў сферы эканамічнай, і ва ўзаемаадносінях паміж людзьмі.

Выснова ясная і простая настолькі, што час ужо задумацца, — а чаму яна яшчэ не перамагла, нормаю не ўкаранілася ў нашым жыцці? Чаму героі сучасных п'ес вымушаны прыняць маральныя максімалізм у сітуацыях, якія такой «крыві» — не патрабуюць? Чаму ледзь не сусветным злом лічыцца тое, што павінна вырашацца ў рабочым парадку і без дапамогі тэатра? Усё-ткі Віктар Мікалаевіч слухна зазначае, што ўсе наўкол ірвуцца кіраваць дзяржавай, папярэдне без здарэнняў не адгрукіўшы машыну бетону. І Казмін мае рацыю, калі раіць злезці з трыбуны — на зямлю, дзе ўсё складана, пераблытана і ходзяць жывыя людзі.

«Жывы чалавек» Пятрэнка, вядома, дзялок — робіць «налева». Але ж ён на сям'ю сваю шчыруе, хоча, каб дом быў поўнай чашай, «жыгулёнак» таксама... І што самае цікавае, — чашу гэтую ён без «левых ездак» не напоўніць, бо Віктар Мікалаевіч не ў стане даць яму заробіць і нікі не навядзе парадка на будоўлі, хоць і круціцца з ранку да вечара, высільваецца па бласконіх планіроўках, разрываецца паміж падначаленымі і трэстам. Ад начальніка БМУ сляды вядуць некуды вышэй, ды губляюцца пад каласнікамі сцэны...

Калісьці Казмін, напярэдадні свайго вылучэння на дзяржпрамію, пачаў выбіраць пацыентаў, каб не псаваць бліскучую статыстыку, — іначай выпеставаны ім кардыяцэнтр маглі б «прыкрыць». Непрыемнасці і адпаведныя аргументы былі гарантаваны, калі б Ермакову своечасова не ўдалося «нейтралізаваць» журналіста, які ў той час напісаў дрэнна аб прафесары. Казмін узляцеў у высокую крэсла, але ж выпадкова «раскапаў» газетчыкам не магло быць невядома іншым — недзе там, за кулісамі...

Думаецца, што пэўная абмежаванасць пэўных тэматычных накірункаў непакоіць і саміх драматургаў. Яны шукаюць новых падыходаў да праблем, якія знікнуць з літаратуры не раней, чым з жыцця. Пашыраючы жанравыя абсягі, вытворчая драматургія асвоіла, нарэшце, казку.

Так, «Зінуля» А. Гельмана — казка; у фінале п'есы ўсе вузлы разблытаюцца нібыта з дапамогай чароўнай палачкі. Варта ўдакладніць, — казка іранічная, нават крыху з'едлівая. Тым самым п'яньком, што воляў аўтара тырчыць на сцэне.

Сітуацыя, змадэляваная В. Дазорцавым у «Апошнім наведвальніку», і ўвогуле фантастычная, хоць магчымых яе ўдзельнікаў — усіх намеснікаў міністраў аховы здароўя разам з іх памочнікамі — можна лёгка размясціць у двух-трох радах партэра. І ў гэтай казкі добры канец: Казмін застаецца ў кабінце адзін і красамоўным жэстам ірве паперу з раскладам на заўтра.

СУЧАСНЫЯ КАЗКІ

мінаюцца, — гэта фон, які павінен адцяняць, вылучыць на першы план галоўную гераіню. Саліруе Зінуля ў выкананні Т. Ліхачовай. Па сутнасці, «густанаселены» сцэнічны твор коласаўцаў — монаспектакль.

Вядома, сесці на пянік — гэта «выбрык». З не меншым поспехам можна было залезці ў люльку пад'ёмнага крана альбо ўладкавацца на парозе кабінета Віктара Мікалаевіча. І мы яшчэ ўбачым Зінулю, якая ўсміхнецца гэтай недарэчнасці, — калі пянік будзе «іграць» усе астатнія. Актрыса правядзе сваю гераіню ад непасрэднай, выбуховай рэакцыі на асабістую крыўду да ўсведамлення таго, што маральныя кампрамісы ржой раз'ядаюць душу.

ТАКОГА лідэра, як Зінуля, няпроста адшукаць сярод дзейных асоб «Апошняга наведвальніка» В. Дазорцава, пастаўле-

як псіхалагічныя звывы характараў, імгненні, неабходныя героям, каб «нарадзіць» тую ці іншую фразу... Жэсты — на першы погляд звычайныя, а ў выніку па-тэатральнаму шматзначныя — гэтыя манкі-папярэджанні. Здавалася б, нічога асаблівага — ну пастукаў чалавек па драўлянай сталыніцы... Пытанне аб прызначэнні Андрэя Андрэвіча Казміна, намесніка міністра аховы здароўя, на пасаду міністра вырашана станоўча, вось-вось з'явіцца ўказ... Аўтаматычная прымхлівасць: проста так пастукаў, на ўсялякі выпадак.

Дзеля стварэння сцэнічнага вобраза рэжысёр ідзе на пэўны «лагічны допуск». Казмін — ужо не ў сваім, а ў міністэрскай кабінце. На падмоствах узноўлены пакой у натуральную велічыню (мастак Ю. Тур): прасторны, са сценамі, аздобленымі залочанай ляпнінай, з вялікім акном і масіўнай столлю, якая напалам пераразае люстра сцэны. Па звыклай завядзёнасці, новы гаспадар усчынае рамонт. Спачатку ў пакой з'явіцца двое рабочых і пачнуць ссоўваць мэблю, пасля адзін з іх залезе на рыштаванні — будзе здзіраць пазалоту. Знадворку на аконным шкле струменіцца дажджавая вада, з прычыненай форткі чуваць, як рэцэпіруецца святочная дэманстрацыя... З бакоўкі, трымаючы ў руках кубачак кавы, выйдзе Казмін (Р. Янкоўскі). Кубачак занясе назад, у бакоўку, вышкелены памочнік Ермакоў (В. Саладзілаў). Яшчэ колькі часу яны засяроджана правядуць над неадкладнымі паперамі, потым Казмін апране пінжак, а Ермакоў пакрочыць да дзвярэй...

Дзеля цячэ павольна, нетаропка. Першыя фразы вымагаюць напружанага ўслухвання, бо

трэба выслухаць, паводле кнігі папярэдніх запісаў, яшчэ шасцярых. У кабінет увайшоў чарговы наведвальнік (які высветлілася апошні, бо ў прыёмнай больш нікога чамусьці няма). Ён не просіць кватэру і не скардзіцца на медперсанал... Апошні наведвальнік прапануе Казміну... пайсці з пасады. Як кажуць, «указвае на неадпаведнасць». Чалавеча-грамадзянска-службовую...

Са з'яўленнем Наведвальніка (У. Шэлястаў) спектакль набывае пульсуючы рытм, пругкасць. Пачынае працаваць добра адладжаная бюракратычная машына для вырашэння «пытанняў». Адна за адной закладаюцца адпаведныя «праграмы», усё спрабуюць звыкла раскласці па палічках, але на гэты раз машына дае асечку. Наведвальнік — без імя і прафесіі, а з выгляду служачы якой-небудзь сумнай-сумнай канторы, нямодна апрануты, з пультым ад папер партфелем — па-ранейшаму застаецца «непаазначаным аб'ектам». Ён выказвае не абы-якую давядчанасць у дзелавых «гульнях», амаль на роўных вядзе паядынак з Ермаковым і зацята стаіць на сваім — Казмін павінен падаць у адстаўку.

Чым жа не дагадзіў яму заслужаны чалавек, прафесар, вядатны, як сцвярджае аўтар п'есы, спецыяліст у галіне таракальнай хірургіі?

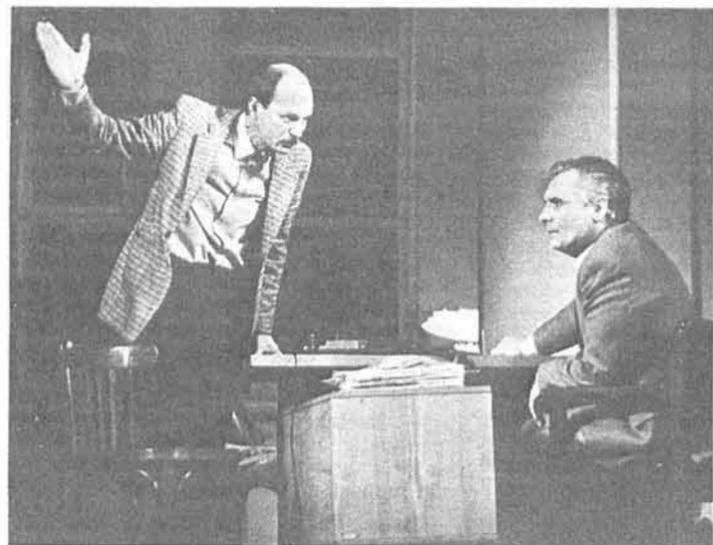
«Андрэй Андрэвіч, — скажа Казміну Наведвальнік, — вы ж самі разумееце, намі павінны кіраваць людзі чыстыя. Каб так жылі, як гавораць. Іначай верыць не можам». І менавіта гэтыя словы перагучаюцца з Зінулінымі — у аднас свайго начальніка: «Альбо пішыце, як робіце, альбо рабіце, як пішаце, Віктар Мікалаевіч!»

Такія вось амаль афарызмы... Са сцэны зноў прагучала выснова, якую ўжо колькі год упарта, з зайздросным пастаян-

нальнікаў «Штурму» галоўнае — барацьба класаў, сацыяльная прыналежнасць людзей, а не іх імёны. Старшыня ўкома, Брацішка, Раевіч, Рэдактар і іншыя — цалкам належыць рэвалюцыі, якая зрабілася адзіным зместам і сэнсам іх жыцця. Аднак, разам з настройкай агульнага гераічнага гучання твора ідзе пошук характэрнасці, індывідуалізацыі кожнага персанажа.

З групы рэвалюцыянераў адразу ж вылучаецца Брацішка (В. Штракаў). Актёр знаходзіць яркі знешні малюнак вобраза — імклівы рух, выразныя жэсты. Па ўсім відаць чалавек мужнага, энергічнага і рашучага, аддадзенага вялікай справе, гатовага дзеля яе пайсці на смерць. У той жа час у героі В. Штракава ўгадваюцца чупласць, дабрныя, нават пяхотнасць, адкрытага выяўлення якіх Брацішка саромеецца.

Выразны вобраз Рэдактара стварае М. Забалотная. Яе гераіня прывабная крыху наўным максімалізмам, вясёлай

«Апошні наведвальнік» В. Дазорцава. У. Шэлястаў (Наведвальнік) і Р. Янкоўскі (Казмін). Рускі тэатр БССР імя М. Горкага.

**НАТХНЁНА,
ХВАЛЮЮЧА**

«ШТОРМ» У. Біль-Белацаркоўскага ў Гродзенскім абласным драматычным тэатры

У 20-ыя гады газета «Известия» пісала: «Штурм» — ці не першае сур'ёзнае дасягненне нашай рэвалюцыйнай драматургіі. І мы не павінны ўпускаць моманту дэманстраваць яго партыі. Мы не маем права ўтойваць яго ад партыі, хоць бы для таго, каб кожны партыец на пытанне: «А што можа прапанаваць наша камуністычнае, марксісцкае мастацтва?» —

змог бы не задумваючыся адказаць: «А вось, напрыклад, «Штурм»...

Надзвычай багатая сцэнічная гісторыя гэтай п'есы, створанай у 1924 годзе. Звяртаўся да «Штурму» і беларускі тэатр — у 1937 годзе пастаноўку ў Баранавіцкім абласным тэатры ажыццявіў К. Саннікаў, героі У. Біль-Белацаркоўскага выходзілі і пад святло рампы купалаў-

скай і коласаўскай сцэн.

Сёлета «Штурм» з'явіўся ў рэпертуары Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. У пастаноўцы Б. Мартынава і І. Пятроўскага адчуваецца імкненне надаць класічнай п'есе сучаснае гучанне. Тэатр чытае «Штурм» натхнёна, хвалююча. Сувяз часоў, да якой імкнецца рэжысёр, выяўляецца ўжо ў пралогу відовішча. Гучыць сучасная песня, якую раптоўна перапыняе стрэл. На сцэне з'яўляюцца ўсе ўдзельнікі спектакля, і з іх слоў мы даведваемся, што перад намі пройдучы падзеі далёкіх рэвалюцыйных дзён.

«Штурм» у гродзенцаў — гэта шэраг эпізодаў, сюжэтам паміж сабой нібыта не паядных. Але, разам з тым, — непадзельных, знітаных атмасферай спектакля. Рэвалюцыйнай, прасякнутай пафасам барацьбы — штурму, які змывае з зямлі ўвесь бруд, нясе ачышчэнне, святло. На сцэне ўзнаўляецца непрыхарашанае жыц-

цё першых гадоў Савецкай улады: тут і суд над спекулянтамі, і барацьба з голадам і тыфам, тут і змова супраць рэвалюцыі, і абьяквэасць мяшчанства. І ў такіх вострых умовах людзі, апантаныя верай, пачыналі будаваць новае жыццё, абараняючы рэвалюцыю ад ворагаў.

Публіцыстычная танальнасць п'есы У. Біль-Белацаркоўскага перадаецца тэатрам у эпізодах-дакументах, эпізодах-хроніках: з глыбіні сцэны, з куліс выходзяць маладыя людзі — камсамольцы часоў грамадзянскай вайны. Відовішчу ўласцівы праўда і романтика, побыт і плакатнасць. Варта адзначыць, што дасягнута арганічнасць пераходаў ад сцэн, вытрыманых у ключы псіхалагічнай драмы, да публіцыстычных зваротаў проста ў залу, якія вымагаюць фронтальна разгорнутых мізансцен.

У цэнтры спектакля — разнастайныя і цікавыя вобразы. Толькі нямногія з іх маюць імёны і біяграфіі. Для ства-

«...І ЯК МАГА ЧАСЦЕЙ»

Гукі клавесіна, скрыпкі, флейты запоўнілі залу старадаўняга будынка, далацелі да скляпенняў, дайшлі да кожнага кутка, зачаравалі слухачоў... У цэнтральнай зале Рэспубліканскага музея атэізму і гісторыі рэлігіі ў Гродне праходзіў канцэрт старадаўняй музыкі XVI—XVIII стст., падрыхтаваны выкладчыкамі Гродзенскага музычнага вучылішча. Такі канцэрт быў тут наладжаны ўпершыню.

Былы будынак базіліянскага манастыра, у якім цяпер размяшчаецца музей, узводзіўся ў XVIII ст., таму так сугучна была гэтаму памяшканню музыка менавіта той эпохі. Напярэдні канцэрт з залы прыбралі музейную экспазіцыю, затое быў абсталяваны інтэр'ер XVII—XVIII стст.: на сценах з'явіліся высокамастацкія ўзоры старадаўняга іканавіду, былі выстаўлены адрэстаўраваныя арыгінальныя ўзоры гродзенскай школы драўлянай разьбы XVII ст., важкія, мудрагеліста спісаныя фаліянтныя сярэд якіх — кніга, надрукаваная ў Гродне ў XVIII ст. У антракте супрацоўнікі музея расказвалі пра экспанаты.

У канцэрце ўдзельнічалі В. Самуйлін (скрыпка, кіраўнік ансамбля), М. Булкін (флейта), А. Целянін (альт), Н. Гарбунова (клавесін), К. Бандарэнка (габой). Выконвалася пераважна музыка стылю барока: творы Ф. Купэрна, Ж. Рамо, А. Вівальді, В. Баха (сын І. С. Баха), І. Хандошкіна, музыка «Аноніма» — невідомы кампазітар XVI ст., старадаўня французскія танцы, іншыя творы.

Гэты канцэрт успрымаўся як сапраўднае свята вялікага мастацтва, таго мастацтва, якое царква з веку ў век намагалася абмежаваць рэлігійным зместам. Цяпер яно, вышалае ад царкоўных кайданоў, дайшоўшы да нас у сваім бясперсці і агульналавецым змесце з глыбіні стагоддзяў, набывае новае жыццё ў старадаўніх сценах.

Ужо нямала гарадоў у нашай краіне, дзе ў залах колішніх цэркваў і касцёлаў гучаць канцэрты старадаўняй і класічнай музыкі. Цяпер ёсць магчымасць наладжваць іх у Гродне. Музей атэізму і гісторыі рэлігіі — устаноўка, якая распаўсюджвае веды і прапагандуе культуру. «А калі так, — гаворыць дырэктар музея А. Зароўская, — то мы павінны аб'ядноўваць работнікаў культуры ва ўсіх галінах, у тым ліку і музыкантаў. Гэты канцэрт — выкананне такой задачы».

Канцэрт не меў шырокай рэкламы, але ўсе месцы ў зале былі запоўнены. Прышла пераважна моладзь. Пасля канцэрта гледачы не хацелі разыходзіцца. Музыканты нямала сыгралі на «біс». А калі дырэктар музея звярнулася да аўдыторыі з пытаннем, ці варта наладжваць у музеі такія канцэрты і надалей, адказ быў аднагалосны: не толькі варта, але абавязкова трэба! І часцей.

Браніслава ВІЦ,
кандыдат гістарычных
наук.

г. Гродна.

кожная дэталю сцэнаграфіі. Напрыклад, сустрэча Сямёна і Ляксеіхі адбываецца на сцэне, успаміны старой жанчыны пра сына разгортваюцца на «другім паверсе» канструкцыі, а потым на кінаэкране мы ўбачым смерць Міці...

Па-майстэрску зроблены эпізоды з удзелам Соф'і Іванаўны і Вольгі Чыкілёнак. Кінакадры ў гэтых навелах пашыраюць наша глядацкае ўспрымання падзей, на экране то ляцяць буслы, то з'яўляюцца карціны страшэннай засухі...

Але тут ёсць небяспека простага ілюстрацыйнасці. Нярэдка ўмоўны кінамастацкі прыём падмінае «жывое» сцэнічнае дзеянне, замаруджвае развіццё канфілікту.

Ставіць свае патрабаванні кіно і да выканаўчага майстэрства. У спектаклі занята амаль уся трыпа Тэатра-студыі, ён пачыгрынаўску шматлюдны. У складаных умовах кінамастацкай і тэатральнага існавання актёр павінен стварыць сцэнальны вобраз, адзінства экраннага і сцэнічнага героя, з імгненнымі пераходамі з аднаго стану ў другі. Гэта пад сілу далёка не ўсім выканаўцам роляў у спектаклі «Дзівак з Ганчарнай вуліцы». Да таго ж, сцэнічным героям часам не стае псіхалагічнай глыбіні, уласцівай чыгрынаўскім персанажам. На гэтым фоне вылучаюцца работы Л. Румянцавай (Соф'я Іванаўна), Г. Рагачовай (Усціня), Т. Мужэнка (Ляксеіха), А. Цімошкіна (Міця).

Асноўную нагрукку ў спектаклі нясе І. Мацкевіч у ролі Сямёна Кажанава. Ён псіхалагічна праўдзівы на працягу ўсяго дзеяння, пераканаўча раскрывае вобраз свайго героя. Моцная постаць, мужнае і добрае аблічча, настойлівасць, адкрытасць і шчырасць з іншымі, — актёр знаходзіць у ролі Сямёна такія фарбы, што перадаюць спакойную сілу, характэрную для лепшых мужчынскіх вобразаў з прозы Чыгрынава.

Арганічна адчувае сябе І. Мацкевіч і на сцэне, і на экране, прываблівае натуральнасцю паводзін. На працягу ўсяго спектакля актёр захоўвае ў сабе стан трывожнага чакання (шмат часу міне, пакуль Сямён даведаецца пра смерць жонкі і дачкі ад рук карнікаў). Яму хапае душэўнай цеплыні, каб падтрымаць слабішага, і дастаткова смеласці, каб схіліцца з нягоднікам.

Вось чаму падаецца дзіўным фінал спектакля, калі Сямён, які так зацята змагаўся за справядлівасць, раптам адмаўляецца ад барацьбы. Больш таго, ператвараецца ў дзівака, што купляе ў дзятвы птушак і выпускае іх на волю. Сапраўды, такі вобраз, які выклікае Дзямідзёнак, ёсць у адным з апавяданняў Чыгрынава, — ён зразумелы, выклікае ў нас спачуванне трагічнаму лёсу старога... У фінале ж спектакля такая «метамарфоза» Кажанава, думаецца, лагічна і псіхалагічна не абгрунтавана. Нават калі пагадзіцца з тым, што герой стаміўся, скарэйся (здараецца і такое), — трэба прызнаць, што стваральнікі спектакля недзе згубілі момант, калі гэты злом адбыўся...

Нягледзячы на сур'ёзныя недахопы і пралікі, новая праца Тэатра-студыі кінаактёра мае і значныя вартасці. Спектакль — і гэта трэба абавязкова падкрэсліць — адпавядае духу і творчай манеры прозы І. Чыгрынава. Па-другое, «Дзівак з Ганчарнай вуліцы» — гэта працяг цікавага эксперыменту, пошукаў новых форм сцэнічнай відэаілюстрацыі, калі на роўных спрабуюць спалучыць тэатр і кіно. І апошняе, ці не самае галоўнае, — садружнасць пісьменніка і тэатра, зарука ўзнікнення новых сцэнічных твораў.

Галіна МАХАЕВА.

ГЛЫБОКАЯ ідэяная праблематыка прозы І. Чыгрынава, адметная творчая манера, якая спалучае ў сабе лірыка-паэтычную ўсхваляванасць, дакументалізм факта і эпічную маштабнасць, вабіць не толькі шырокае кола чытачоў, але і сцэну. Пісьменнік мае вопыт супрацоўніцтва з тэатрамі: святло рампы ўжо ўбачылі драматургічныя версіі раманаў «Плач перапёлкі» (Акадэмічны

нік узяў у вялікі часавы пласт жыцця вёскі, пачынаючы з саракавых гадоў па сямідзесяттыя, які ўвабраў і цяжкіх выпрабаванняў Вялікай Айчыннай, і пасляваеннае жыццё, поўнае глыбокіх супярэчнасцей.

Спектакль Тэатра-студыі кінаактёра ў пастаноўцы Б. Луцэнкі закранае шэраг надзвычайных і актуальных праблем — выбар свайго месца ў жыцці, сацыяльная справядлівасць і няроўнасць, маральны

Вайны глыбокі след...

«Дзівак з Ганчарнай вуліцы» І. ЧЫГРЫНАВА на сцэне Тэатра-студыі кінаактёра

тэатр імя Янкі Купалы) і «Апраўданне крыві» (Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя ЛКСМБ).

І вось — «Дзівак з Ганчарнай вуліцы», новы твор І. Чыгрынава для тэатра. Па сутнасці, гэта драматычная кампазіцыя, што знітавала адзіным сюжэтам некаторыя апавяданні са

максіمالізм і крывадушша, асабістая адказнасць і абыякавасць.

Галоўны герой твора, франтавік Сямён Кажанаў, шукае жонку Сахвею, з якой разлучыла яго вайна. На сваім шляху ён сустракае розных людзей, душой адгукваецца на іх гора. Усё яшчэ чакае мужа ўдава па-

«Дзівак з Ганчарнай вуліцы» І. Чыгрынава. І. Мацкевіч (Сямён Кажанаў) і А. Булдакоў (Ігнат Смалякоў).

зборніка «За сто кіламетраў на абеда». У гэтых апавяданнях, а затым і ў п'есе, пазначанай як «аповесць для тэатра», пісьмен-

літрука Соф'я Іванаўна, не верыць, што ён загінуў... Не можа забыць сына Міцю, забітага фашыстамі, старая Ляксеіха... Ад фізічных і душэўных пакут, нанесеных вайной, памірае Вольга Чыкілёнак... Паміж яе былым мужам, раённым «дзеячам», які злоўжывае сваёй уладай, і Кажанавым — непрымірым канфілікт...

Перад намі пройдзе чарада навел пра лёс людскі, у якім вайна пакінула глыбокі след на доўгія гады. Вайна пастаянна ўрываецца ў нетаропкую апавядальнасць спектакля. Пастаноўшчык актыўна выкарыстоўвае кінапаказ — на экране мы бачым тых жа герояў, што дзейнічаюць на сцэне, толькі ў іншых умовах: часта ўжываецца «буйны план».

Варта адзначыць і мастацкі вобраз спектакля (сцэнаграфія Б. Луцэнкі). На сцэне ўзноўлена паэтычная карціна лесу, сялянскае жытло з хамутамі, кашамі, шапакоўняй... Тут жа — складаная канструкцыя з рэк, дошак, бярвенняў, левіц... З бакавых куліс на нас глядзяць суровыя жаночыя і мужчынскія выявы, вытрыманыя ў трывожнай колеравай гаме. Удала і вынаходліва выкарыстоўваецца

Вераніка КОЗЕЛ.

«Зінуля» А. Гельмана. Т. Ліхачова (Зінуля). Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа.

Ні з іроніяй «Зінулі», ні з дошчы штучным аптымізмам «Апошняга наведвальніка» тэатры не пагадзіліся. Ці не таму пастаноўшчыкі істотна змянілі фіналы абедзвюх п'ес? Рэжысёрскія канцоўкі твораў пастэатральнаму больш важкія, эмацыянальныя, відовішчныя — і ў адначасе лагічныя, абгрунтаваныя развіццём спектакляў.

Пасля перажытай галоўнай гераіняй ночы падманаў і расчараванняў на шырока раскрытай і ярка асветленай сцэне выстраецца ўсе персанажы. Абапал Зінулінай дыспетчарскай будкі ўтвораўца шырока сцяна, якая павольна і няўмольна пачне насоўвацца на Пятрэнку.

Калі ў кабінеце аціхнуць спрэчкі і зробіцца непамысна ад таго, што подласць на гэты раз застанеца беспакаранай, — у кабінеце зноў усталяецца гулкае цішыня. З халоднага паўзброку нам на развітанне ня добра ўхмыльнецца Ермакоў.

...Хто ведае, магчыма, ужо заўтра з'явіцца п'еса настолькі сацыяльна завостраная, што дазволіць тэатрам сягнуць і пад «каласнікі», і за «кулісы», — але, разам з тым, настолькі глыбокая, каб даследаваць прычыны, якія прымушаюць увогале неаблагіх людзей маніць, крывадушнічаць, і наадварот, адкуль чэрпае сілы чалавек, каб не схібіць, застацца чалавекам. Сённяшня, так бы мовіць, «прыкладная драматургія» відавочна ахвяруе шматмернасцю жыцця. Але з яе дапамогай тэатры спяшаюцца выказацца, — сцэна цяпер нібыта наталіе смагу па слове смелым, трапным, вымаўленым на поўны голас, без танных намёкаў, і робіць гэта, мяркуючы па вішэбскім і мінскім спектаклях (ці не лепшых у перадз'ездаўскай афішы), горача, усхвалявана, страсна.

Андрэй ГАНЧАРОВ.

задзірыстасцю, рамантычнай прагай подзвігу.

На мой погляд, не знайшоў яшчэ дакладнага малюнка ролі Старшыні укама М. Емялянаў. Актёр увесь час акцэнтуюе ўвагу на стомленасці свайго героя, а хацелася б большай прыўзнятасці над побытам, палымянасці, веры ў ідэю. Але ў лепшых сценах М. Емялянаў спасцігае менавіта неадназначнасць, супярэчлівасць характару Старшыні, чым робіць гэты вобраз бліжэй сённяшняму гледачу.

Сустрэчы Старшыні укама з рознымі людзьмі, пасяджэнні, на якіх вырашаюцца надзвычай складаныя пытанні, сцэны перад і пасля бою ствараюць напружаную атмасферу, калі хроніка, факты саступаюць месца сімвалу. Цікавы вобраз спектакля прапанаваў мастак К. Чамякаў — дзея адбываецца на фоне вялізнай мужчынскай кашулі з намалеванай на ёй картай нашай краіны.

Запамінаюцца эпізоды з

удзелам Ю. Іванова, Р. Ляонавай, А. Акчурына («Арыштаны Гімн»), В. Смірнова і Л. Дзяменцьевай («Праца ёсць праца»), А. Луцэнкі, В. Леўчанка, А. Падшывалава, В. Шакала («Ля руля»). Моц «Штурму» надае сцэнальны актёрскі ансамбль. Пасля карціны «Наша ўзяла» на сцэне з'яўляецца «жывы» ваенны аркестр і ўрачыстым маршам ставіць апошнюю кропку ў спектаклі.

Пастаноўка «Штурму» у Біль-Белацаркоўскага ў Гродзенскім абласным драматычным тэатры засведчыла, што рэвалюцыйная паэтыка і сёння мае ўзрушальную сілу. А таксама, — што вярнуць яе ў сучасны тэатр не так проста... Перад калектывам стаяла надзвычай складаная задача не столькі ўзнавіць паасобныя тэатральныя прыёмы, як перадаць сённяшняму гледачу трывогу, узбуджанасць, велічны ўздым і рэзкія кантрасты рэвалюцыйнай эпохі.

Станіслаў ВАЛОДЗЬКА

Вецер здалёку

Пад вечар — вецер,
Пад вецер — я.

Пад ветру гранне —
Душа мая.

Нібыта з лета
Яго цяпло,
Мне вецер гэты
Лагодзіць лоб.

Ён дакарае
Разрыў-траву,
Ён з тога краю,
Якім жыў,

Якім світае
Душа мая.

Пад вечар — вецер,
Пад вецер — я.

Клён усплэснуў лісцем:
Як жа гэтак выйшла?
Як жа гэта вішня
Раптам з саду выйшла?!

Выйшла вішня з саду,
Клён увішна — ззаду.
Счырванела вішня:
— Ты ўжо трэці лішні...

Клён усплэснуў лісцем:
Як жа гэтак выйшла?
Як жа гэта вішня
Рана замуж выйшла?!

Вішня — чараўніца,
Перастань мне сніцца!

З кім жа ж мне жаніцца?
Ці з бярозай ніцай?!

Дзе ты, лета?
За гарою —
У акно глядзіць сумёт.
А цягучае чаканне,
Як вядома ўсім,—

Не мёд.
Пчолы ж рупнасці матулі,
Разганяючы нуду,
Як натруджаныя рукі,
Задоволеная гудуць.

Засцяляць
І ў нас таксама
Шэры будзень
Будзе чым.
У такт прытупваючы,
Мама
Заспявала,
Прадучы.

Калаўротам,
Карагодам
Кружаць мрой ў галаве.
У вачах маіх
Кудзеля
Хатнім воблакам
Плыве...

Прыляціць вясной сарока —
Навіну з хваста страсе,
Што ўжо бусел недалёка,
Што дзіцятка вам нясе.

І зязюля напарочыць
І яму багата год,
І варона не сурочыць,
Не абкаркае яго.

Шчабятца ён будзе міла,
У снах лятаючы, расці,
Толькі б мужны голуб міру
Белы свет не апусціў...

І яму яго салоўка
Заспявае на страсе!

Прыляціць вясной сарока —
Навіну з хваста страсе...

КАТЭДЖ З ЦЁМНЫМІ ВОКНАМІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

— Мы гэту казку можам зрабіць явай, — у голасе непрыкрытай выхвальнай самазадоволенасці. — Пераздавайце да нас. Ададзім вам той катэдж, што спадабаўся. Загадчыцай фермы. А што? Чаго вам з такой адкацыяй сядзець у даярках? Як я зразумеў, росту ў вас там не прадбачыцца. Усё захапілі мясцовыя. А мясцовыя сядзяць доўга, да пенсіі... Дык як, Ганна Андрэеўна?

Ганна Андрэеўна сядзела моўчкі. Яна проста не верыла ў тое, што чула. Навошта ён так здэкуецца з яе, жорстка жартуе, думала яна. Але ўбачыўшы, як раптам Раманчук паспешліва схопіўся за сваю шклянку прабірачку, пачаў глытаць таблеткі, зразу мела, што ён сказаў ёй зараз самае галоўнае, што збіраўся сказаць, бо не хваляваўся б так, не смактаў таблеткі. Знешне такі здаровы мужчына, а... — раптам пашкадавала яна яго.

— Хіба ў вас няма сваіх? — разгублена пацікавілася Ганна Андрэеўна. «Завагалася, раз пытаецца», — адзначыў сам сабе Раманчук і адказаў так даверліва, нібы гэта было яго самае патаемнае прызнанне:

— Няма. Ды і адкуль ім быць? На ногі мы сталі нядаўна. Калгас быў вельмі запушчаны. Людзі разбегліся. Калі я прыняў гаспадарку было некалькі дзесяткаў працаздольных. Уяўляеце? Праўда, цяпер людзі просіцца да нас. У чаргу стаяць. Але мы аб'яваем не бяром. Колькасць нам не трэба. Якасць. Цяпер мы зможам рухацца наперад, калі ў гаспадарцы будуць усё чэсныя, самаадданыя, для якіх праца — сэнс жыцця. Такія, як вы. Калі я пачуў вас на нарадзе, я адразу падумаў: вось такая загадчыца фермы мне і трэба. Маладая, разумная, прыгожая... За такой пойдзе моладзь. У мяне ўсе даяркі — учарашнія школьніцы. Ім трэба добры прыклад, добры настаўнік. Вы бачылі ферму, кароў. Новая парода. Чорна-пярая беларуская. Ад іх можна мець больш за пяць тысяч літраў малака ў год... Не так лёгка дасталіся нам гэтыя кароўкі, каб іх аддаць цяпер абы ў якія рукі. Вось і падумаў я: будзеце ў мяне працаваць, вучыць моладзь, перадаваць ёй свой вопыт. Праз год два ў нас будуць самыя высокія надой ў вобласці. Вось так, Ганна Андрэеўна...

— Так нечакана... — уздыхнула жанчына.

— Вы не спяшаіцеся з адказам. Падумайце, узважце. Надумаецеся, дайце знаць. Прышлю машыны. Толькі не цягніце...

...Пераезд не прынёс Ганне Андрэеўне вялікіх клопатаў. Раманчук прыслаў ёй памагатых, два грузавікі і легкавушкі. За дзень пагрузіліся, пераехалі, разгрузіліся і крыху ўпарадкаваліся ў новым доме. Ганна Андрэеўна не паспела і ўсвятлоць гэтых пераменаў у сваім жыцці. Тым больш, што і на новым месцы яе акружалі прывычныя рэчы. Яна ўсё ніяк не магла сцішыцца, наслася з паверх на паверх, з пакой ў пакой, прыкідвала, дзе што паставіць, што яшчэ купіць з мэблі, каб сцены не былі такія голыя. Адным словам, яна адчувала сябе як тая птушка, што раптам вырвалася з цеснай клеткі на волю.

Хоць Раманчук дазволіў ёй пабыць дома столькі, колькі трэба, ёй карцела хутчэй выйсці на працу, каб сваім стараннем аддзячыць калгасу за ўсё тое добрае, што ёй зрабілі.

У тую раніцу Ганна Андрэеўна, адправіўшы дзяцей у школу, доўга сядзела перад люстэркам, рабіла сабе прычоску. Ёй хацелася, каб прычоска была якраз такая, як і тады, калі яна ездзіла на нараду ў вобласць, — стаўбуністая. Праўда, зараз такая не атрымлівалася, — тую ёй рабілі ў раённай цырульні, — але была амаль такая. Змацаваўшы яе шматлікімі шпількамі, на патыліцы прыладзіла чырвоную заколку. Апанула сваё выхадное крэмавае з белым каўнерыкам паліто, і хоць на вуліцы апошнімі днямі пахаладала, — іней на траве трымаўся ўвесь дзень, — абпанула лёгкую, як павуцінку, блакітную хусцінку, навяла пад вачыма цені, каб яе шэрыя вочы здаваліся яшчэ большымі і глыбейшымі, прыдзірліва агледзела сябе ў люстэрку, замкнула дзверы, схавала ключ ва ўмоўленым месцы і, пастукаючы абцасікамі па настэлай гулкай сцезыцы, скіравала ў кантору калгаса.

— Прывітанне, прывітанне, Ганна Андрэеўна, — відавочна абрадаваўся ёй Раманчук. У сваім традыцыйным скураным пінжаку, але не пад гальштукам, а ў нейкім шэрым світэры, які хаваў яго шыю ледзь не з падбародкам разам, ён выйшаў з-за стала ёй насустрач, акінуў прагным позіркам яе стромкую постаць. Яна заўважыла гэты позірк і пачырванела. Старшыня, успомніўшы пра сваё службовае становішча, раптам спахпіўся, паспешліва запрасіў яе садзіцца, а сам вярнуўся на сваё месца, заклапочана, не падымаючы вачэй ад стала, спытаў: — Ну як? Уладкаваліся?

— Хачу выходзіць на працу, — падабраўшы крысо паліто, яна прысела на крэсла, не ведаючы, куды схавачь свае моцныя, як у мужчыны, рукі.

— Цудоўна, цудоўна. Мы ўжо і акт аб перадачы фермы падрыхтавалі. Вось ён, — і ён накрывіў сваёй кароткапалай далонню жаўтаватыя лісткі, што ляжалі на рагу стала. — Засталося толькі падпісаць.

— Можка ж, Васільевіч, трэба паглядзець, прыкінуць, як і што там. А то тады ўсё не разгледзела, — нясмела сказала яна.

— Канечне, канечне... Паглядзіце, прыкіньце, — і ўжо больш афіцыйна, як і паложана гаспадару, спытаў: — Калі думаеце прыступаць? Зараз? Добра. Ідзіце зараз... Я вас буду чакаць.

— Можка б, хто пайшоў са мной? Камісія ці хоць прадстаўнік які?

— Запомніце, Ганна Андрэеўна, назаўсёды, — ён паглядзеў на яе, нібы хацеў пераканацца, ці ўважліва яна слухае яго. — У нашым калгасе ўсё будзеца на ўзаемным даверы... Так што ідзіце і глядзіце, калі, вядома, вам не сумна адной, — і ён прыязна ўсміхнуўся.

У гэты дзень Раманчук не выходзіў са свайго кабінета. Быў незвычайна ўзрушаны, нейкі нястрыманы, што за

ім назіралася вельмі рэдка. Ён і прасядзеў адзін у кабінете да вечара. Што ён рабіў там, ніхто не ведаў. А ён перачытаў газеты, у якія не заглядваў болей як тыдзень, перагледзеў даўнія паперы ў сталё, якіх набралася нямала, пазваніў усім, каму трэба было пазваніць. А Ганна Андрэеўна ўсё не прыходзіла. Вось і вечарэць пачало, і даяркі з фермы пайшлі дамоў, а яна — як прапала. Можка, таксама дамоў пайшла? Падумала, што позна, што старшыні не будзе ў канторы, і пайшла? Але і ў яе катэджы вокны не свеціцца...

Ганна Андрэеўна зайшла, калі ён зусім счакнуўся і збіраўся ісці дамоў. Яе блакітная хусцінка з'ехала на шыю. У валасах — сена, на белым каўнерыку нейкая пацярхана. Жанчына стомлена плюхнула ў крэсла ля стала:

— Давайце вашы акты.

— Як ферма? — пацікавіўся старшыня, падсоўваючы ёй жаўтаватыя лісткі.

— Ведаеце, Васільевіч, я ўсё яшчэ не магу паверыць, што гэта не сон. Сустрэча з вамі, потым гэты катэдж, ферма... А кароўнікі які! З такімі кароўкамі малаком можна заліцца, — яна бліжэй падняла да вачэй акт, нібы дрэнна бачыла, што там напісана. — Тут не сходзіцца, Васільевіч...

— Багата?

— Ладнага. Няўжо памылілася? Прыйдзеца заўтра пералічыць, — і яна паклала лісткі назад.

Раманчук маўчаў, глядзеў на Ганну Андрэеўну так, нібы вывучаў яе, прыкідваў, ці варта ёй гаварыць тое, што ён хоча сказаць. Па тым, як ён пастукаў сваімі пальцамі, падобнымі на коркі з вялікіх бутэлек, было відаць, што ён хваляваўся, хоць усяляк і стараўся схавачь сваё хваляванне. Вось ён дастаў сваю прабірачку, паглядзеў на яе, потым шпурнуў яе некуды ў парог, як даўно знадаелую рэч, падняўся, прайшоўся па кабінете, узяў крэсла, паставіў яго бліжэй да жанчыны, усеўся і, прымусіўшы сябе ўсміхнуцца аднымі вачыма, сказаў:

— Пералічваць не трэба, Ганна Андрэеўна. Вы палічылі правільна. Не памыліліся...

— Навошта ж у акт пісаць няпраўду?

— Часам трэба, — уздыхнуў старшыня. — І гэта не залежыць ад мяне ці яшчэ ад каго іншага. Як вам растлумачыць? Нам даводзіцца планы. Заданні. Выкананне іх — закон. Бывае, што планы недакладныя, завыханыя, ці падсушыла тое ж жыццё, напрыклад. Паведаміць праўду? Гледзячы які твой начальнік. Адзін зразу мее, а іншы... Паляціць з пасады. Гэта наогул, — ён неяк паблажліва ўсміхнуўся, потым пакамечыў свой кірпаты нос, шырокі раздвоены падбародак, нібы яны ў яго адубелі, і, відаць, заўважыўшы, што Ганна Андрэеўна не проста ўважліва слухае, а слухае з нейкай самаадданасцю, нават вочкам не міргне, пачаў гаварыць спакайней, з той даверлівасцю, з якой гавораць звычайна вельмі блізкім людзям. — Не так даўно, можа, чулі, у нашым раёне рабіў Ігар Канстанцінавіч, а яго жонка — у нашым калгасе галоўным заатэхнікам. Калгас недалёка ад райцэнтра, так што ёй блізка было ездзіць. І вась аднойчы яна нешта наблытала ў рацёнках, — яна якраз пісала кандыдацкую дысертацыю і ўсё ставіла на ферме нейкія доследы. У выніку ледзь не трэць дойнага статка загінула. Яе павінны былі судзіць. Кар'ера Ігара Канстанцінавіча пад пагрозай, — яго якраз тады рэкаментавалі на працу ў вобласць. Я

разважыў так. Яе асудзяць, яго таксама па галоўцы не паглядзяць, а што нам з таго? І я пайшоў на рызкі. Не паказаў падзяку. Вядома, надоі катастрафічна пакаціліся ўніз. Мы тлумачылі гэта высокай ялавасцю. Ігар Канстанцінавіч трымаў наш калгас пад кантролем, не даваў нікому ўмешвацца ў нашы справы, правяраць. Цяпер мы аднаўляем статак за кошт ацёлаў. Большасць аднавілі. Гэтым годам адновім цалкам. Вось чаму на нарадзе на пытанне Ігара Канстанцінавіча я так упэўнена адказаў, што праз год надоі значна павялічым. Вы, як чалавек вопытны, але недасведчаны ў нашых справах, назвалі справядліва мяне хвальком... Што ж мы выйгралі, што прайгралі? Вядома, мы другі год не выконваем план па малаку. Затое Ігар Канстанцінавіч памог нам набыць новую пароду чорна-пярастых кароў. Я гаварыў вам пра яе. Праз год мы не толькі вернем недададзенае, але і рашуча пойдзем далей. Пospех будзе вытлумачаны вашым прыходам. Маўляў, перадавая даярка ўзначаліла адсталую ферму, перадала свой багаты вопыт маладым. Вам гонар, слава — і не аб'явая, а такая, што вам і не снілася...

— Значыць, вырашылі прыкрыцца маім аўтарытэтам?.. Я думала, вы... А вы... Вы лгалі мне... — ледзь не плакала жанчына.

— Ведаеце, Ганна Андрэеўна, жыццё складанае. У ім усякае бывае. Таму можна і думаць усяляк, — гаварыў старшыня не столькі паважліва, хоць і гэта было, колькі паблажліва. — Прыкрыцца, як вы гаворыце, у мяне і свайго аўтарытэту хопіць... Але запомніце назаўсёды. Я запрасіў вас, як майстра свае справы, як чалавека, які навучыць майстэрству маладых даярак. Іншых прычын не было. І няма. Каб вы гэта ведалі... — памаўчаўшы гарэзліва дадаў: — А потым я люблю, калі ў маім калгасе прыгожыя жанчыны.

— Ой, не знаю, — уздыхнула Ганна Андрэеўна.

— Не чакаў, што вы будзеце вагацца. Мы для вас усё зрабілі. Думаеце, у нас няма чаргі на жыллё? Але не будзем пра гэта... Калі так ужо прагастуе ваша сумленне, зробім так. Вы падпішыце гэты акт. Ён трэба для нашай бухгалтэрыі, і наогул... А мы з вамі падпішам яшчэ адзін акт, праўдашні. Вы будзеце хаваць яго ў сябе. На ўсялякі выпадак. Паверце, Ганна Андрэеўна, я не хачу, каб вы адчувалі сябе вінаватай... Хачу, каб вы прыжылі ў нас назаўсёды, каб мы з вамі з'ездзілі яшчэ не на адну нараду, на абласную і рэспубліканскую...

— Ой, не ведаю, — паднялася жанчына.

— Падумайце, Ганна Андрэеўна. Але помніце, вы мне трэба толькі загадчыцай, а не даяркай, — сказаў ён на развітанне. Потым падняўся, скрыжаваўшы рукі на пукатым жывоціку, стаяў ля акна, сачыў, як жанчына светлай плямай рухалася ў вечаровай шэрані, ішла не па бетоннай сцезыцы, а па траве, бліжэй да шыкетніка, нібы хаваючыся ад каго. Ці, можа, так здавалася яму? Ён стаяў і ўсё чакаў, калі яна зойдзе ў катэдж, і той засвеціцца ўсімі вокнамі...

Ганна Андрэеўна заглянула ў залу. Сыны ляжалі на дыване перад тэлевізарам. Яна нічога не сказала ім, ці хенька падалася на кухню. Свято не ўключала. Ён не хацелася, каб яе бачылі дзеці, людзі, не хацелася бачыць самой сябе. «Вось папалася, дык папалася», — аж грукала ў скронях.

Катэдж стаяў з цёмнымі вокнамі...

Што такое слава? Наколькі яна даўгавечная? Што яе жыццё? У чым прычына яе канца?

На жаль, менавіта гэтыя праблемы, а не сакрэты даўгавечнасці ў мастацтве, не ўражанні ад высокай Творчасці займаюць думку ў сувязі з сёлетнімі гастрольямі ў Кіеве ансамбля «Песняры».

Прыгадайма кіеўскія сустрэчы з «Песнярамі» за апошнія дзесяці гадоў: кожны прыезд ансамбля быў адметны новай цікавай работай. 1978 год — музычны спектакль, опера-прятча «Песня пра долю» на матывах паэзіі Янкі Купалы; 1980-ы — цыкл беларускіх народных каляндарна-абрадавых песень у апрацоўцы кіраўніка ансамбля Уладзіміра Мулявіна; 1983-ы — праграма песень У. Мулявіна на вершы Янкі Купалы — пудоўны дар таленавітых людзей памяці Песняра! Кожны прыезд «Песняроў» быў для нас значнай падзеяй, кожная новая праграма была якасна вышэй — і ў сэнсе аўтарскай работы У. Мулявіна, і ў сэнсе выканаўчага майстэрства ўсяго калектыву, і ў сэнсе сур'езнага эксперыментавання (напрыклад, піяніст ансамбля І. Палівода атрымаў магчымасць рэалізаваць свае кампазітарскія дадзеныя ў цыкле песень на вершы Р. Бёрна; у выкананне ўводзіліся характэрныя для джазу прыёмы і г. д.).

І вось зноў — «Песняры». «Песняры»?

Прыязнасць публікі да ансамбля даказвалася на працягу гастрольнага тым, што вялікая зала Палаца спорту была стабільна запоўнена. І глядацкі слухач, відэаапамаца, чакаў ад даўно вядомага і любімага калектыву знакамітага «фірменнага» гучання песняроўскага вакалу — ансамблевага і сольнага — таго, што, прынамсі, і ўтварае выканаўчае аблічча «Песняроў». Падкрэслі: не паўтору старога рэпертуару чакаў слухач, не, ён хацеў пачуць новыя творы, у якіх пацвердзіліся б высокія каштоўнасці індывідуальнасці выканаўцаў.

Перад пачаткам канцэрта голас дыктара папярэдзіў, што, «паводле задумы рэжысёра», гэтая праграма выконваецца без антракту. Крыўдна, калі прафесіяналы раскідваюцца такімі словамі, як «рэжысёрская задума». Ні пра якую рэжысуру песняроўскага канцэрта не можа быць і гаворкі! Няма дакладнай кампазіцыйнай структуры праграмы. Весці канцэрт без антракту — ідэя яўна не рэжысёрская (тым больш, што праграма сама па сабе падзяляецца на часткі). І ўзнікае не надта прыемная думка: ці не з'явілася такая «ідэя» ад няўпэўненасці ў тым, што глядач даседзіць у зале да канца канцэрта?

Падзелім умоўна праграму такім чынам: беларускія народныя песні; песні з цыкла

Наша кіеўская чытачка В. Манетава прыслала гэты ліст неўзабаве пасля сёлетніх гастрольных ансамбля «Песняры» ў сталіцы Украіны. З яе ўражаннямі — часам палемічнымі, але шчырымі, з ле шмат у чым слушнай ацэнкай работы вядомых беларускіх музыкантаў мы знаёмім чытачоў «ЛіМа».

«Праз усю вайну»; песні сучасных савецкіх аўтараў; творы У. Мулявіна (акрамя яго «ваеннага» цыкла).

Вось — беларускія народныя песні. «Хлопец пашаньку пахае», запісаная на пласцінку каля дзесяці гадоў назад, «Ой, дожджык ідзе», таксама досыць вядомая, «Каляда» — старонка праграмы каляндарна-абрадавых песень.

У колішній гутарцы з аўтарам гэтых радкоў адзі з музыкантаў, які прававаў у калектыве з часу яго стварэння,

здатны кожны... Праграма ж ансамбля «пракручваецца» ў нейкім фарсаваным тэмпе. Што гэта? Ад чаго? Стомленасць ад штодзённых двух канцэртаў? А як жа тады з прафесійнай стабільнасцю?..

Цяпер — пра песні сучасных савецкіх аўтараў. У асноўным гэта творы Ігара Лучанка, які шмат гадоў супрацоўнічае з «Песнярамі». Не будзем зараз аналізаваць творчасць кампазітара, раўнацэннасць або нераўнацэннасць яго песень, што выконваюцца

Дайнекі, Анатоля Кашапарова, Леаніда Барткевіча, Уладзіміра Мулявіна (як вакаліста) фарміравалі пэўныя вакальна-сцэнічныя амплуа. І ад кожнага з салістаў, як правіла, слухачы чакалі індывідуальнай жанравай афарбоўкі выканання (гэта, у прыватнасці, ярка пацвердзіла размеркаванне роляў у «Песні пра долю»). І ў гэтым сэнсе ўзаемазмяняльнасці без мастацкіх страт у «Песняроў» быць не можа!

Засмучае яшчэ вось што. Доўгі час «Песняры» дадатна вылучаліся з масы ансамбляў, якія прапагандавалі старую моду акампанаваць вакалістам на пастаянным fortissimo (першыняў тут належыць удар-

вайну» пяць песень. У кампазітарскім пісьме У. Мулявіна апошнім часам відэаапамаца адна тэндэнцыя. Яна не новая, але так ярка і, як сказала б, не зусім прыемна яна дасюль не праяўлялася: гэта — упартая перавага ў музычнай мове, з аднаго боку, тыпова рамансавых інтанацый, з другога боку, — інтанацый, даручыце, кабакіх і «вагонных» песень. Такія асацыяцыі досыць дарэчныя ў песні «Вяртанне» (словы В. Тараса), якая, урэшце, як стылізацыя, пераартавае ў сцэніку з пасляваеннага часу — з горыччу і святлом у вачах, са шклянкамі гарэлкі, з інвалідамі і зухватымі песнямі. Ды ўжо ніяк нельга пагадзіцца з такой інтанацыйнай афарбоўкай песень «Перад атакай» (словы С. Гудзенкі) і «Балада пра фотакартку» (словы В. Тараса). Толькі асаблівы, крыху халаднаваты тэмбр голасу В. Дайнекі, які надае твору адценне ўспамінаў, выратоўвае «Баладу...» ад безгустоўнага гучання.

«Пісьмо беларускіх партызан...» (словы Р. Барадудзіна), акрамя прыкрасці, выклікае жаданне напісаць «Адкрытае пісьмо слухачоў...» Музыкальная мова песні вельмі ўдала як стылізацыя над народную партызанскую, а тэкст... Паверце, я не хаіжа, і, магчыма, варта было пашукаць нейкія рэжысёрскія матывы для гэтай песні, ды наогул жа, гэтыя пасады на тэму вайны арганічна маглі б успрымацца, у лепшым выпадку, у прыпеўках саракавых гадоў... Зварот да твораў буйных паэтаў для «Песняроў» ужо традыцыйны, у іх праграмах гучала паэзія Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Петруся Броўкі, Максіма Танка, Яўгенія Еўтушэнкі. І вось — Маякоўскі. Не варта, відаць, цяпер гаварыць пра творы паэта, адабраныя У. Мулявіным (хоць і тут ёсць пра што паразважаць). Адзначу толькі, што аб'ёмная, стамляльная для праслухоўвання (і для выканання, напэўна, таксама) кампазіцыя «Лілечка (замест пісьма)» — гэта «пералевы» больш ранніх мулявінскіх кампазіцый: «Ванька - ўстанька», «Крык птушкі», «Готыка святой Анны». Розніца толькі ў тым, што ў новай рабоце няма ні яркіх меладыхных знаходак, ні цікавай формы, ні выразнай кульмінацыі.

Дык чым жа жыццёвая добрая слава? Публіка на цяперашніх канцэртах «Песняроў» паводзіла сябе, у асноўным, стрымана, бісіраваць не прасіла, і само сабой з'явілася апасенне, што вось зараз, у нас на вачах знікае заўсёдная песняроўская чароўнасць... Ад добрага сэрца, з глыбокай павагай да беларускіх музыкантаў хочацца ўсё-такі верыць, што магчымыя будучыя сустрэчы з імі вернуць нам нашу старую любоў да «Песняроў».

В. МАНЕТАВА,
музыказнавец.

«ПЕСНЯРЫ». «ПЕСНЯРЫ»?

сказаў, што канцэртны рэпертуар «Песняроў» фарміруецца шляхам «натуральнага адбору» (маюцца на ўвазе зборныя праграмы). Гэта значыць, у залежнасці ад сталай рэакцыі залы на працягу пэўнага часу. Сёлета нам не паказалі ніводнай новай апрацоўкі народнай песні — такім чынам, трэба думаць, тыя тры народныя песні, якія ўсё-такі «праваліліся» ў песняроўскую гастрольную праграму, карыстаюцца пастаянным поспехам. Ды цяжка ў гэтыя паверыць, седзячы ў зале сярод млява (і не заўсёды) апладзіруючай публікі... Гэта зусім не азначае, што названыя апрацоўкі не маюць мастацкай каштоўнасці. Аднак...

Напрыклад, «Каляда» гучыць высакародна і натуральна ў цыкле каляндарна-абрадавых песень, як фрагмент калядавання. Але, вырваная з цэлага, яна набывае нейкае, проста скажам, «балаганнае» адценне. Дарэчы, у тым жа каляндарна-абрадавым цыкле ёсць творы, якія, думаю, без выдаткаў і паспяхова можна было б перанесці ў зборную эстрадную праграму.

І яшчэ адно. Здаўляе на некаторых канцэртах падкрэслена «халоднасць» музыкантаў да глядзельнай залы. Не сакрэт, што глядач далёка не заўсёды бывае чулым, але ў яго заўсёды ёсць права разлічваць на прафесіяналізм чалавека, які выходзіць на сцэну. А прафесіяналізм ёсць стабільнасць: стабільнасць выканаўчага ўзроўню, стабільнасць павагі да глядача, стабільнасць эмацыянальнасці. Адзін раз натхнёна праспяваць песню

ў канцэртах. Пагаворым пра іншае. Сярод шасці прадстаўленых у праграме песень І. Лучанка — творы розных гадоў: ад напісаных у нядаўні час да, мабыць, дзесяцігадовай даўнасці, добра знаёмых слухачам і любімых імі. Ды за гады, якія мінулі з часу прэм'еры прызначаных песень, у складзе ансамбля адбыліся прыкметныя змены. Цяпер, да прыкладу, «Вераніку» (словы М. Багдановіча) спявае не Л. Барткевіч, а І. Пеня. Ігар Пеня займае ў ансамблі прыкметнае месца, шмат саліруе як вакаліст, іграе на розных інструментах... Але, думаю, няма сэнсу ў такім аднаўленні даўняга рэпертуару, калі новы выканаўца (няхай добры, але — іншы) бярыцца за ўжо зробленае папярэднікам, і зробленае ўдала, значна. Не знаходзіць І. Пеня новых цікавых штрыхоў у той жа «Вераніцы» — проста фармальна дубліруе чужую натхнёную работу.

Песню І. Лучанка (словы народныя) «Добры вечар, дзяўчыначка» сёння выконвае У. Мулявін. Наўна было б цяпер даводзіць значнасць асобы гэтага чалавека для існавання ансамбля «Песняры» — гэта ўжо даказана і правярана часам. Але абаяльнасць выканання гэтай песні А. Кашапаравым знікла! Дзіўна, калі людзі — таленавітыя людзі! — уласнаручна губяць сваю ж добрую работу. Дзіўна!

Працяглы час у ансамблі было чатыры салісты-тэнары з прынцыпова рознымі ролямі ў праграмах. Артыстычныя тэмпераменты ў спалучэнні з адметнымі тэмбрамі Валерыя

нікам). І раптам «Песняры» прапаўваюць нам менавіта такі стыль! Нейкім здэкам у адносінах да вакалістаў выглядае гэтае спаборніцтва: хто каго? Толькі і ачуньвае слых, калі гучыць «А ў нядзелечку спаранечку» ды асобныя эпізоды некаторых іншых песень.

Дружнымі апладысмантамі сустракаецца цяпер толькі «Белаежская пушка» А. Пахмутавай, і гэта зразумела: яе выканаўца В. Дайнека ў дадзеным выпадку мае своеасаблівае аўтарскае права (шкада толькі, што і тут не абышлося без даручыце, сумніцельнага «гумару» ўдарніка А. Дзямешкі). Дарэчы, адначу добрую вакальную форму В. Дайнекі. Нельга не парадавацца заўсёды высокаму ўзроўню аранжыровак у «Песняроў». Нават песні, якія ўвогуле не назавеш традыцыйна «песняроўскімі» («Пах палыну», «Я ўсё той жа» і некаторыя іншыя), аранжыраваныя выдатна, «апануты» ў ясную, зграбную, цікавую па фактуры форму. Ад праграмы да праграмы расце майстэрства «Песняроў»-інструменталістаў.

Сёлета кіюўлянам былі прадстаўлены дзве новыя буйныя працы У. Мулявіна: цыкл «Праз усю вайну», прысвечаны 40-годдзю Перамогі, і творы на вершы У. Маякоўскага.

Цыкл «Праз усю вайну» прыхільнікі ансамбля маглі пачуць ужо двойчы: Цэнтральнае тэлебачанне паказвала і аднайменны дакументальны фільм, і запісаную ў канцэртнай зале праграму «Песняроў». Але на гастрольных канцэртах мы слухалі пад назвай «Праз усю

Напевы чанга

Беларускія музыканты заўсёды рады творчым сустрэчам з кампазітарамі і выканаўцамі з іншых саюзных рэспублік, якія наведваюць наш край. Інтэрнацыянальная сувязі ўзбагачаюць духоўна, пашыраюць музычны круггляд, дазваляючы даведацца пра новае і цікавае ў галіне музычнага мастацтва і культуры братніх народаў.

У Мінску пабываў дацэнт Ташкенцкай дзяржаўнай кансерваторыі імя Мухтара Ашрафі Рустам Нігматаў. Мэта паездкі Рустам Нігматава — знаёмства з музычнай культурай Беларусі і стажыроўка ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначар-

скага. Лаўрэат І Рэспубліканскага конкурсу выканаўцаў на народных інструментах, ён, у сваю чаргу, выканаў місію прапагандыста ўзбекскай музыкі і малавядомага ў нас музычнага інструмента — чанга. Чанг знешне падобны на цымбалы. У яго звонкі, сакавіты і, разам з тым, прыгожы пяшчотны гук, які здабываецца ўдарам бамбукавых палачак па струнах. Як у фартэпіяна, у чанга ёсць педаль, дзякуючы якой выканаўца рэгулюе працягласць гукі.

Знаходзячыся ў Мінску, Р. Нігматаў неаднаразова выступіў перад рознымі слухачкамі аўдыторыямі. Быў наладжаны яго сольны канцэрт у зале Бе-

ларускай дзяржаўнай кансерваторыі. На Беларускам тэлебачанні зроблены запісы, і глядачы пазнаёміліся з мастацтвам Р. Нігматава ў перадачы «Нашы госці».

У рэпертуары музыканта творы кампазітараў-класікаў Ш. Гуно, М. Глінкі, Л. Бетховена, Ф. Ліста, Ф. Шапэна і іншых у пералажэнні для чанга і фартэпіяна, а таксама сачыненні сучасных аўтараў, якія прадстаўляюць кампазітарскую школу сярэдняазіяцкіх рэспублік: Г. Ташматава, Т. Ульмасова, С. Сайфітдзінава, Я. Сабзахова, С. Карым-хаджы, І. Хамраева і іншых.

Сапраўднае ўпрыгожанне канцэртнай праграмы Р. Нігматава — народная музыка: узбекская, таджыкская, малдаўская песні і танцы, Як гаворыць сам музыкант, пабываўшы ўпершыню ў Мінску, захапіўся характарам горада, гасціннасцю і дабрывей яго жыхароў, народнымі беларускімі напевамі, ён вырашыў

Р. Нігматаў і канцэртмайстар Л. Малышава.

папоўніць свой рэпертуар беларускімі мелодыямі. Так, арыгінальна, як бы ў новым абліччы, загучалі на ўзбекскім чангу апрацоўкі дзюх беларускіх народных песень.

Ва ўсіх канцэртах Р. Нігматава ў якасці канцэртмайстра выступала старшы выкладчык БДК,

вядомая піяністка Людміла Малышава. Слухачоў прывабліў пераканаўчасць трактоўкі, натхнёнасць, артыстызм і віртуознасць музыкантаў. Такія творчыя сустрэчы заўсёды плённыя і незабыўныя.

Э. СКУРАТАВА.

Да вёсачкі Заброддзе дабраца было не так і проста. Маршрутныя аўтобусы туды не хадзілі, а на легкавушцы, асабліва ранняй вясной, таксама туды не даездеш. Ад гравійкі да вёсачкі было кіламетраў пяць. І гэтую адлегласць ужо каторую вясну мерае пехатою малады журналіст Васіль Альховік. Тут, у Заброддзі, жыве яго добры знаёмы Аркадзь Аўгуставіч — чалавек цяжкага і гераічнага лёсу. Васіль двойчы пра яго пісаў. Пісаў як пра афіцэра Савецкай Арміі — ветэрынара ўрача кавалерыйскай дывізіі, пра тое, як ён у сорак першым трапіў у палон і быў адпраўлены ў фашысцкі лагер смерці, як пасля, калі ён вярнуўся на радзіму, яму ледзьве даверылі працаваць ветурачом у саўгасе...

Журналіст яшчэ тады даведаўся, што герой яго нарысаў — выдатны паляўнічы, чалавек, які глыбока разумее прыроду і добра ведае жыццё. І вось цяпер, калі Аркадзь Аўгуставіч пайшоў на заслужаны адпачынак, журналіст пачаў наведваць яго сяды-тады ў выхадныя дні, каб разам адпачыць на ўлонні прыроды, схадзіць на паляванне.

Аркадзь Аўгуставіч яшчэ да вайны, калі служыў на Далёкім Усходзе, у Сібіры, любіў паляваць на фазану, глушцоў. Фазану калі Заброддзе няма, а васьмь глушцовае такавішча ён ведае. Але ўжо дзве мінулыя вясны Аркадзь Аўгуставіч хадзіў туды без стрэльбы, проста так, падзівіцца, паслухаць песні. Аднойчы вясною, калі Васіль прыязджаў да яго, дык сам заўважыў, што Аркадзь Аўгуставіч недамагае. А ў наступную вясну яго схадзілі толькі на вальшнепаў, а на глушцовае такавішча стары паляўнічы журналіста не пабёў. Сівярджаў, што стаяць хмурыя, з імжой дні, і глушцы ў такое надвор'е не такуюць.

Васіль пачаў сумнявацца, ці спраўды яго герой такі добры, як ён некалі пра яго пісаў. А, можа, ён раўнівы да чужога паляўнічага трафею? А, можа, скіра? Ды не, здаецца: свайго ён нічога не шкадуе, на стол ставіць усё, чым багаты. А на ад'езд нават слоічак мёду ў рэчавы мяшок Васілю пакладзе.

...Не, цяпер ён ужо не адмоўніца схадзіць на ток, думаў Альховік, хлюпаючы па гразкай дарозе да Заброддзі. Дні стаяць надзіва сонечныя, цёплыя. Ноччу і раніцай марозік крэпіцца, цішыня.

І спраўды, на гэты раз Аркадзь Аўгуставіч згадзіўся

схадзіць разам з журналістам на глушцовае такавішча, бо разумее, што Васіль туды сам не трапіць.

Альховік нават не ведаў, што на глушцовае такавішча трэба ісці звечара, да заходу сонца. Толькі тады можна ўбачыць поўную карціну вясновых спатканняў чырванабровых жыхароў глухіх лясоў са сваімі рабенькімі сяброўкамі-глушцамі.

Аркадзь Аўгуставіч прывёў маладога паляўнічага да Дзікага возера. Так называлі спрадвек гэтую своеасаблівую чашу люстраной вады, з берагоў якой

Васіль Альховік не разумее, як гэта пойдуць?.. І перапытаў старога паляўнічага.

— Мы зараз самі падыдем бліжэй да такавішча, і там ты ўсё ўбачыш.

Яны пайшлі ўправа ад возера, і перад імі раскінуўся саянск-зялёнамошнік. Гумавыя боты грузлі ў высокіх купінах, нібы абштых светла-зялёным плюшам, з якога тырчэлі на доўгіх шыях галоўкі зязюльчынага лёну. Некаторыя купіны перапляталіся журавінкам, на якім сям-там рубінамі гарэлі перазімаваўшыя пад снегам

ною з той высокай сасной. Гэта першы такавік прыбыў, стары, галоўны.

Далей лапатанне крыламі пачасцілася: недзе на ўскрайках «эстрады» рассаджваліся маладыя скрыпуні.

— Восем, — сказаў Аркадзь Аўгуставіч, — а гадоў пяць назад тут збіралася да пятнаццаці.

— Выбілі, — паспяшаўся заключыць Васіль.

— Не, браце. Я сюды хаджу апошнія гады ранняй вясной даволі часта і нікога з паляўнічых тут не спаткаў: і чалавеча-

лі, сударгава затрымцеў у апошні раз у руках паляўнічага і змоўк.

Разглядаючы зблізку глушца, паляўнічы здзівіўся: такавік быў аднавокі. Відаль, некалі, б'ючыся за сваё права знаходзіцца ў цэнтры такавішча, каб на золку першаму распачынаць песню, ён біўся на гэтай васьмь сёння пустой сасне з дастойным сапернікам і хоць страціў вока, але перамог. І гэты ўспамін урушыў бывалага чалавека, давеў да спазмаў у горле. Аркадзь Аўгуставіч цяпер толькі прызнаўся журналісту, што пасля таго, як быў паранены ў сорака першым, яго вока перастала бачыць. Якія пакуты ён перанёс праз гэта.

У тых фашысцкіх лагерах, дзе быў Аркадзь Аўгуставіч у час вайны, кожны палонны, хто меў малейшую загану, быў пазбаўлены права хадзіць разам з усімі на работу, а накіроўваўся ў лабараторыі, дзе фашысты праводзілі страшэнныя доследы на людзях. Ён як урач разумее, што гітлераўцы могуць яго, як сапсаваную рэч, разабраць на дэталі, на запасныя часткі, ад скуры і да іншых органаў. І яму, палоннаму, усе гады вайны даводзілася адным вокам імкнуцца ўбачыць усё вакол сябе, каб ніхто не заўважыў яго заганы. Так і пасля вайны ён, нібы па інерцыі, нікому не адкрываўся: не перажыўшы сам, не зразумееш іншага.

— Сказаў толькі жонкам і васьмь вам.

— А чаму — жонкам?

— Таму што ў мяне іх дзве было.

Першая жонка Аркадзя Аўгуставіча перад вайной з дзесяцігадовым сынам паехала з вайскавай часці ў Мінск да хворай маці. І ў вайну сувязь з ёй абарвалася.

Пасля вайны Аркадзь Аўгуставіч знайшоў сваю былую жонку. Але яна зусім не абрадавалася сустрэчы і ледзьве пазнала яго. А як жа? Некалі ён прыходзіў да яе з кубікамі ў пяціліцах, са шпорамі на ботах, малады, высокі, стройны. А цяпер у клятчастым нямецкім пінжаку, у шэрых з плямамі штанах, ды і наогул бачыць, як кажуць, усяго паўсвету.

— І калі жонка сказала, што сына нашага няма ў жывах, я заплакаў, а слёзы са сляпога вока не коцяцца. І ведаеш, ніхто да гэтага не заўважаў няладнага ў маім зроку, а яна заўважыла. І яшчэ большым холадам ад яе павеяла. Я пайшоў у суседні двор. А яна і не спыняла. Тады толькі Аркадзь Аўгуста-

ТЭСНІ НА ЗАРЫ

АПАВЯДАННЕ

глядзелі на свае адбіткі векавыя сосны.

Размясціліся паляўнічыя на схіле паўночнага берага. На возеры яшчэ ляжаў лёд, але на беразе зямля ўжо сям-там зелянела ад цёплых дзеннага сонца. З возера выцякала невялікая рэчачка. Каля берагоў на возеры лёд расгаў і ўсім сваім цяжарам ціснуў на ваду, якая імкліва збягала ў рэчачку і расшырала яе берагі, пакрываючы купіны пажоўклэй асакі, гойдаючы мяцёлкі леташняга чароту.

Паляўнічыя наскелі сухастою і нацягалі яго да берага. Ноччу, канечне ж, пахаладае, і трэба будзе раскласці касцёр.

Сонца садзілася за лес. Аркадзь Аўгуставіч, не міргаючы, глядзеў на вогненны шар з ледзь прыжмураным левым вокам, з куточка якога выкацілася сляза. Васіль тады ўпершыню заўважыў, што правае вока старога паляўнічага шырока адкрыта і не рэагуе на промні сонца. Альховік ажно здзівіўся, як ён раней не бачыў гэтага. Раптам Аркадзь Аўгуставіч працягнуў руку ўперад і сказаў:

— Вунь закоціцца сонца, і глушцы пойдуць... — Ён паказаў на нешырокую прасеку ў лесе.

ягады. Паляўнічыя раз-пораз згіналіся і кідалі іх у рот. Спыніліся яны пад старой каржаватай сасной. Яна стаяла адзінокая, напэўна, яшчэ змалку, бо не выцягнулася ўвышыню, як тыя яе сёстры, што раслі ў гущарах. Усе галіны сасны былі тоўстыя і вельмі разрасліся ўбакі, стварыўшы адмысловы шацёр. Падобная на гэтую, але крыху вышэйшая за суседнія маладыя дрэўцы, метраў за дзвеце ад паляўнічых была яшчэ адна старая сасна, з якой тры гады назад Аркадзь Аўгуставіч збіў вялікага глушца, кілаграмаў на шэсць. Тая сасна з'яўляецца цэнтрам глушцовай «эстрады», а цэнтр, як вядома, заўсёды займае самы магутны, прыгожы і з лепшым голасам такавік. У глушцоў існуе такі парадак: калі загіне іх вядучы такавік, яны не спяшаюцца заняць яго месца. Яно пустое доўгі час. Глушцы нібы ўшаноўваюць памяць свайго сабрата. І толькі дзесяці праз пакаленне будзе заняты цэнтр такавішча.

Як падлятае такавік да свайго месца, паляўнічаму цяжка заўважыць. Затое пры пасадцы ён тэрмозіць крыламі, аглушальна лопяючы па галінах.

— Се-еў... — ціха сказаў Аркадзь Аўгуставіч, — на сусед-

га следу не бачыў, і стрэлу не чуў. Сам, відаць, адмірае род глушцовай, адмірае, бо людзей летам поўны лес. А варта чалавеку спудзіць глушцу двойчы з гнязда, і яна кідае кладку. Старыя адміраюць, а ўзнаўленне малое.

— А чаму ж вы старых не адстрэльваеце? — запытаў Васіль.

— Пойдем распалім касцёр, ноч яшчэ доўгая, і я раскажу.

Касцёр не хацеў брацца: дыміў да таго часу, пакуль стары паляўнічы не знайшоў елачку і не наламаў з яе сухіх галінак. Яны загарэліся, нібы порах. А за імі ўспыхнулі сасновыя і бярозавыя галінкі.

Касцёр зашугаў. Адрываючыся, ляцелі ўвысь іскры і патухалі дзесяці ў цемры. Васіль ляжаў на пляшчы воддаль ад агню і з цікавасцю слухаў шкадавальна-горкі расказ Аркадзя Аўгуставіча пра тое, як ён забіў глушца ў цэнтры такавішча, і як тая сасна, тое месца ўжо трэці год пустуюць. Гэта быў першы і апошні глушэц, забіты ім на беларускай зямлі. Рухнуў тады чырванабровы, беладзюбы велікан-прыгажун пад гэту васьмь разгалістую сасну, ударыў некалькі разоў крыламі па зацвярдзелай ранішняй зам-

3 НАРОДНЫХ КРЫНІЦ

Полацкія зоры

Сафійскі сабор... Здаўна з'яўляецца ён сімвалам Полацка. Вялікім было значэнне сабора як культурнага цэнтру горада: тут сустракалі паслоў, заключалі мір, аб'яўлялі вайну, тут знаходзіліся бібліятэка, архіў...

70-я гады нашага стагоддзя — час адраджэння славы сабора. Пасля рэстаўрацыі, якая завяршылася ў 1980 годзе, у Сафії адкрылася канцэртная зала

Ткач А. Жукаў са сваімі вяробамі.

Роспісам гліняных полацкага падвучылішча Галіна Навумчык (злева) і Алена Лабецкая.

з цудоўнай акустыкай. Толькі за чатыры канцэртныя сезоны ў Сафійскім саборы выступілі многія выдатныя салісты і калектывы краіны — народны артыст СССР В. Нарэйка, народныя артысты РСФСР Г. Пісарэнка і А. Вядзернікаў, ансамбль «Мадрыгал», маскоўскі і мінскі камерныя аркестры, Дзяржаўны акадэмічны рускі хор СССР імя А. Свешнікава. Сёлета, 16 мая, дзверы стара-

жытнай Сафії гасцінна расчыніліся перад удзельнікамі 1-га фестывалю мастацтва «Полацкія зоры». Перад палачанамі і гасцямі горада выступілі добра вядомыя беларускія выканаўцы: хор Дзяржтэатрадыё БССР пад кіраўніцтвам В. Роўды, піяніст І. Алоўнікаў, кларнетыст Г. Забара.

Маскоўскі ансамбль старажытнай музыкі «Канцэрціна» пад кіраўніцтвам А. Корсакава

АСУДЖЭННЕ «КРЫЖАНОСЦАЎ»

У нядаўнім выступленні па савецкім тэлебачанні Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў сказаў: «Ядзерны век уладарна патрабуе новага падыходу да міжнародных адносін, аб'яднання намаганняў дзяржаў розных сацыяльных сістэм у імя спынення гібельнай гонкі ўзбраенняў і радыкальнага паляпшэння сусветнага палітычнага клімату. Тады расчыняцца шырокія гарызонты плённага супрацоўніцтва ўсіх краін і народаў. У выйгрышы ад гэтага будуць усе людзі Зямлі».

Выступленне гэтае знайшло гарачы водгук ва ўсяго прагрэсіўнага чалавецтва. Але, на жаль, на Захадзе ёсць сілы, якія па-ранейшаму мараць аб «крыжовых паходах» супраць Савецкага Саюза і іншых краін сацыялістычнай сядружнасці, бачачы у ядзернай зброі адзіны сродак вырашэння палітычных канфліктаў. Больш адточа-

най становіцца і ідэалагічная зброя.

Пра ворагаў сацыялізму, міжнароднай разрадкі расказваецца ў кнізе В. Боўша «Рэальны сацыялізм і сучасныя «крыжаносцы», якая пабачыла свет у выдавецтве «Навука і тэхніка». Падкрэсліваючы, што «перыяд, які перажывае ў сучасны момант чалавецтва, не мае роўных сабе ў сусветнай гісторыі не толькі па інтэнсіўнасці і вастрыві супрацьборства дзвюх дыяметральных супрацьлеглых ліній у сусветнай палітыцы — разрадкі і антыразрадкі, але і двух класава непрамыральных светапоглядаў», аўтар паказвае, як у чадзе антысавецызму імперыялістычныя колы фальсіфіцыруюць палітыку і мэты КПСС, знешнюю і ўнутраную палітыку СССР, спрабуюць паслабіць ідэнапалітычнае адзінства савецкага народа.

Л. ВАКУЛІЧ.

БЕЛАРУСКАЯ ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАЎ
ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

аб'яўляе прыём на 1986 год у асістэнтуру-стажыроўку з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасці: аркестравае дырыжыраванне (народныя інструменты), духавыя інструменты (труба), спевы, фартэпіяна.

У асістэнтуру-стажыроўку прымаюцца асобы абодвух полаў не старэй за 35 гадоў, якія маюць закончаную вышэйшую адунацыю па абранай спецыяльнасці і якія правілі зольнасці да педагогічнай і мастацка-творчай дзейнасці.

Асобы, якія паступаюць у асістэнтуру-стажыроўку, павінны мець вопыт практычнай работы па профілю абранай спецыяльнасці не менш як два гады пасля заканчэння вышэйшай навучальнай установы.

Маладыя спецыялісты дапускаюцца да ўдзелу ў конкурсных экзаменах у асістэнтуру-стажыроўку непасрэдна пасля заканчэння ВНУ па рэкамендацыях саветаў вышэйшых навучальных устаноў.

Заява ў асістэнтуру-стажыроўку падаецца на імя рэктара кансерваторыі з указаннем абранай спецыяльнасці з дадаткамі:

- асабістай карткі па ўліку надраў з фотаздымкамі;
- характарыстыкі з апошняга месца работы;
- выпіскі з пратакола пасяджэння савета ВДУ для асоб, рэкамендаваных у асістэнтуру-стажыроўку непасрэдна пасля заканчэння ВНУ;
- копіі працоўнай кніжкі;
- рэферата па абранай спецыяльнасці.

Паступаючыя ў асістэнтуру-стажыроўку здаюць конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, гісторыі КПСС і адной з замесных моў у аб'ёме існуючай праграмы для вышэйшых навучальных устаноў.

Асобам, дапушчаным да здачы ўступных экзаменаў у асістэнтуру-стажыроўку для падрыхтоўкі прадастаўляецца дадатковы адпачынак у 30 календарных дзён з захаваннем заробковай платы па месцы работы.

Дакументам, які пацвярджае права на адпачынак, з'яўляецца павадамленне за подпісам рэктара аб допуску да здачы экзаменаў.

Прыём дакументаў з 1 па 24 чэрвеня 1986 г. па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены з 25 чэрвеня па 5 ліпеня.

У БАРАЦЬБЕ З БУРЖУАЗНЫМ ТЭРОРАМ

«Ідэолагі імперыялізму, міжнароднай рэакцыі выступаюць супраць камуністаў, барацьбою за вызваленне народаў занашаных абнавачанні ў «міжнародным тэразызме». Але гістарычна даказана, што не камуністычны рух, а імперыялізм рабіў і робіць галоўную стаўку ў барацьбе з рэвалюцыйнымі масамі на тэроў і адрытае насілле». — так піша ў прадмове да кнігі «За справу правую», выпушчаную выдавецтвам «Беларусь», а перад гэтым адобраную і рэкамендаваную да друку сектарам гісторыі партыі ЦК КП Беларусі — філіяла Інстытута марксізму-ленінізму пры ЦК КПСС, яе аўтар Б. Клейн. Паралель з днём сённяшнім зроблена не выпадкова, бо прадмет гаворкі Б. Клейна мае самае непасрэднае дачыненне і да сучасных пытанняў тэразызму.

Выкарыстоўваючы дакументы Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі, міжнароднага камуністычнага руху, звяртаючыся да ўспамінаў удзельнікаў камуністычнага падполля ў

былой Заходняй Беларусі, партыйнага і перыядычнага друку 20—30-х гадоў, аўтар, з аднаго боку, паказвае, як правячыя колы Польшчы жорстка падаўлялі рэвалюцыйны і нацыянальна-вызваленчы рух, устанавілі ў захопленых раёнах акупацыйны рэжым, падваргалі працоўныя людзям насілле. З другога — раскрываюцца дзейнасць КПЗБ па арганізацыі самаабароны для адпору буржуазнаму тэроў, метады і формы барацьбы камуністаў з акупантамі.

Гаворка аб'яднана ў раздзел «Развіццё рэвалюцыйнага працэсу ў Заходняй Беларусі ў пачатку 20-х гадоў». Камуністы на месцах судовых працэсах (1926—1929 гг.), «Барацьба за рэвалюцыйны выхад з крызісу». «У абарону дэманстрацыйных правоў і свабод працоўных (1934—1938 гг.)». Гаворыцца таксама пра антыўны ўдзел у рэвалюцыйным руху беларускіх пісьменнікаў М. Танка, В. Таўлая, П. Пестрака і іншых.

І. НЕСЦЯРУК.

РЭПЛІКА

НЕ ТОЛЬКІ, АЛЕ І...

У рэдакцыю «Літаратуры і мастацтва» пошта прынесла чарговы допіс. Кожнаму допісу мы заўсёды рады, узрадаваліся спачатку і гэтак: «Турызм у Беларусі». Чым не тэма? Праўда, адрасу збытжыла прыпісана і канцы: «Рассылка: рэспубліканскія, абласныя, раённыя газеты. Тыраж — 200 экзэмпляраў».

Падумалася: мабыць, таварышы з аддзела аргработы і кадраў Беларускага рэспубліканскага савета па турызме і экскурсіях вырашылі пратэражыраваць для ўсіх газет рэспублікі нешта архіважнае, невядамае дагэтуль.

Прачыталі. Напрыклад, вось такое — «Прадметам асаблівага клопату турыстыка-экскурсіі арганізацыі прафсаюзаў рэспублікі з'яўляецца добра прадуманая арганізацыя масавага актыўнага адпачынку працоўных і іх сем'яў». А што? Уражвае! Або яшчэ адна цікавая інфармацыя пра тое, што ў сістэме Савета па турызме і экскурсіях ёсць, акрамя ўсяго іншага, РСУ, прамбаза, база камплектацыі і шэсць аўтапрадпрыемстваў. Або: «За час паходаў турысты не толькі атрымліваюць выдатную фізічную загартоўку, але і пашыраюць свой круггляд». Ці: «У паходах выхаднога дня і некатэгарыяльных падарожжаў штогод удзельнічаюць 1357431 чалавек, з іх — 716432 школьнікі, у катэгарыяльных паходах — 9713 чалавек».

Ведаецца, што мне захацелася, калі я азнаёміўся з гэтымі лічбамі? Убачыць таго адзін мільён трыста пяцьдзесят сем тысяч чатырыста трыццаць першага падарожніка. Так, менавіта яго. Ці семсот шаснаццаць тысяч чатырыста трыццаць другога школьніка. Навошта?

Каб даведацца, як яго вылічылі. Усё гэта, вядома, жарт. Але ведаецца, чаму ў падобных справах лічыць амаль ніколі не бываюць круглымі? Для большага праўдападобнасці. Закончы лічы нуль, могуць сказаць — мана, а калі — 716432 — гэта уражвае. Людзям здаецца, што такую дакладную лічбу высмактаць з пальца нельга.

Барані божа, мы не супраць турызму, паходаў выхаднога дня, разнастайных экскурсіі. Мы вельмі рады, што ў рэспубліцы пабудавана шмат добрых атэляў менавіта для турыстаў, што пракладзены новыя маршруты, нават рады, што «За прайшоўшы перыяд сто дваццаць дзевяці працаўнікоў грамадскага харчавання турыстычнай установы закончылі курсы павышэння кваліфікацыі пры Мінскім кулінарным вучылішчы». Прыемнага, як кажуць, апетыту.

Але, таварышы дарагія, навошта было гэтую справаздачу памерам у шэсць машынапісных старонак тыражыраваць у дзевяць экзэмпляраў? Я нават падлічыў, колькі на тое сачыненне пайшло паперы — 1200 старонак.

Калі рэчы называць сваімі імёнамі, дык гэта проста прыклад імітацыі кіпучай дзейнасці. Каб паставіць птушку — напісана і разаслана...

А рэклама — дзейсная; малаўнівая, з добрым літаратурным тэкстам у вас ёсць таварышы арганізатары экскурсіі? Нешта такой я не сустракаў.

У допісе робіцца спасылка на XXVII з'езд КПСС. Спасылка, вядома, трэба, ды толькі спасылка перш за ўсё патрабуе справы, сур'ёзнай справы!

М. ЗАМСКІ.

Намісія па літаратурнай спадчыне Аляксея Кулакоўскага

На чарговым пасяджэнні сакратарыята СП БССР зацверджана намісія па літаратурнай спадчыне Аляксея Кулакоўскага ў складзе: І. Шамякін (старшыня), М. Аўрамчык, П. Васілеўскі, У. Паўлаў, А. Савіцкі, Б. Сачанна, Я. Кулакоўскія (сакратар).

вая бровы. І пачне ён любоўную арыю: «тэк-тэк-тэк». Гукі такія, што нібыта хтосьці б'е пальцам па няпоўным карабку запалак. Другая частка песні — скірканне. Гэта нібы хто точыць касу. Працягваецца ўсяго тры секунды. Але каб прывабіць глушыцу і папярэдзіць сабраццяў аб занятасці пэўнага ўчастка, саліст паўтарае сваю песню безупынна, можа, да пяцісот разоў. Раней, калі на такавішча збіралася многа самоў-песняроў, здавалася, што лясная «эстрада» кіпіць-свірчыць, нібы што смажыцца на вялізнай патэльні.

Глушэц у час скіркання зусім траціць слых, ён не чуе нават ружэйнага стрэлу. У экстазе можна рукою кратаць велікана, і ён не адраагуе. Расказваюць, што былі выпадкі, калі параненыя глушыцы, якія ўжо не маглі лятаць, пехатою прыходзілі на такавішча. Такі ў іх моцны інстынкт. Есць меркаванне, што ў глушыца ў час песні заціскаюцца вушы скураной лопасцю, або костачкай, якая рухаецца, калі ён раскрывае дзюбу. А можа быць, прычына і ў іншым. Тут больш за ўсё падыходзіць нервова-псіхалагічная гіпотэза: у канцы песні глушэц настолькі ўзбуджаецца, што нічога не чуе і не бачыць, што робіцца наўкола.

Па-за токам — глушэц вельмі асыярожная птушка. Ён чуе паляўнічага ўжо метраў за сто. І тады магутныя крылы, нібы катапультай, узносяць яго ўвышыню між сосен, як мага далей ад небяспекі.

Глушыцы пасля такавішча сядзяцца на яйкі. Яны ўжо загадкавы выбралі месціну недзе пад карнінмі вывернутага дрэва. Услалі ямку сухім лісцем, травой і паклалі туды да шаснаццаці рабенькіх яек. Сядзіць на гняздзе глушыца моцна. Бывае, што ў лясных пажарах яны згараюць на месцы. А пры сустрэчы з янотам або лісцай, нярэдка ахвяруючы сабой, імтуючы сябе падстрэленай, будзе валачы крыло, ногі, каб толькі адвесці небяспеку ад гнязда.

Недзе за возерам сярод балота пракугікаў пугач. Нібы хтосьці скінуў з машыны на зямлю вялізныя лісты бляхі. Рэхам разнесліся гартанныя крыкі журавоў. Пачынала брацца на золак.

— Пойдем паціху, — сказаў Аркадзь Аўгуставіч.

Васіль не пацягваўся, як у сябе дома на цёплым ложку, а надхапіўся, нібы па трывозе, і пакрончы следам за Аркадзем Аўгуставічам. «Як ён ідзе? — думаў Васіль. — Пасля кастра

такая цемра навокал, а яму бышам і купіны не замінаюць. І наогул, як ён арыентуецца?» Але пачало больш сінець неба, і Аркадзь Аўгуставіч яшчэ збавіў крок. Нарэшце, спыніўся зусім. Пастаялі. Раптам Васіль улавіў: «Ток-ток-ток». «Вось адкуль і паходзіць назва «ток», — мільганула думка ў паляўнічага, які ўпершыню слухае глушыцую песню. А далей нібы прыглушанае стракатанне сарокі ці скрып снегу ў марозную ноч. Прынамсі, такімі здаваліся Васілю песні.

— Хадзі сюды, — ціха сказаў Аркадзь Аўгуставіч і паказаў рукою на цёмную сасну, на якой спяваў глушэц.

Васіль зрабіў некалькі крокаў, і глушэц сціх. Ён спыніўся, глушэц зноў пачаў пець. Васіль кінуўся падбегам. Глушэц сарваўся з сасны і, лопачы крыламі, паляцеў. Змоўклі і іншыя песняры. Аркадзь Аўгуставіч стаяў на месцы і сам сабе ўсміхаўся: «Карэспандэнт, чуў звон, ды не ведае, дзе ён».

Васіль яшчэ хацеў падбегчы да аднаго такавіка, які пеў песню, але і той зляцеў, і ён вярнуўся да Аркадзя Аўгуставіча. Стары паляўнічы засмяяўся.

— Чаго вы?..

— Ты забыўся, пад якое калена песні можна падбегчы. Трэба пад скірканне, а гэта ты можаш зрабіць толькі тры крокі.

— Я памятаю. Хацеў знарком расемшыць вас. А забіваць глушыца я не збіраўся.

— Ты малайчына. Гэтым лётам сюды прыйдуць экскаватары, бульдозеры, плугі. Тэхніка душы не мае, няхай яна ўсё і знішчае. А пра тых, хто на ёй працуе, такія, як вы, карэспандэнты, пішучы: вось якія малайчыны меліяратары, яны адваявалі ў багны сотні, тысячы гектараў тарфянікаў. А тое, што яны адваявалі не толькі ў багны, а і ў глушыцу — гэтай птушкі, якая яшчэ цудам дажыла з часоў каменнага веку да нашых дзён, уласце ў, у баброў, — гэта ўпускаяцца з-пад увагі. І наогул у саміх сябе.

Я іншы раз знайду выстраленую гільзу, заткну яе і кіну ў канал, што пракапаны ўжо блізка да возера. Там імгненна ляціць вада, а я стаю і думаю, праз колькі дзён мая гільза будзе ў Балтыцы. Вось якія мы «малайчыны», сваю ваду выпусцілі хутчэй у мора. А калодзежы ў вёсках пустыя. Свідруем зямлю, адтуль дастаем ваду і ў бочках развозім па хатах...

Пойдем дадому, а глушыцы няхай спяваюць апошнюю вясну на гэтым месцы.

віч даведаўся, што яго Мар'яна замужам, мае пяцігадовага сына. А ягоны сын-падлетак блукаў без дагляду па акупіраваным горадзе: жыў, як кажуць, «саманасам». Недзе з такімі ж падлеткамі ўзламалі на станцыі вагон, укралі скрынку пячэння, а гітлераўцы трапілі на след і пастралілі хлопцаў. Судзілі не бачылі, каб надта ўбівалася Мар'яна...

Аркадзь Аўгуставіч закінуў сваю торбу з пажыткамі за плечы і падаўся на вакзал. Вырашыў ехаць у Прыбалтыку, можа, там хоць хто з далёкіх сваякоў застаўся ў жывых, усё ж лягчэй разам будзе.

— На прывакзальнай плошчы заўважыў жанчыну, якая сядзела на разваленай сценцы, абкладзеная хатылямі. Я пачаў знаваць перад ёю туды-сюды. Жанчына паглядзела на мяне такімі прыгожымі блакітнымі вачыма, што я нават на хвіліну спыніўся. Яна сарамяжліва апусціла вочы і аберуч нацягнула на калені спадніцу. Я, магчыма, больш быў падобны на злодзея, і жанчына зусім збянтэжылася і разгубілася. Не падцягнула бліжэй хатылі, а сябе папраўляць пачала. Я падышоў і сеў побач з той прыгожай жанчынай, якая потым стала маёй жонкай, і фашыста, які мог бы забіць мяне ў тую вясну на разбуранай сценцы...

Сядзячы ў палоне, я ўвесь час думаў, які недасканалы свет, адкуль у фашыстаў, а гэта ж у людзей, бярэцца такое бяздушша? Успомнілася, як сам забіў аднавокага глушыца. І тут жа ўявіў сябе побач з той прыгожай жанчынай, якая потым стала маёй жонкай, і фашыста, які мог бы забіць мяне ў тую вясну на разбуранай сценцы...

Васіль падклаў у каспёр яшчэ некалькі тоўстых чурбакоў і прызнаўся, што яму вельмі цікава слухаць свайго старэйшага сябра, таму што ён амаль нічога не ведае з жыцця птушак.

— Самае ўражлівае з жыцця глушыцоў — гэта іх вясновае свята, — працягваў Аркадзь Аўгуставіч. — Толпачыцца кашланогі глушэц на тоўстай сасновай галіне, распасцірае магутныя крылы, шырокім веерам распускае хвост, выцягвае ўзлачманую шыю з бародкай. А ледзь пранікнуць між галін праменні ўзыходзячага сонца — засвеціцца белая дзюба, загарача пунсо-

Удзельніца свята харыстра народнага хору «Дубровачка» СПТВ-2 Людміла Банадысева.

На канцэртнай пляцоўцы — самадзейныя артысты з вытворчага аб'яднання «Шкловалакно».

выступаў у Полацку ўпершыню. Калектыў прывабіў аматараў музыкі яркай эмацыянальнасцю, культурай ансамблевай ігры.

24 мая ў рамках фестывалю ў горадзе адбылося фальклорна-этнаграфічнае свята. Палачане наведлі выстаўкі этнаграфіі і быту ў краязнаўчым музеі. А на цэнтральнай вуліцы горада — вуліцы Леніна — зранку з'явіліся імправізаваныя майстэр-

ні народных умельцаў — ганчароў, саломаліцельчыкаў, ткачоў. На вачах глядачоў дэманстравалі яны сваё майстэрства.

У той жа дзень у Полацку выступалі фальклорныя калектывы вытворчага аб'яднання «Шкловалакно», народныя хоры «Дубровачка» СПТВ-2 і «Голас спадчыны» аб'яднання «Сельгастэхніка».

Завяршыўся фестываль 25 мая закладкай комплексу драў-

лянай скульптуры на тэрыторыі Верхняга замка ля муроў Сафійскага сабора і канцэртм заслужанага калектыву Літоўскай ССР, лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Літвы хору хлопчыкаў і юнакоў «Ажуолюкас».

Л. ГЕЛЬДЗІНА,
выкладчык Полацкага
педвучылішча імя
Г. Скарыны.

Фота А. ТАЛОЧКІ.
(БЕЛТА).

ДВА Д'ЯЎЛЫ

«Гдзе бутэлічка зазвоніць,
Быц кадук у шыю гоніць».
(Беларуская песня)

Дрыб-дрыб, дрыб-дрыб
чэшуць ножкі,
У прыскочку і трушжом;
Смаліць д'яўел па дарожкі,
Без папаскі, хоць пашжом.

Сам мізэрны; ронкі круты,
Быц хранцюзік-нібаран;
Козлі ногі — ні абуты;
Капляюч на ім і храк.

Бегшы шпарна змардаваўся,
Ажна высунуў язык,
Што шаг мордай спатыкаўся
(Знаць з дарогам ні прывык).

А дарога была слізкая,
Бягіць д'яўел рад-ні-рад.
(Відзь жа з Віцебска я
няблізка
У пекла збегача і назад).

Змардаваўшыся, пад ялінкі
Троха спытацца прысеў;
Пусціць з мордай гужэм слінкі
І як цюцька засапеў.

Вось глядзіць ён — аж,
с-пад леса,
Нехта быццам бы ідзець,
Забрала цікаваць беса,
Снок на пень і стаў
глядзець.

Абшурпаны, абдраны,
Без рагоў і без хваста,
У юхе морда, усюдых раны —
Бес кульгаіць з-за хваста.

«А, здароў, аткуль? як маіш?
Ай, авохці мне сваяк,
Гэта ж ты сусім кульгаіш,
Хто цібе змяжжуліў так?

Лупіў нехта знача сярдзіты,
Калі йдзець ты без хваста» —
Гаманіў так бес нябыты
Проці бітага чарта.

Як завяніць тут калена,
Слёзы градам так і йдуць.
«Во, сваяк, дажыць мне века
Злыя людзі ні дадуць.

Сатане было заўгодна
С пекла нас дваіх паслаць:
Цібе — ў Віцебск, міне —
ў Гродна
Душы п'яніц самушчаць.

Думаў, будзіць мне пажыва,
Загуляю ў Гродні я.
Гдзе анцыз ідзець шчасліва,
Есць пажыва там мая.

Так я думаў, да абмыхнуўся,
Во, аттуль які іду.
Ледзь-ня-ледзь жывы
вярнуўся.
Знаць, да пекла ні дайду.

Першы год было і што-та,
То апоіш, то разбой,
Досыць будзіць тут работы,
Мірковаў я сам с сабой.

Стаў я лазіць па ўсім
рандам,
Як за чарку хто... — я тут,
Тыч к яму с бясоўскай радай:
Чуць паслухаў — і капут.

То абірадзіць, то загубіць,
Іншы цэркву разаб'ець;
А хто — і сам сябе
пагубіць —
Люба-радасна глядзець.

Раз прышоў я нешта ў ранду
(Страх успомніць — аж
дрыжну).
Мужыкоў сабралась банда;
Я ж пад печку, і сяжу.

За сталом сядзіць шынкярка,
Смутна нешта — слёзы
льець;
Па руках ня ходзіць чарка;
Ніхто песні ні пець.

Што тут, думаю, за ліха?
Сусім п'яных ні відаць,
І ў рандзе стала ціха,
Паўлягліся слоўна спаць.

Мо аб подачах гукаюць?
Ці ня неуртвэй б'еруць?
Можна ж піць за што ні
маюць?
А ў пазыку ні даюць.

Нв, да гэта мне ні вадзіць,
Што галышнікі ня п'юць.
Німа грошы — дак узрадуць.
Ці абграбіўшы заб'юць.

Сам жа, вушы навастрыўшы,
Стаў я слухаць, што бубняць.

Яшчэ адзін твор аўтара «Тараса на Парнасе»?

У 1929 г. прафесару БДУ Міхаілу Пятуховічу нейкая студэнтка падаравала шэстыкі паэта і фалькларыста Аляксандра Рыпінскага. У адным з іх быў перапісаны Рыпінскім тэкст «Тараса на Парнасе» з указаннем аўтара — Канстанціна Вераніцына. Прозвішчам Вераніцына была падпісана і паэма «Два д'яблы». Рыпінскі выказаў здагадку, што Вераніцын — псеўданім. Генадзь Кісялёў, якому трапілі гэтыя звесткі, у сваёй кнізе «Пошукі імя» даказаў, што існаваў рэальны Канстанцін Вераніцын. Ён нарадзіўся ў 1834 г. у вёсцы Астраўляны Віцебскага павета, вучыўся ў Віцебскай гімназіі, Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі. Пасля заканчэння Горы-Горацкага земляробчага інстытута (1859 г.) кіраваў неўдзя прыватным маёнткам, служыў у Пецярбурзе, выкладаў у Маладзечанскай настаўніцкай семінарыі. З 1888 года чыноўнік у міністэрстве шляхоў зносін. Памёр у Пецярбурзе ў пачатку XX стагоддзя. Генадзь Кісялёў лічыць, што чалавек з такой біяграфіяй, выхадзец з «ніжэйшых пластоў» заняволенага сямства, былі прыгонныя, і мог на «маладым узлёце» стварыць «Тараса».

Архіў прафесара Пятуховіча, дзе маглі б знаходзіцца

шытыя Рыпінскага, не ацалелі. Але вось шчаслівы выпадак...

У «Энцыклапедыю літаратуры і мастацтва Беларусі» рыхтаваў артыкул пра літаратуразнаўца Васіля Мачульскага, які разам з І. Замоціным выдаў першы збор твораў Максіма Багдановіча Мачульскі з 1934 г. выкладаў у ВДУ Масквы, у 1952—71 гадах быў дацэнтам кафедры рускай літаратуры Маскоўскага ўніверсітэта, памёр у 1973 г. Некаторых звестак абавязковых у энцыклапедычным артыкуле, бракавала, таму за дапамогай прыйшлося звярнуцца да сына літаратуразнаўца, Мікалая Васільевіча Мачульскага, якога ўдалося адшукаць у Маскве. Асабісты архіў бацькі Мікалай Васільевіч захавваў. У сакавіку 1986 г. Ганна Сурмач, дырэктар Цэнтральнага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва БССР, наведвала М. Мачульскага, і сын палічыў сваім абавязкам падараваць бацькавы зборы архіва-музею.

Васіль Мачульскі і Міхаіл Пятуховіч разам працавалі ў Інбелкультзе, на кафедры гісторыі беларускай літаратуры і мастацтва Беларускай Акадэміі навук. Мачульскі і зборог падрыхта-

ваную Пятуховічам да друку працу «Рукапісы Рыпінскага» з дадаткам невядомых тэкстаў, у тым ліку паэмы «Два д'яблы» (у арыгінале «Два д'яўлы»), вершаванага драматычнага твора «Адвечорак», у які ўвайшоў верш «Вясна, голад, перапада» Тэкст «Тараса на Парнасе» са шэстыкі Рыпінскага В. Мачульскі выкарыстаў у сваёй кандыдацкай дысертацыі «Даследаванні па гісторыі беларускай літаратуры», абароненай у 1946 г. у Казані. Усе гэтыя матэрыялы будучы вылучаны і надрукаваны пазней.

Прапаную ўвазе чытачоў паэму «Два д'яблы». З працы М. Пятуховіча «Рукапісы Рыпінскага» вынікае, што «Тарас на Парнасе» — па звестках Рыпінскага — быў створаны Канстанцінам Вераніцыным 15 красавіка 1855 г. у Гарадку, а «Два д'яблы» — тым жа аўтарам 7 красавіка 1860 г. у Маскве. Як і неўміручы «Тарас на Парнасе», «Два д'яблы» гукаць лёгка і натуральна. Лексіка, характэрная для «Тараса», паўтараецца і ў новым творы.

Тэкст падаецца і захаваннем арфаграфічных асаблівасцей рукапісу.

В. СКАЛАБАН.

Віжу — чы ты ні падпіўшы?
Што гукаюць — ні паняць...

Паціхонічку, с-пад печы,
Шмыкнуў я праміж людзей;
Да я шынкяркі й сеў за плечы,
Што б раслухаць пачутнай.

Хоць нам страшын Хрэст і Вера
(Гэта ведамна з вякоў),
А страшней таго няўмеру,
Што я чуў ад мужыкоў.

Атракліся, закліяліся
Піць гарэлку мужыкі,
Як у ніх ні атн.ліся,
У шатаней языкі.

Каб міне, за хвост паймаўшы,
Хто Хростом перажыгнаў,
Верна б я так ні спужаўся,
Як таго, што я узнаў.

Шэрсьц са страху стала дубам,
У дугу міне звяло,
Пакрывіла морду, губы,
І мытухай праняло.

Проста, брацітка, шшалелі —
Хоць б адзін хто зробіў грэх,
Чыста ранды апусцелі —
Чарку б выпіў хто на смех.

Мала ж гэтага нішчасця —
Як праняў міне тут страх,
Млосна стала мне з напасці;
Я на землею: — чубурач.

Як прыцімілі ж тут гады,
Што зваліўся я на пол,
І нівесь як сталі рады —
Хваць хто цёрла, а хто кол.

А адзін, што б ён апохнуў,
Цуп такі — за самы хвост,
Худа мне, я толькі вохнуў,
Як урэзаўся аб мост.

Хто ганцінай, хто дубінай —
Знай што валоць да пяруць,
Разламали чыста спіну,
Ані вохнуць, ні дыхнуць.

Як шалёны, я кідаўся,
Проста пару хоць пусці.
І ўжо з пеклам папраццаўся,
Мусіць мне туды няціці.

Добра йшчэ, што дагадаўся,
Зірнуў — блізка да дзвірэй.
Я рвануўся — хвост астаўся,
Сам наўцёні паскарэй».

«Худа ж, — кажыць чорт
з Віцебска, —
Жаль жа мне цібе, сваяк.
Відна ў Гродні чэрціям
непска,
Во, у нас сусім ні так.

Гол народ наш, як свірэлка,
Падвяло яму жылот,
Зато дзешва гарэлка,
І выходзіць іншы шчот.

Была й мне-та труднавата,
Ян стаяў ў нас цана,
Па бутэльні брала хата,
Што тут зробіць сатана?

Вып'ець чарачку, другую,
Трэці ў губу ні бярэць,
А траплялась зачастую,
Што й сусім ніхто ня п'ець.

Раз-у-раз у цэркву ходзіць,
Гдзе казанне ім бубняць,
Ой, ксяндзы нам многа
шкодзіць —
Косцю ў горлі нам сідзяць.

Мужык чысты — богу верыць,
Яго лепшы ні чыпай;
Во, як стаяць чаркі мерыць,
Тады смела падступай.

Раз у горад бег з сяла я
(Акурат на Новы год),
Бо — ў сале мне жызн
плахае;
Сусім кініць піць народ.

Толькі што падбег к рагаткі,
Чую гоман, галас, крык —
Плячю п'яныя салдаткі
І насцёбаўшыся мужык.

Гдзе ні ўзгляну, ўсюдах п'яны;
Я к рагаткам — чорта с два —
Да тла чыста пазламаны;
І каго там ні німа?

Што за пажма тут такая?
Вочам веры ні даю,
Завялося нешто чудное,
Рот раззінуў і стаю.

Вось ідуць удвох, абняўшыся,
С сабой нешта барудзіць;
Да ўжо такія насцёбаўшыся,
Толькі й можна разабраць:

«Кварта стоіць ціпер злоты,
Во раздолье нам, Дзім'ян,
С панідзелка да суботы
Ад дзяшовай будзіш п'ян».

Як пачуў я, у чым дзела,
С ума троху ні сышоў,
Затраслося маё цела —
Аж прыплясываць пашоў.

Я ў горад — сярод бруку
П'яных быццам бы як дроў.
А ўжо ж гоману і гуку
Зараўло быц сто кароў.

Хто гарэльні перш і ў губу
Адрадзясь ішчэ ні браў —

Тот сцібаў ціпер, аж любя:
Па паўгарца іншы жраў.

Будзіць поўна пекла наша,
Будзіць мне і пеклу часць,
Наварыў я смачнай нашы —
Бяры ложку — ёсць што есць.

У паўдні, сярод дарогі,
Рэжучы, топіць у Дзвіне,
Не, няможна без падмогі,
Аднаму ніспраўна мне.

Я аб етым і сабраўся
Бегчы ў пекла к сатане,
Што б ён даў аттуль
шубраўца

У таварышы на мне».

— А ці ведаіш, сваячын,
Што-ткі я скану табе,
Куды дзенуць нібарачык —
Ласку зроби — вазьмі к сабе.

Хоць міне й заблілі гады,
Можна мне нядоўга жыць;
А усё ж пеклу радзець нада,
Трэба троху паслужыць.

— Жаль цібе мне і самому,
Ну да ладна, дай руку;
Атказаў бы я чужому —
А няможна ж сваяку.

Тут два д'яўлы схамянуліся,
Верць туды, сюды хвастом;
І с разгону апынуліся
Пад Задунайскім мастом.

ЗАЎВАГІ:

Кадук — д'ябал, чорт, злы дух.
Папаска — прыпынак па дарозе.

Акцыз — дзяржаўны падатак на прадметы шырокага спажывання, які прадпрыемцы ўключалі ў прадажную цану тавару; тут маецца на ўвазе акцыз на гарэлку.

Змяжжуліць — моцна пабіць.
Абмыхнуцца — памыліцца.
Некрут — рэкрут, навабранец.

Відзіць — шкодзіць.
Галышнік — бядняк.
Мытуха — панос.

Цёрла — гліняная міска.
Рагатка — застава.
Пажма — навала, напасць.
Варудзіць — барматэць сабе пад нос, вярзаць.

Шубравец (польск. szubra wies) — паскуднік, нягоднік, гультай.
Задунайскі мост — мост у Віцебску, назва паходзіць ад Задунайскай (Задунайскай) слабады.

з 9 па 15 чэрвеня
9 чэрвеня, 20.10
ДРУГІ УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ.

Вы даведзецеся пра творчасць фальклорна-этнографічнага ансамбля «Неруш» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Гэтану маладому калектыву, які існуе тры гады, летась прысвоена ганаровае званне народнага. Яго кіраўнік В. Жыбуртовіч расказаў пра творчы шлях ансамбля, пра фальклорныя экспедыцыі па збору новых песень. Вы пачуеце беларускія народныя песні ў яго выкананні, будучы паказаны тансама вакальна-харэаграфічныя кампазіцыі «Калядкі», «Беларускія вяселле», «Вяснянкі» і іншыя.

10 чэрвеня, 18.10
«СЯБАР — КНИГА».

Адбудзецца сустрэча членаў клуба кнігалюбаў «Ліра» Гродзенскага камбіната будаўнічых матэрыялаў імя 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі з лаўрэатам дзяржаўнай прэміі БССР паэтам П. Маланком.

12 чэрвеня, 19.50
«СЦЭНА ДРУЖБЫ». ФЕСТИВАЛЬ «ПРЫБАЛТЫЙСКАЯ ВЯСНА».

Гледачы даведзецеся пра фестываль, які адбыўся ў канцы красавіка ў старажытным Таліне. У перадачы прымаюць удзел тэатраў з розных рэспублік. Вядучы — А. Лавовіч.

13 чэрвеня, 19.50
ПАКАЗВАЕ ВІЦЕБСК. «ДЗВІНА».

Літаратурна-мастацкі часопіс.
13 чэрвеня, 20.20
«МАЕ ЛЮБІМЫЯ ТВОРЫ».

Вершы народнага паэта БССР Максіма Танка чытае артыст Мікола Казінін.

14 чэрвеня, 10.00
ДРУГІ УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ. «СУЗОР'Е».

Перадача пазнаёміць з майстрамі пляцення з саломкі і іх вырабамі. Пра развіццё народных традыцый саломі пляцення ў сучасных народных промыслах і ў творчасці маладых мастакоў і майстроў беларускай саломкі раскажуць мастацтвазнаўца В. Лабацьчуская, народныя майстры Т. Паўлюска, Г. Фурс.

14 чэрвеня, 12.40
«СЛОВА — ПАЗЭІІ».

Свае новыя вершы чытае Г. Пашкоў.
14 чэрвеня, 13.40
РАСКАЗЫ ПРА БЕЛАРУСКІ МУЗЕЙ.

«ТАМ, ДЗЕ СІНЕЕ СВІЦЯЗЬ...»
Пра музей А. Міцкевіча ў Навагрудку.

14 чэрвеня, 18.25
СЛОВА БЯРУЦЬ МАЛАДЫЯ.

Выступаюць пісьменнікі П. Ламан, У. Арлоў, М. Барэйша, В. Ткачоў.
14 чэрвеня, 22.55
«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАІ».

Музычная праграма з удзелам заслужанага артыста Малдаўскай ССР І. Суручану.
15 чэрвеня, 10.30
ВІНШУЕМ ВАС!

Музычная праграма да Дня медыцынскага работніка.
15 чэрвеня, 13.05
КАНЦЭРТ МІНСКАГА КАМЕРНАГА АРКЕСТРА.

У праграме творы П. Аляхмічэва, П. Манартні, Ж. Бено, А. Копленда. Дырыжор — лаўрэат Усеаюзнага і Міжнароднага конкурсаў І. Галаўчын.
15 чэрвеня, 16.40
«КАЛІ З'ЯДНАННІ ПЕСНЯ І ЖЫЦЦЕ».

Сёлета споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння татарскага паэта Героя Савецкага Саюза Мусы Джаліля. Гэтай нагодзе і прысвечана перадача. Вершы з «Маабіцкага шэстыка» чытаюць артысты мінскіх тэатраў.

У «КНИГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

А. ВАСІЛЕВІЧ. Люблю, хвалюся, жыву. Нататкі, эсэ, роздум. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 55 к.

М. КАНАНОВІЧ. Мой гай дубовы. Лірыка. З польскай. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 35 к.

Н. ТУЛУПАВА. Сонца ў хату. Вершы і паэмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 85 к.

У. ХАДЫКА. На ўзвях дзён. Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 10 к.

Т. ТУНЕВАЯ КВЕТКА. Анталогія сучаснай кубінскай паэзіі. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 50 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05572. П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Рэдакцыйная калегія:

- Заір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.
- Адказны сакратар Пятро СУШКО.